

ROČENKA 2014

ÚSTAVNÍ
SOD

Textová část:

© Ústavní soud České republiky

Obrazová část:

© Jan Symon

© Aleš Ležatka

© Ústavní soud České republiky

© BVG

© Ústavní soud Slovinska

© Ústavní soud Rakouska

© Ústavní soud Korejské republiky

ISBN 978-80-87687-05-5

Čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod:

**„KAŽDÝ SE MŮŽE DOMÁHAT STANOVENÝM
POSTUPEM SVÉHO PRÁVA U NEZÁVISLÉHO
A NESTRANNÉHO SOUDU ...“**

OBSAH

ÚVODNÍ SLOVO

Úvodní slovo generálního sekretáře	7
------------------------------------	---

ÚSTAVNÍ SOUD

Organizační struktura a personální obsazení	9
---	---

ROZHODOVACÍ ČINNOST V ROCE 2014

Základní ústavní principy	19
Právo na územní samosprávu	27
Základní práva a svobody	28
Politická práva	33
Hospodářská a sociální práva	37
Právo na soudní a jinou právní ochranu	46
Azyl, vydání, vyhoštění	58

STATISTIKA

Statistika rozhodování Ústavního soudu v roce 2014	61
Průměrná délka řízení u věcí skončených v letech 2006–2013	64
Průměrná délka řízení u věcí skončených v roce 2014	64
Veřejná ústní jednání	65
Věcná struktura návrhů na zahájení řízení v roce 2014	65
Statistika z pohledu návrhů na zahájení řízení a ostatních podání	66
Vývoj počtu podání v letech 1993–2014	67

PRÁVNÍ ÚPRAVA A VNITŘNÍ PŘEDPISY

Ústavní pořádek a zákon o Ústavním soudu	69
Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu	69
Sbírka zákonů	70
Další vnitřní předpisy	72

MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE A STYKY

Mezinárodní spolupráce	75
Vztahy s jinými ústavními orgány a další aktivity	79
Konference a semináře	81

POSKYTOVÁNÍ INFORMACÍ A VZTAH K MÉDIÍM

Poskytování informací a vztah k médiím	83
--	----

ROZPOČET ÚSTAVNÍHO SOUDU V ROCE 2014

Rozpočet Ústavního soudu v roce 2014	87
Představujeme: Zahájení rekonstrukcí sídla Ústavního soudu	88

PŘÍLOHY

Fotografická příloha z akcí Ústavního soudu	91
Příspěvky Elišky Wagne-rové a Aharona Baraka přednesené na semináři Ústavního soudu	105

Úvodní slovo

Proklamace, jíž tradičně začínají bilanční texty, totiž že uplynulé období bylo přelomové, je většinou jen prázdným klišé či otřepanou frází. Každý rok je svým způsobem něčím přelomový, přináší osobní i pracovní radosti, starosti, trápení, s nimiž se musíme potýkat. Platí to pro všechny lidské životy i instituce, které jsme si vytvořili. K tzv. přelomovosti je proto třeba přistupovat s nadhledem a vědomím, že to, co se s odstupem několika dní či měsíců jeví jako zásadní, bude v historické perspektivě možná hodnoceno úplně jinak.

S tímto vědomím je dobré přistupovat i k dění na Ústavním soudě v roce 2014. Z tohoto relativizujícího pohledu byl uplynulý rok spíše rokem stabilizace než obdobím převratných změn. Ústavní soud procházel pokračující obměnou v osobách ústavních soudců – rozloučili jsme se se Stanislavem Balíkem, Michaelou Židlickou a Ivanou Janů a poděkovali jim za mnohaletou práci a naopak přivítali neméně kvalitní odborníky na ústavní, evropské či civilní právo, a to Jiřího Zemánka, Vojtěcha Šimíčka, Tomáše Lichovníka a Davida Uhlíře. Opakovaně pak byl jmenován soudcem Ústavního soudu Jan Musil, akademik a specialista na trestní právo, kriminalistiku a kriminologii.

Vedení Ústavního soudu v uplynulém roce rovněž přistoupilo k reorganizaci všech úseků, které tvoří odborný a správní aparát soudu. V úseku správy soudu byly nově vytvořeny specializované odbory, jejichž pracovníky čeká v budoucnu nelehký úkol, a to připravit a realizovat komplexní, avšak postupnou rekonstrukci sídla Ústavního soudu, jímž je historicky cenná budova moravského zemského sněmu. Ostatně příprava již byla zahájena v roce 2014, a to výměnou původních soch na průčelí budovy nebo zpracováním stavebně-historického průzkumu budovy. Jeho nečekaným, o to však příjemnějším výsledkem bylo odhalení historické schránky ukryté téměř 150 let ve zdech budovy a obsahující cenné listinné dokumenty.

Pokud jde o to nejpodstatnější, tj. rozhodovací činnost Ústavního soudu, ukazuje se, že se v loňském roce zastavila tendence nárůstu počtu podání. Počet ústavních stížností se již druhým rokem ustálil na množství kolem 4 tisíc ročně, počet věcí, jimiž se zabývá plénum, dokonce v loňském roce výrazně klesl celkem na 27 řízení (primárním důvodem ovšem byla změna rozhodnutí pléna o atrahování, jímž došlo k redukci okruhu případů, jimiž se plénum zabývá; například z působnosti pléna byly vyloučeny ústavní stížnosti proti rozhodnutím rozšířených a velkých senátů obou nejvyšších soudů či přezkumy komunálních voleb).

Ačkoliv Ústavní soud v posledních několika letech procházel obměnou soudců, dařilo se přesto zvládat množství podání a počet nevyřízených věcí držet v rozumných relacích. Za to patří samozřejmě největší dík jak soudcům samotným, tak jejich asistentům a vedoucím jejich kanceláří. Na tomto místě se však sluší poděkovat všem zaměstnancům, kteří přispívají ke každodennímu hladkému chodu naší instituce.

Pokud přece jen byl loňský rok něčím přelomovým, pak mimo hranice našeho státu. Po hrůzách balkánské války z počátku 90. let jsme si asi bláhově mysleli, že se lidé na starém kontinentu už konečně poučili. Ke zpochybnění mírového a demokratizačního vývoje dochází opět nedaleko od našich hranic a ve světovém měřítku možná i končí období demokratické euforie posledních dvaceti pěti let. Navzdory tomu bych si velmi přál, aby se jednalo o exces, a nikoliv o nakažlivou erozi demokracie. I proto máme Ústavní soud: pro ochranu demokracie, právního státu i základních práv jednotlivců. Snad nebude jeho zásahů potřeba příliš často...

Přeji vám příjemné čtení.

Ivo Pospíšil

generální sekretář

Organizační struktura a personální obsazení*

FUNKCIONÁŘI ÚSTAVNÍHO SOUDU

Předseda Ústavního soudu	JUDr. Pavel Rychetský	Místopředseda Ústavního soudu	prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc.	Místopředsedkyně Ústavního soudu	JUDr. Milada Tomková
asistenti	JUDr. Blanka Baráková, Ph.D. JUDr. Tomáš Herc, Ph.D., LL.M. Mgr. Lenka Popovičová	asistenti	JUDr. David Hejč Mgr. Bc. Jana Kursová JUDr. Hana Šulová Mgr. Bc. Veronika Urbanová	asistenti	doc. JUDr. Michal Bartoň, Ph.D. JUDr. Jiřina Gojová Mgr. Petr Kilian doc. JUDr. Mgr. Martin Škop, Ph.D.
vedoucí kanceláře předsedy	Jitka Chmelová Mgr. Milada Kiliánová (do 4. 6. 2014) Regina Kirkingová (od 6. 6. 2014)	vedoucí kanceláře místopředsedy	Naděžda Řeháčková	vedoucí kanceláře místopředsedkyně	Michaela Vrbová

* Personální obsazení Ústavního soudu v roce 2014, v organizační struktuře dle jednotlivých senátů.

I. SENÁT ÚSTAVNÍHO SOUDU

Předsedkyně senátu	JUDr. Kateřina Šimáčková, Ph.D.
asistenti	Mgr. Bc. Igor N. Barilik, MSc.
	Mgr. Kristýna Molková Foukalová
	JUDr. David Kosař, Ph.D., LL.M.
	Mgr. Ing. Jan Kratochvíl, Ph.D., LL.M.
	JUDr. Pavel Molek, Ph.D., LL.M.
	JUDr. Markéta Navrátilová (do 21. 1. 2014)
vedoucí kanceláře soudkyně	Jitka Kučná

I. SENÁT ÚSTAVNÍHO SOUDU

Soudce	JUDr. Ludvík David, CSc.
asistenti	JUDr. Jana Bílková
	Mgr. Tomáš Foltýn, Ph.D. (do 31. 1. 2014)
	JUDr. Eva Heinrichová, Ph.D.
	JUDr. Martina Kuloglija Podivínová
vedoucí kanceláře soudce	Ivana Šmerdová

I. SENÁT ÚSTAVNÍHO SOUDU

Soudkyně	JUDr. Ivana Janů (do 16. 9. 2014)
asistenti	JUDr. Ing. Radovan Dávid, Ph.D. (do 16. 9. 2014)
	JUDr. Martin Dostál (do 16. 9. 2014)
	JUDr. Otto Dostál (do 16. 9. 2014)
	prof. JUDr. Josef Fiala, CSc. (do 16. 9. 2014)
	Mgr. Petr Jäger, Ph.D. (do 16. 2. 2014)
	Mgr. Jana Týčová (do 16. 9. 2014)
vedoucí kanceláře soudkyně	Jana Trávníčková (do 16. 9. 2014)
Soudce	JUDr. David Uhlíř (od 10. 12. 2014, zařazen do rozvrhu práce od 17. 12. 2014)

II. SENÁT ÚSTAVNÍHO SOUDU

Předseda senátu (do 26. 5. 2014)	JUDr. PhDr. Stanislav Balík (do 26. 5. 2014)
asistenti	Mgr. Anežka Cirklová (do 21. 1. 2014)
	Mgr. Jan Chudoba (do 26. 5. 2014)
	Mgr. Ing. Lucie Mikmeková (do 26. 5. 2014)
	Mgr. Martina Mušálková (od 24. 1. 2014 do 26. 5. 2014)
vedoucí kanceláře soudce	Jarmila Hájková (do 26. 5. 2014)

II. SENÁT ÚSTAVNÍHO SOUDU

Soudce (do 26. 5. 2014) Předseda senátu (od 27. 5. 2014)	JUDr. Ing. Jiří Zemánek, CSc. (soudce od 20. 1. 2014, zařazen do rozvrhu práce od 22. 1. 2014)
asistenti	Mgr. Anežka Cirklová (od 22. 1. 2014)
	JUDr. Ing. Radovan Dávid, Ph.D. (od 22. 7. 2014 do 15. 9. 2014)
	JUDr. Markéta Navrátilová (od 22. 1. 2014 do 16. 7. 2014)
	JUDr. Martin Sláma (od 22. 1. 2014)
	Mgr. Jana Týčová (od 22. 1. 2014)
vedoucí kanceláře soudce	Hana Kyprová (od 20. 1. 2014)

II. SENÁT ÚSTAVNÍHO SOUDU

Soudce	JUDr. Radovan Suchánek, Ph.D.
asistenti	JUDr. Ludmila Čiháková (do 20. 1. 2014)
	JUDr. Otto Dostál (od 22. 1. 2014)
	Mgr. Tomáš Foltýn, Ph.D. (od 1. 2. 2014)
	JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D. (do 30. 11. 2014)
	JUDr. Leoš Oliva (do 20. 1. 2014)
	JUDr. Renata Rázková, Ph.D.
	JUDr. Jiří Šouša, Ph.D. (od 1. 2. 2014)
vedoucí kanceláře soudce	Eleni Kameníková

II. SENÁT ÚSTAVNÍHO SOUDU

Soudce	doc. JUDr. Vojtěch Šimíček, Ph.D. (soudce od 12. 6. 2014, zařazen do rozvrhu práce od 13. 6. 2014)
asistenti	JUDr. Marian Kokeš, Ph.D. (od 16. 6. 2014) JUDr. PhDr. Štěpán Výborný (od 16. 6. 2014) JUDr. Ladislav Vyhnánek (od 16. 6. 2014) Mgr. Jiří Zeman (od 17. 6. 2014)
vedoucí kanceláře soudce	Jarmila Hájková (od 12. 6. 2014 do 31. 8. 2014) Jana Kadlečková (od 1. 9. 2014)

III. SENÁT ÚSTAVNÍHO SOUDU

Předseda senátu	prof. JUDr. Jan Filip, CSc.
asistenti	Mgr. et Mgr. Lenka Bahýlová, Ph.D. (od 1. 8. 2014) Mgr. Štěpán Bubník, Ph.D. JUDr. Radek Malenovský (do 31. 7. 2014) Mgr. Jiří Novák
vedoucí kanceláře soudce	Jitka Štíchová

III. SENÁT ÚSTAVNÍHO SOUDU

Soudce	JUDr. Vladimír Kůrka
asistenti	Mgr. Tomáš Foltýn, Ph.D. JUDr. Yveta Janáková JUDr. Markéta Navrátilová (do 16. 7. 2014) JUDr. Mgr. Daniel Novák, Ph.D. Mgr. Alexandra Pavlovičová (od 1. 8. 2014)
vedoucí kanceláře soudce	Jana Němečková

III. SENÁT ÚSTAVNÍHO SOUDU

Zastupující soudce (od 1. 1. 2014 do 21. 1. 2014)	prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc.
asistenti	JUDr. David Hejč Mgr. Bc. Jana Kursová JUDr. Hana Šulová Mgr. Bc. Veronika Urbanová
vedoucí kanceláře soudce	Naděžda Řeháčková

III. SENÁT ÚSTAVNÍHO SOUDU

Soudce	prof. JUDr. Jan Musil, CSc. (soudce od 20. 1. 2014, zařazen do rozvrhu práce od 22. 1. 2014)
asistenti	JUDr. Ludmila Čiháková (od 21. 1. 2014) JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D. (od 21. 1. 2014) JUDr. Leoš Oliva (od 21. 1. 2014)
vedoucí kanceláře soudce	JUDr. Eva Žatecká (od 21. 1. 2014) Iveta Dvořáková (od 20. 1. 2014)

IV. SENÁT ÚSTAVNÍHO SOUDU

Předseda senátu	prof. JUDr. Vladimír Sládeček, DrSc.
asistenti	JUDr. Ing. Filip Dienstbier, Ph.D. (do 30. 9. 2014) doc. JUDr. Helena Hofmannová, Ph.D. JUDr. Jiřina Kovaříková JUDr. Renata Rázková, Ph.D. (do 31. 1. 2014) doc. JUDr. Jan Svatoň, CSc. JUDr. Filip Ščerba, Ph.D. (od 1. 2. 2014) JUDr. Ondřej Vícha, Ph.D. (od 1. 10. 2014)
vedoucí kanceláře soudce	Lenka Kubacká

IV. SENÁT ÚSTAVNÍHO SOUDU

Soudkyně	JUDr. Vlasta Formánková
asistenti	Mgr. Aleš Koubek JUDr. Eva Petrilaková Mgr. Ing. Václav Štanglica
vedoucí kanceláře soudkyně	Eva Svozilová

IV. SENÁT ÚSTAVNÍHO SOUDU

Soudkyně	doc. JUDr. Michaela Židlická, Dr. (do 16. 6. 2014)
asistenti	Mgr. Ing. Tomáš Ciprovský (do 16. 6. 2014) Mgr. Martin Pospíšil (do 16. 6. 2014) prof. JUDr. PhDr. Miloš Večeřa, CSc. (do 16. 6. 2014) Mgr. Jiří Zeman (do 16. 6. 2014)
vedoucí kanceláře soudkyně	Vladimíra Matulová (do 16. 6. 2014)

IV. SENÁT ÚSTAVNÍHO SOUDU

Soudce	JUDr. Tomáš Lichovník (soudce od 19. 6. 2014, zařazen do rozvrhu práce od 20. 6. 2014)
asistenti	Mgr. Jan Chudoba (od 19. 6. 2014) Mgr. Ing. Lucie Mikmeková (od 19. 6. 2014) Mgr. Martin Pospíšil (od 19. 6. 2014)
vedoucí kanceláře soudce	Vladimíra Matulová (od 19. 6. 2014)

Některé vedoucí kanceláří soudců, jimž v průběhu roku zanikl mandát, zůstaly zaměstnankyněmi Ústavního soudu po přechodnou dobu i nadále a podílely se na plnění úkolů spadajících pod generálního sekretáře Ústavního soudu a na zastupování jiných vedoucích kanceláří soudců v době nemoci či dovolených.

Na rozhodovací činnosti Ústavního soudu se kromě soudců a jejich asistentů podílely i odborné útvary Ústavního soudu řízené generálním sekretářem JUDr. Mgr. Ivo Pospíšilem, Ph.D., a to:

- analytický odbor v čele s vedoucím odboru Mgr. et Mgr. Lubomírem Majerčíkem, LL.M., dále ve složení Mgr. et Mgr. Robert Jakubiček (analytik a zástupce vedoucího odboru), JUDr. Soňa Matochová, Ph.D. (analytik), JUDr. Petra Nováčková (analytik), JUDr. Martin Kopa (analytik do 31. 1. 2014, od 1. 2. 2014 poradce), Mgr. Tereza Skarková (analytik), Mgr. et Mgr. Kateřina Skřivánková, Ph.D. (analytik), Mgr. Zdeněk Červínek (analytik do 27. 9. 2014, od 28. 9. 2014 poradce), Mgr. et Mgr. Jiří Baroš, Ph.D. (poradce), JUDr. Martin Sláma (poradce do 21. 1. 2014), JUDr. Helena Pietriková (poradce pro vydávání SbNU), JUDr. Jana Nováková (poradce pro vydávání SbNU), Lenka Strnadová (referentka do 12. 3. 2014), Bc. Marie Žižlavská (referentka od 1. 3. 2014), Bc. Martina Baráková (referentka od 1. 7. 2014) a knihovnici PhDr. František Zajíček, Mgr. Ludmila Čilečková a Miroslava Kusáková,
- soudní odbor v čele s vedoucí odboru JUDr. Dagmar Hudcovou, ve složení JUDr. Petr Chládek (poradce pro správní agendu a zástupce vedoucí odboru), JUDr. Vlasta Vagaiová (specialistka), vedoucí soudních kanceláří Šárka Brenkusová, Jitka Borýsková, Marcela Čapková, Andrea Kovaříková, Zdeňka Řezníčková a Mgr. Hana Wohlgemuthová a pracovnice referátu evidence Alžběta Bartošová, Eva Krátká, Jarmila Knötigová, Irena Randýsková a Hana Zavřelová,
- odbor vnějších vztahů a protokolu v čele s vedoucím odboru JUDr. Vlasti-

milem Göttingerem, Ph.D., a dále s PhDr. Janou Pelcovou, tiskovou mluvčí (do 31. 1. 2014), JUDr. Miroslavou Sedláčkovou, tiskovou mluvčí (od 10. 2. 2014) a Kristinou Krejčovou, DiS., referentkou odboru a tajemnicí generálního sekretáře.

Organizačně-provozní zázemí Ústavního soudu zajišťovaly organizační útvary a jednotlivci řízení generálním sekretářem Ústavního soudu:

- personalistka Mgr. Eva Kubínyi (do 27. 3. 2014), organizační pracovnice Margita Veselá (do 27. 3. 2014),
- oddělení informačních a komunikačních technologií v čele s vedoucí Ing. Zuzanou Schwangmaierovou (do 7. 3. 2014) a se zaměstnanci Ing. Ivanem Balusem (správce sítě), Bc. Davidem Krevem (správce informačních technologií) a Ing. Daliborem Skopalem (vývojový pracovník výpočetní techniky),
- oddělení dopravy v čele s vedoucím oddělení Petrem Žákem a řidiči Zdeňkem Pokorným, Břetislavem Riedlem, Petrem Singrem, Antonínem Geršlem, Janem Havlíkem a referentem dopravy, BOZP a PO, řidičem Janem Liškou,
- finanční referát se zaměstnanci Mgr. Yvetou Tesařovou (hlavní účetní), Bc. Irenou Hořavovou (rozpočtářka), Svatavou Moučkovou (mzdová účetní) a finanční účetní Lenkou Kolaříkovou,
- referát hospodářské správy se zaměstnanci Liborem Ruthem (technický pracovník do 27. 3. 2014), údržbářem Januszem Pawlikem, údržbářem, provozním elektrikářem Romanem Viktorinem (do 27. 3. 2014) a uklízečkami Danou Hájkovou, Renatou Křištofovou, Emilií Létalovou, Vladimírou Listovou, Janou Mílotovou, Zdeňkou Rozumkovou a Jiřinou Vaněčkovou,
- referát majetku složený ze Zdeňky Pospíšilové (hospodář, referent MTZ, do 27. 3. 2014) a Bc. Marie Žilkové (referent majetkové správy).

Rozhodnutím předsedy Ústavního soudu o reorganizaci ze dne 25. 3. 2014 došlo ke dni 28. 3. 2014 ke změnám v organizační struktuře Ústavního soudu. V rámci reorganizace směřující k zefektivnění činností vykonávaných v souvislosti s provozem Ústavního soudu (tj. v souvislosti s mimosoudní agendou) byla vytvořena nová organizační struktura sestávající ze sekce soudních agend a sekce soudní správy, jež se dále člení na odbory a oddělení.

Sekce soudních agend, přímo podřízená generálnímu sekretáři Ústavního soudu, se člení na níže uvedené odbory:

- analytický odbor v čele s vedoucím odboru Mgr. et Mgr. Lubomírem Majerčíkem, LL.M., dále ve složení Mgr. et Mgr. Robert Jakubiček (analytik a zástupce vedoucího odboru), JUDr. Soňa Matochová, Ph.D. (analytik), JUDr. Petra Nováčková (analytik), JUDr. Martin Kopa (poradce do 30. 9. 2014), Mgr. Tereza Skarková (analytik), Mgr. et Mgr. Kateřina Skřivánková, Ph.D. (analytik), Mgr. Zdeněk Červínek (analytik do 27. 9. 2014, od 28. 9. 2014 poradce), Mgr. et Mgr. Jiří Baroš, Ph.D. (poradce), JUDr. Helena Pietriková (poradce pro vydávání SbNU), JUDr. Jana Nováková (poradce pro vydávání SbNU), Bc. Marie Žižlavská (referentka), Bc. Martina Baráková (referentka od 1. 7. 2014), knihovníci-specialisté PhDr. František Zajíček a Mgr. Ludmila Čilečková a knihovnice Miroslava Kusáková,
- soudní odbor v čele s vedoucím odboru JUDr. Dagmar Hudcovou, dále ve složení JUDr. Petr Chládek (poradce pro správní agendu a zástupce vedoucí odboru), JUDr. Vlasta Vagaiová (specialistka), vedoucí soudních kanceláří Šárka Brenkusová (do 7. 12. 2014), Marcela Čapková, Jitka Borýsková, Andrea Kovaříková (do 8. 9. 2014), Iva Oherová (od 18. 8. 2014), Zdeňka Řezníčková, Mgr. Hana Wohlgemuthová a Monika Zbořilová (od 20. 10. 2014) a pracovnice oddělení evidence Alžbeta Bartošová, Eva Krátká, Jarmila Knötigová, Irena Randýsková a Hana Zavřelová,
- odbor vnějších vztahů a protokolu v čele s vedoucím JUDr. Vlastimilem

Göttingerem, Ph.D., a dále s JUDr. Miroslavou Sedláčkovou, tiskovou mluvčí, a Kristinou Krejčovou, DiS., referentkou vnějších vztahů,

- sekretariát generálního sekretáře vede tajemnice generálního sekretáře Mgr. Milada Kiliánová (od 5. 6. 2014).

Sekce soudní správy, jež je podřízená generálnímu sekretáři, v čele s ředitelem sekce Ing. Františkem Konečným, se člení na níže uvedené odbory a oddělení:

- odbor personální a právní v čele s vedoucí Mgr. Margitou Ševčíkovou (od 28. 3. 2014 vedoucí odboru), ve složení Mgr. Markéta Kratěnová (právník, specialista veřejných zakázek od 7. 7. 2014), Ing. Barbara Šebková (personalista, referent BOZP a PO od 28. 3. 2014), Svatava Moučková (mzdová účetní),
- odbor informačních a komunikačních technologií v čele s vedoucím Ing. Lukášem Černotou (od 1. 4. 2014) a zaměstnanci Ing. Ivanem Balusem (správce sítě), Bc. Davidem Krevem (správce informačních technologií) a Ing. Daliborem Skopalem (vývojový pracovník výpočetní techniky),
- odbor provozně-ekonomický v čele s vedoucím Ing. Markem Blažkem (od 16. 4. 2014), jemu přímo podřízené zaměstnankyně Bc. Irena Hořavová (rozpočtářka), Mgr. Yveta Tesařová (hlavní účetní), Lenka Kolaříková (finanční účetní), dále členěn na:
- oddělení provozu a správy majetku v čele s vedoucí Ing. Jitkou Balíkovou, Ph.D. (od 28. 3. 2014 vedoucí oddělení), ve složení Miloš Nedoma (investiční referent od 7. 4. 2014), Michal Burian (investiční referent od 10. 4. 2014), Bc. Marie Žilková (referent majetkové správy), Janusz Pawlik (údržbář), Ing. Miloš Šikula (technický pracovník od 1. 11. 2014) a uklízečky Dana Hájková (do 31. 5. 2014), Renata Křištofová, Emilie Létalová (do 31. 5. 2014), Vladimíra Listová, Jana Milotová, Zdeňka Rozumková (do 31. 5. 2014) a Jiřina Vaněčková,

- oddělení dopravy, řízené vedoucím oddělení Petrem Žákem a řidiči Zdeňkem Pokorným, Břetislavem Riedlem, Petrem Singrem, Antonínem Geršlem a Janem Havlíkem,

- sekretariát ředitele sekce soudní správy vede asistentka ředitele sekce soudní správy Romana Loudová (od 14. 7. 2014).

Rozhodovací činnost Ústavního soudu v roce 2014

Rozhodovací činnost se v každém roce přirozeně liší dle věcí, s nimiž se navrhovatelé na Ústavní soud obracují. Rozhodnutí zachycená na následujících řádcích proto mohou navazovat na judikaturu z předchozích let, ale také mohou odrážet aktuální trendy a přinášet nová témata a perspektivy. Tento přehled případů představuje to nejdůležitější z „dílny“ Ústavního soudu v roce 2014. Úplnou představu o judikatuře si lze učinit i dohledáním rozhodnutí na webových stránkách Ústavního soudu či ve Sbírce nálezů a usnesení.

Základní ústavní principy

DEMOKRATICKÝ PRÁVNÍ STÁT

Česká republika je jako demokratický právní stát definována v čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky. Tento článek představuje určitý generální a uvozu- jící princip, na který se váže celá řada subprincipů, z nichž některé jsou v ústavní rovině upraveny výslovně, jiné jsou pak dovozovány judikaturou Ústavního soudu.

Ustanovením čl. 1 odst. 1 Ústavy jsou spojeny v jeden celek dva princi- py – demokratický a právněstátní. V podmínkách České republiky se tak demokratické principy subtilně mísí s požadavky konstitucionalismu, jenž má svůj hlavní zdroj v liberálním politickém myšlení moderní doby. Platí proto zároveň, že nemůže být legitimní žádný jiný režim než režim demokratický (nález sp. zn. Pl. ÚS 19/93 ze dne 21. 12. 1993) a že je nutno vycházet z priority občana před státem, a tím i z priority základních občanských a lidských práv a svobod (nález sp. zn. Pl. ÚS 43/93 ze dne 12. 4. 1994). Proto je také třeba, jak vyplývá z nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/11 ze dne 21. 2. 2012, vykládat naši demokracii materiálním způsobem.

V základu ústavního pořádku i celého řádu základních práv stojí v ústavní demokracii nadpozitivní hodnoty typu důstojnosti, svobody a rovnosti.

Z těchto hodnot je **rovnost** jistě nejkontroverznější a právě rovností, resp. s ní spjatým konceptem diskriminace se Ústavní soud v roce 2014 mimořádně zajímavým způsobem zabýval, především pak v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 49/10 ze dne 28. 1. 2014, usnesení sp. zn. I. ÚS 3271/13 ze dne 6. 2. 2014 a nálezu sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ze dne 10. 7. 2014.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 49/10: Procesní rovnost při vydávání rozsudku pro zmeškání

Ústavní soud v tomto nálezu aplikoval test přímé diskriminace na posuzování rovnosti účastníků v soudním řízení. S ohledem na svou předešlou judikaturu vymezil (formou otázek) jednotlivé kroky testu přímé diskriminace: 1. jde o srovnatelného jednotlivce nebo skupiny?; 2. je s nimi nakládáno odlišně na základě některého ze zakázaných důvodů?; 3. je odlišné zacházení stěžovatelem k tíži (uložením břemene nebo odepřením dobra)?; 4. je toto odlišné zacházení ospravedlnitelné, tj. (a) sleduje legitimní zájem a (b) je přiměřené?

Ústavní soud též připomenu, že i z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) vyplývá, že ospravedlnitelnost odlišného zacházení se odvíjí i od důvodu tohoto odlišného zacházení. Pro odlišné zacházení

z důvodu rasy či etnického původu, pohlaví, sexuální orientace, národnosti či původu dítěte je tak třeba předložit velmi pádné ospravedlnění, zatímco u ostatních důvodů odlišného zacházení je přezkum ze strany Evropského soudu pro lidská práva méně intenzivní. Podle Ústavního soudu tak lze rozlišit i pátý krok testu přímé diskriminace, v němž hraje roli míra „podezřelosti“ důvodu pro odlišné zacházení, od které se posléze odvíjí intenzita přezkumu ze strany soudu.

S ohledem na to, že se projednávaná věc týkala specifické záležitosti procesní rovnosti při vydávání rozsudku pro zmeškání, Ústavní soud test přímé diskriminace modifikoval a takto modifikovaný test nazval testem rovného zacházení. Test rovného zacházení se skládá z následujících kroků posuzujících následující otázky: 1. jde o srovnatelného jednotlivce nebo skupiny?; 2. je s nimi zacházeno odlišně?; 3. je odlišné zacházení dotčené straně sporu k tíži (uložením břemene nebo odepřením dobra)?; 4. je toto odlišné zacházení ospravedlnitelné, tj. (a) sleduje legitimní zájem a (b) je přiměřené? Blíže k tomuto nálezu viz část věnovanou rovnosti účastníků řízení.

V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 39/13 ze dne 7. 10. 2014 se Ústavní soud zabýval nerovností v prokazování vynaložených nákladů u zastoupených a nezastoupených účastníků řízení v občanském soudním řízení, kdy advokátem zastoupený účastník řízení nemusí část hotových výdajů evidovat a dokládat, zatímco účastník bez právního zastoupení nemůže možnosti paušální náhrady hotových výdajů využít. S odkazem na výše uvedený nálezu sp. zn. Pl. ÚS 49/10 Ústavní soud použil test rovného zacházení. Blíže k nálezu sp. zn. Pl. ÚS 39/13 viz část týkající se náhrady nákladů řízení.

Usnesením sp. zn. I. ÚS 3271/13 ze dne 6. 2. 2014, na něž navazovalo usnesení sp. zn. I. ÚS 4664/12 ze dne 3. 4. 2014 a pak nálezu sp. zn. I. ÚS 173/13 ze dne 20. 8. 2014 (k tomuto nálezu viz část věnovanou rovnosti účastníků řízení), Ústavní soud přispěl k dogmatickému vymezení čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 Listiny. Podle Ústavního soudu se čl. 3 odst. 1 Listiny uplatní pouze, pokud je důvodem odlišného zacházení pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, víra a náboženství, politické

či jiné smýšlení, národní nebo sociální původ, příslušnost k národnosti nebo etnické menšině, majetek, rod nebo jiné postavení, přičemž toto jiné postavení musí být obdobně demonstrativně vyjmenovaným kategoriím. Musí se tedy týkat nějaké osobní vlastnosti, kterou zpravidla nelze ovlivnit (např. pohlaví, rasa), či musí jít o důvody spočívající na osobních volbách odrážejících osobnostní rysy každého z nás, jako jsou náboženství či politické názory. Ústavní soud poznamenal, že Evropský soud pro lidská práva vykládá obdobně čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, který obsahuje podobný demonstrativní výčet diskriminačních důvodů. To však ještě podle Ústavního soudu neznamená, že zákonodárce může v těchto situacích libovolně rozlišovat. Rovnost chráněná čl. 1 Listiny totiž takovéto omezení nemá a dopadá na všechny rozlišovací důvody. Tato rovnost podle čl. 1 Listiny může být pak porušena pouze v případě, kdy jde o nerovnost extrémní, případně tu, které schází jakýkoliv účel a smysl, a jedná se tak o libovůli. Intenzita přezkumu je tedy i zde nízká.

Nálež sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ze dne 10. 7. 2014 se týkal daňové povinnosti, a to konkrétně daně z příjmů těch fyzických osob, jež k 1. lednu zdaňovacího období pobíraly starobní důchod. Ústavní soud v inkriminované věci vyšel ze svého standardního přezkumu daňových povinností, které musí obstát nejen z hlediska vyloučení extrémní disproportionality, nýbrž také ústavního principu rovnosti, a to jak neakcesorické, plynoucí z požadavku vyloučení svévole při odlišování subjektů a práv podle čl. 1 Listiny, tak i akcesorické v rozsahu vymezeném v čl. 3 odst. 1 Listiny. Ústavní soud zde odkázal na svou ustálenou judikaturu, podle níž je třeba rovnost chápat jako kategorii relativní, nikoliv absolutní. Zákonem založená nerovnost je v obecné rovině připuštěna, avšak pouze za předpokladu, že ji lze odůvodnit na základě ústavně akceptovaných hledisek. O takovýto případ se přitom nejedná tehdy, pokud je tato založena na libovůli (nerovnost neakcesorická) nebo je jejím důsledkem porušení některého ze základních práv a svobod (nerovnost akcesorická). V návaznosti na takto vymezená východiska Ústavní soud posoudil kritérium, od něhož se odvíjí uplatnění základní slevy na dani, z hlediska neakcesorické a akcesorické nerovnosti, přičemž dospěl k závěru o jejím rozporu s Ústavou. Napadenou právní úpravu proto zrušil ke dni vyhlášení svého nálezu ve Sbírce zákonů. S ohledem na to mohou uplatnit slevu na dani

za zdaňovací období roku 2014 všichni pracující důchodci bez ohledu na to, zda byli či nebyli k 1. lednu roku 2014 pobírateli starobního důchodu. Blíže k tomuto nálezu viz též část věnovanou ochraně majetkových práv.

Otázky rovnosti se dotýkal také nálezu sp. zn. Pl. ÚS 35/13 ze dne 5. 8. 2014, v němž Ústavní soud přezkoumával vyhlášku města Cheb.

Nálež sp. zn. Pl. ÚS 35/13: Vyhláška města Cheb (výjimka ze zákazu provádění pyrotechnických efektů a ohňostrojů pro akce pořádané městem)

Město Cheb napadenou vyhláškou mimo jiné zakázalo provádění pyrotechnických efektů a ohňostrojů na vymezeném území města, neboť se jedná o činnost, která by mohla narušit veřejný pořádek nebo být v rozporu s dobrými mravy, ochranou bezpečnosti, zdraví a majetku. Z tohoto zákazu zastupitelstvo města stanovilo obecnou výjimku pro všechny akce pořádané městem Cheb. Ústavní soud v odůvodnění svého rozhodnutí poukázal na to, že v minulosti opakovaně shledal neslučitelnost s principy právního státu u takové obecné právní úpravy, kterou je nahrazováno rozhodování příslušných orgánů veřejné moci v konkrétních případech. Dále upozornil, že již dříve se zabýval otázkou, za splnění jakých předpokladů by bylo lze uvažovat o ústavnosti, resp. protiústavnosti právního předpisu upravujícího jedinečný případ. Pro posuzování ústavnosti tzv. neakcesorické nerovnosti přitom stanovil Ústavní soud jako základní kritérium racionalitu zvláštní právní úpravy nahrazující aplikaci právní úpravy obecné a plynoucí ze zvláštnosti jedinečného regulovaného případu. Jinými slovy, taková úprava nesmí být prostým aktem libovůle, ale musí pro ni existovat racionální argumenty. Podle Ústavního soudu však takovým racionálním argumentem nemůže být účastníkem řízení tvrzený apriorní soulad činnosti obce s veřejným zájmem ani jeho předpoklad o nutně kladném výsledku řízení o vlastní žádosti obce. Blíže k tomuto nálezu viz část věnovanou právu na samosprávu.

Materiální aspekt právního státu (tj. v konečném důsledku myšlenku spravedlnosti) proto v prvé řadě vyjadřuje koncepcie jednotlivce jako důstojné lidské bytosti, rovné v právech se všemi ostatními bytostmi. Konstrukce

materiálního právního státu, rozvíjená v judikatuře Ústavního soudu v celé řadě oblastí, překonává původní ideu formálního právního státu koncepčně vycházejícího z legalismu a pozitivismu. I dnes se nicméně princip právního státu váže na formální charakteristiky, které právní pravidla v daném právním systému musí vykazovat, aby je jednotlivci mohli vzít v potaz při určování svého budoucího jednání.

Nálež sp. zn. II. ÚS 3764/12: Odvolání vedoucího zaměstnance (rektora VŠ), který je zároveň poslancem/senátorem, z pracovního místa

Ústavní soud v tomto nálezu s odkazem na významného amerického právního teoretika Lona L. Fullera považoval za jeden z požadavků vnitřní morálky práva požadavek vyhlášení právního aktu, jelikož má každý člověk právo vědět, co je v daném státu platným právem. Právo je specifické tím, že vyžaduje bezvýjimečnou aplikaci pravidel, která byla dříve ohlášena jednotlivým právním subjektům. Tento charakter práva je možno dát do souvislosti s jedním ze základních principů práva, jímž je zásada veřejnosti práva. Podle této zásady právní norma nemůže nabýt účinnosti dříve, než je vyhlášena způsobem stanoveným zákonem, a tím je umožněna její obecná znalost. Důsledkem zásady veřejnosti práva je existence pravidla, dle kterého neznanost právního předpisu neomlouvá (ignorantia iuris non excusat).

Je notoricky známou skutečností, typickou pro všechny moderní právní řády, že neznanost práva nezbavuje nikoho odpovědnosti za jeho porušení. Této odpovědnosti jednotlivců pak odpovídá zrcadlově odpovědnost orgánů veřejné moci, resp. zde obecných soudů, aby v souladu s účely a cíli demokratického právního státu aplikovaly normy právního řádu zcela v duchu zásady iura novit curia, aniž by měl účastník řízení povinnost upozorňovat je na jejich znění. Význam této zásady přitom vyplývá již z toho, že soudnictví byl v architektuře demokratického právního státu svěřen úkol zabraňovat rozporu mezi deklarovaným právem a právem skutečně uplatňovaným.

Podle Ústavního soudu bylo na obecných soudech, aby – v duchu ústavní zásady iura novit curia – posoudily předmětný spor v souladu s aplikovatelnými právními předpisy, tedy i ustanovením § 40 zákona č. 236/1995 Sb.,

o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, (dále též jen „zákon o platu“) – ve spojení s jeho ustanovením § 1. V projednávané věci z principu právního státu plyne požadavek, že musí být zohledněna kogentní právní norma, která se má na danou skutkovou podstatu aplikovat vždy. Jestliže obecné soudy nepřihlédly k tomu, že stěžovatel byl zvolen senátorem, a proto se na jeho věc bezvýhradně vztahuje kogentní ustanovení § 40 zákona o platu, jednaly tak v rozporu s principem právní jistoty a důvěry občana v právo a porušily tak stěžovatelovo právo na spravedlivý proces.

K rozpracování konceptu právního státu v judikatuře Ústavního soudu značně přispěly v roce 2014 nálezy týkající se principu dobré víry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci. V nálezu sp. zn. II. ÚS 1667/12 ze dne 11. 3. 2014, který se týkal procesní aktivity poškozeného účastníka jako předpokladu nároku na náhradu škody za nezákonné rozhodnutí, Ústavní soud vyšel z toho, že podstatou uplatňování veřejné moci v demokratickém právním státu je princip dobré víry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci a ochrana dobré víry v nabytá práva konstituovaná akty veřejné moci, ať už v individuálním případě plynou přímo z normativního právního aktu, nebo z aktu aplikace práva. V nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014 Ústavní soud důsledně obhajoval nález sp. zn. II. ÚS 165/11 ze dne 11. 5. 2011 proti námitkám Nejvyššího soudu (resp. jeho senátu 30 Cdo).

Nález sp. zn. I. ÚS 2219/12: Nabytí vlastnického práva k nemovitosti evidované v katastru nemovitostí od nevlastníka a ochrana dobré víry nabyvatele

Ústavní soud a Nejvyšší soud zastávaly protichůdné názory na otázky nabytí vlastnického práva k nemovitosti evidované v katastru nemovitostí od nevlastníka a potřeby ochrany osob jednajících v dobré víře v akty a údaje ve veřejné evidenci státu. Ačkoliv starý občanský zákoník neobsahoval žádné ustanovení explicitně upravující obecný způsob nabytí vlastnického práva k nemovi-

losti evidované v katastru nemovitostí ani k jiné věci od nevlastníka (vyjma vydržení), bylo třeba vzhledem k zásadním ústavním principům – jako je princip právní jistoty a z něj vycházející princip důvěry v akty státu a ochrany dobré víry, princip ochrany nabytých práv – zvažovat a chránit i práva dobrověrného nabyvatele. Nutnou podmínkou pro takové nabytí vlastnictví byla dobrá víra nabyvatele; navíc muselo jít o případ vlastnického práva k nemovitostem evidovaným v katastru nemovitostí, a to právě s ohledem na souvislosti a význam takové veřejnoprávní evidence. V neposlední řadě pak Ústavní soud k takovému kroku – formulaci ústavněprávního požadavku ochrany dobré víry nad zákonný rámec při nabývání vlastnického práva k nemovitostem evidovaným v katastru – přistoupil s ohledem na dlouhodobou nečinnost zákonodárce, který sám v rozporu s ústavněprávními principy nezbytnou ochranu dobré víry nezajistil; za takové situace je na obecných soudech zajistit a poskytovat ochranu dobré víry.

Nemohou-li obecné soudy v konkrétním případě zachovat maximum z obou základních práv a je-li zákonodárce v této otázce dlouhodobě nečinný, je třeba tuto kolizi řešit v souladu s obecnou ideou spravedlnosti, přičemž je nezbytné zvažovat jak obecné souvislosti tohoto typu kolize základních práv (případy dobrověrného nabytí nemovitosti evidované v katastru nemovitostí od nevlastníka), tak individuální okolnosti konkrétního rozhodovaného případu. Teprve po zvážení všech relevantních skutečností bude v konkrétním případě možno rozhodnout, ve prospěch kterého z konkurujících práv svědčí obecná idea spravedlnosti a kterému je namíste dát v kolizi přednost. V rámci těchto skutečností bude nutno vzít v potaz např. délku doby, která uběhla od vadného zápisu (tj. učiněného na základě absolutně neplatného převodního právního jednání) do katastru nemovitostí, než se původní vlastník začal domáhat svého práva; okolnosti, za nichž k takovému absolutně neplatnému právnímu úkonu a následnému zápisu do katastru nemovitostí došlo, zejména zda při tom byl spáchán trestný čin a zda se původní vlastník mohl opravdu účastnit předmětného katastrálního řízení; či investice, které již dobrověrný nabyvatel na danou nemovitost vynaložil.

V závěru tohoto nálezu Ústavní soud poukázal na obecnou precedenční závaznost svých nálezu a ústavněprávních výkladů, a to kvůli tomu, že

jeho rozhodnutí předcházela judikatorní situace, v níž se převažující názory Ústavního soudu a Nejvyššího soudu setrvale rozcházely, ba si přímo protiřečily. V konečném důsledku přitom tento rozkol – krom negativního působení na fungování soudního systému jako takového – dopadal ponejvíce na nižší soudy a jejich prostřednictvím na samotné (potenciální) vlastníky nemovitostí evidovaných v katastru nemovitostí. Ti v případě probíhajícího soudního sporu byli v rozporu s principy právní jistoty a předvídatelnosti práva v trvalé nejistotě ohledně jeho výsledku.

Další významný nález týkající se **demokratického právního státu**, který je nutno zmínit, se týkal zrušení vyhlášky č. 267/2012 Sb., o stanovení Indikačního seznamu pro lázeňskou léčebně rehabilitační péči o dospělé, děti a dorost, (dále též jen „lázeňská vyhláška“). V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 43/13 ze dne 25. 3. 2014 se Ústavní soud zabýval mj. výhradou zákona podle čl. 31 ve spojení s čl. 4 odst. 2 Listiny a zákazem retroaktivity (zpětné účinnosti) právních norem. Pokud šlo o výhradu zákona, Ústavní soud vyšel z toho, že výhrada zákona podle čl. 4 odst. 2 Listiny nevylučuje, aby zákonem provedené vymezení sociálního práva, v jehož rámci se jej může jednotlivec domáhat, bylo dále upraveno podzákonným právním předpisem podle čl. 78 Ústavy nebo na základě zákonného zmocnění podle čl. 79 odst. 3 Ústavy. Tímto způsobem však nemůže dojít k zúžení nebo rozšíření jeho ze zákonné úpravy vyplývajícího obsahu. Ústavní soud přitom dospěl k závěru, že napadená vyhláška stanoví nad rámec zákona meze, v jakých se lze domáhat základního práva na bezplatnou zdravotní péči na základě veřejného pojištění, v důsledku čehož je v rozporu s výhradou zákona podle čl. 31 Listiny a současně se zmocněním podle čl. 79 odst. 3 Ústavy. Ústavní soud se dále zabýval otázkou pravé a nepravé retroaktivity předmětného přechodného ustanovení (§ 2 odst. 2) lázeňské vyhlášky. Viz též část věnovanou ochraně zdraví.

Se základními principy demokratického právního státu souvisel též nález sp. zn. I. ÚS 2486/13 ze dne 1. 10. 2014, v němž Ústavní soud rozebral pojem **občanství**. Ten totiž ve smyslu čl. 12 odst. 2 Ústavy zahrnuje nejen skutečné státní občanství (tedy situace, kdy osobě svědčí některý státoobčanský

titul), ale i funkcionální státní občanství. To představuje faktickou situaci, kdy Česká republika s někým jedná jako se svým občanem, ačkoliv dotčená osoba státním občanem být nemusí. Může být založeno buď výslovně právním předpisem, anebo na fakticitě, tj. na dlouhodobém nakládání s danou osobou jako s občanem, který požívá ochrany ve smyslu čl. 12 odst. 2 Ústavy ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy. Vzhledem ke statusovému charakteru a výjimečnému ústavněprávnímu významu státního občanství Ústavní rozhodl, že jsou správní soudy v případech, kdy hrozí zásah do práva chráněného čl. 12 odst. 2 Ústavy, povinny přezkoumávat i nové právní námitky žalobce, které nebyly uplatněny v předchozím řízení, pokud tyto námitky mají oporu ve skutkovém stavu zjištěném v předcházejícím řízení. Ústavní soud v této věci shledal důvodnou stěžovatelovu námitku, že se Nejvyšší správní soud nevypořádal s jeho tvrzením o domovském právu babičky. Nejvyšší správní soud svůj postup odůvodnil tím, že stěžovatel námitku o domovském právu vznesl až v kasační stížnosti, a námitka je tak nepřijatelná. Ústavní soud zdůraznil, že výjimečná povaha státního občanství společně s dalekosáhlými důsledky jeho zbavení, historickou zkušeností České republiky a se specifiky řízení ve věcech státního občanství vyžaduje v případě možného zásahu do čl. 12 odst. 2 Ústavy přezkoumání námitky, které mají oporu ve skutkovém stavu zjištěném v řízení před soudem prvního stupně, vznesených až před Nejvyšším správním soudem. Tím, že tak neučinil, porušil stěžovatelovo právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

ZÁVAZKY Z EVROPSKÉHO A MEZINÁRODNÍHO PRÁVA

Povinnost plnit závazky, jež pro Českou republiku plynou z mezinárodního práva a z členství v mezinárodních organizacích, je stanovena v čl. 1 odst. 2 Ústavy. Aplikační přednost mezinárodní smlouvy pak vyplývá z čl. 10 Ústavy. Ustanovení čl. 10a Ústavy pak umožňuje přenos některých pravomocí orgánů České republiky na mezinárodní organizaci nebo instituci, tedy především Evropskou unii a její orgány. Jak Ústavní soud uvedl v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 50/04 ze dne 8. 3. 2006, tento článek působí obousměrně: tvoří normativní základ pro přenos pravomocí a současně je tím ustanovením Ústavy, které otevírá vnitrostátní právní řád pro působení unijního

práva včetně pravidel týkajících se jeho účinků uvnitř právního řádu České republiky.

Evropského práva se dotkl Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 týkajícím se bankovních poplatků. Ústavní soud připomenul, že ochrana spotřebitele představuje jeden z principů, na nichž je fungování Evropské unie založeno a kterými se musí členské státy, resp. jejich orgány při své činnosti řídit nebo je brát v úvahu při začleňování obsahu unijního práva do vnitrostátního právního řádu nebo naopak při zdržení se určité úpravy (tzv. pozitivní a negativní implementace). Pro obecné soudy pak z toho plyne povinnost interpretovat a aplikovat vnitrostátní právo „eurokonformním“ způsobem, tedy při více výkladových variantách volit tu, jež bude v souladu s právem EU, v daném případě zejména v souladu s pravidly stanovenými ve směrnici Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách. Ochrana spotřebitele nepředstavuje ale některé ze samostatně ústavně zaručených základních práv a svobod, když i v rámci ústavní úpravy postavení spotřebitele jako slabší strany vyžadující ochrany se v ústavách zpravidla jedná nikoli o subjektivní právo, nýbrž o ústavně vytyčený cíl politiky státu spojený s konkrétní úpravou ochrany spotřebitele v rovině podústavního práva; tudíž provádění takové ústavně žádoucí politiky (ochrana slabší strany) má na postavení spotřebitele v oblasti základních práv především reflexní účinek (spotřebitel jako destinátář realizace prounijní a ústavně konformní činnosti státu). Blíže k tomuto nálezu viz část, která pojednává o ochraně spotřebitele a bagatelních sporech.

V nálezu sp. zn. III. ÚS 2782/14 ze dne 20. 11. 2014, ve věci práva cestujících na náhradu za zpoždění letu způsobené technickou závadou a střetem letounu s ptákem a povinnosti položit předběžnou otázku k Soudnímu dvoru Evropské unie, Ústavní soud konstatoval porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. práva stěžovatelky na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny, a to s ohledem na porušení povinnosti položení předběžné otázky (otázek) Soudnímu dvoru. Ústavní soud zároveň připomenul, že přímá aplikace nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004, kterým se stanoví společná pravidla

náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 295/91, je „uplatňováním“ práva Unie ve smyslu čl. 51 odst. 1 Listiny základních práv Evropské unie, která se na projednávaný případ vztahuje, takže spolu s porušením výše uvedených ustanovení ústavního pořádku České republiky dochází s ohledem na povinnost přímé aplikace nařízení i k porušení práva na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces ve smyslu čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie. Ústavní soud považoval výklad nařízení ze strany obecného soudu za svévolný a nerespektující kritéria pro položení předběžné otázky.

Závazků z mezinárodního práva se dotýkala též rozhodnutí ve věcech extradičních, vydání a vyhoštění, o nichž je pojednáno v závěrečné kapitole. Konečně u Ústavního soudu proběhla v roce 2014 i obnovená řízení po rozsudcích ESLP: usnesení sp. zn. Pl. ÚS 3/12 ze dne 4. 2. 2014 (obnovené řízení po rozsudku ESLP ve věci Janýr a ostatní proti České republice), nález sp. zn. Pl. ÚS 46/13 ze dne 11. 3. 2014 (obnovené řízení po rozsudku ESLP ve věci Čepek proti České republice) a nález sp. zn. Pl. ÚS 32/13 ze dne 20. 5. 2014 (k soudní ochraně práv minoritních akcionářů – obnovené řízení po rozsudku ESLP ve věci Chadzitaskos a Franta proti České republice). Významnou skutečností je, že k obnově řízení došlo v uplynulém roce vůbec poprvé i v civilní věci – ve výše zmíněném případě Čepek, blíže viz kapitolu Právo na soudní a jinou právní ochranu. Novinkou byla i rozhodnutí, jež byla vydána v závěru roku, o obnově dvou civilních věcí, v nichž Evropský soud pro lidská práva pouze akceptoval jednostranné uznání porušení Úmluvy vládou spolu s nabídkou finančního zadostiučinění – sp. zn. Pl. ÚS 6/14 ze dne 9. 12. 2014 (obnova řízení po rozhodnutí ve věci Jahoda proti České republice) a sp. zn. Pl. ÚS 10/14 ze dne 9. 12. 2014 (obnova řízení po rozhodnutí ve věci Sejk proti České republice). Návazná rozhodnutí v obnovených řízeních v těchto věcech lze očekávat v roce 2015.

NEZÁVISLOST SOUDŮ

Nezávislost soudů a soudní moci náleží k podstatným ústavním principům odvozeným jak z pojmu právního státu, tak z principu dělby moci. Již

v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/99 ze dne 15. 9. 1999 Ústavní soud traktoval, že principem dělby státní moci navazuje naše Ústava na myšlenkovou tradici, kterou transparentním způsobem vyjádřil již Charles Montesquieu, institucionálně pak zejména na francouzskou a americkou revoluci, která zdůraznila, a také institucionalizovala, potřebu nezávislosti soudnictví.

V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 7/02 ze dne 18. 6. 2002 Ústavní soud uvedl, že demokratický stát je zcela vzdálen představě „soudcovského státu“ – orgánem státní moci je totiž i moc zákonodárná a výkonná. Proto může být státní moc v demokratickém systému funkčně realizována jen při splnění podmínky fungování všech jejích orgánů. Na druhé straně je demokratický právní stát povinen vytvářet institucionální předpoklady pro to, co, pokud jde o justici, platí jako specifické a nepodmíněné, totiž konstituování a etablování reálné nezávislosti soudů jako – pro stabilizaci nejen jejich pozice, ale i celého demokratického systému, ve vztahu k legislativě a exekutivě – významného státního orgánu, současně však i polemického prvku. Reálná nezávislost soudů je specifickým a nepostradatelným atributem soudní moci, odůvodněným a také vyžadovaným čl. 4, jakož i čl. 81 a 82 Ústavy.

Z navazující judikatury Ústavního soudu lze dovodit, že požadavek nezávislé justice pramení ze dvou zdrojů: 1. z neutrality soudců jako garance spravedlivého, nestranného a objektivního soudního řízení a 2. ze zajištění práv a svobod jednotlivců soudcem odčleněným od politické moci. Nezávislost soudců je garantována zárukami zvláštního právního postavení (mezi něž nutno zařadit neseaditelnost, neodvolatelnost, nedotknutelnost), dále zárukami organizační a funkční nezávislosti na orgánech reprezentujících zákonodárnou a zejména výkonnou moc, jakož i oddělením soudnictví od moci zákonodárné a výkonné (zejména uplatněním zásady inkompatibility). Z hlediska obsahového je pak soudcovská nezávislost zajištěna vázaností soudců toliko zákonem, tj. vyloučením jakýchkoli prvků subordinace v soudcovském rozhodování.

Svévolný zásah zákonodárce do oblasti materiálního zajištění soudců, v tom rámci i platové restrikce, nutno ve smyslu ustálené judikatury Ústavního soudu do rámce chráněného principem jejich nezávislosti podřadit ze dvou

důvodů. Nezávislost soudců je v první řadě podmíněna jejich morální integritou a odbornou úrovní, zároveň ale je spjata i s jejich přiměřeným materiálním zajištěním. Důvodem druhým podřazení zákazu svévolného zásahu do materiálního zajištění soudců (platových restrikcí) do rámce principu jejich nezávislosti je vyloučit možnost, eventualitu nátlaku moci zákonodárné, resp. výkonné na rozhodování soudců. Jinými slovy, vyloučit svévolné zásahy do materiálního zajištění soudců jako eventuální formy „penalizace“ soudců ze strany legislativy a exekutivy a tím i formy nátlaku na jejich rozhodování.

Z těchto východisek vyšel v roce 2014 i nález sp. zn. Pl. ÚS 28/13 ze dne 10. 7. 2014, jímž Ústavní soud vyhověl návrhu Městského soudu v Brně na zrušení slova „2,75násobek“ v ustanovení § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, naposledy ve znění zákona č. 11/2013 Sb., a to pokud se týká soudců okresních, krajských, vrchních soudů, Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 28/13 – Platy soudců XV – stanovení platové základny na 2,75násobek průměrné měsíční mzdy

Na návrh Městského soudu v Brně zrušilo plénum Ústavního soudu napačenou část ustanovení pro rozpor s čl. 1 odst. 1 ve spojení s čl. 82 odst. 1 Ústavy ke dni 31. 12. 2014. V části týkající se zrušení ustanovení čl. 11 zákona č. 11/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, Ústavní soud návrh zamítl.

Městský soud v Brně před Ústavním soudem zaprvé namítal protiústavnost právní úpravy výpočtu platu soudců obecných soudů, dle níž činí platová základna 2,75násobek průměrné nominální měsíční mzdy fyzických osob v nepodnikatelské sféře dosažené podle zveřejněných údajů Českého statis-

tického úřadu za předminulý kalendářní rok. Zadruhé navrhovatel napadl vady týkající se legislativního procesu (konkrétně nesplnění důvodů pro vyhlášení stavu legislativní nouze) a namítal nepřipustnou retroaktivitu zákona č. 11/2013 Sb., jenž byl publikován dne 17. 1. 2013, avšak jeho účinnost byla stanovena ke dni 1. 1. 2013.

Plénium Ústavního soudu v odůvodnění uvedlo, že již z předchozího rozhodnutí, v němž Ústavní soud posuzoval snížení platové základny z trojnásobku na 2,5násobek, jednoznačně plynulo, že s ohledem na dlouhodobé legislativní zmrazení a faktické snížení platů soudců obecných soudů je nezbytné vrátit právní úpravu platové základny soudců na původní trojnásobek. Za těchto okolností tak byl prostor pro zákonodárce omezen, byť v obecné rovině Ústavní soud konstatoval, že soudní moc neexistuje mimo ekonomickou realitu státu a uvedená relace není ústavně nedotknutelnou veličinou. Pro zásah do ní by však musely být velmi pádné argumenty, jež však v daném případě neshledal, když neakceptoval snížení platové základny soudců na 2,75násobek z důvodu blíže nespecifikovaného přílišného zatížení státního rozpočtu. Nález Ústavního soudu naopak dokládá, že platy soudců podléhaly významnému reálnému poklesu své hodnoty (patrně jako žádné skupině zaměstnanců odměňovaných ze státního rozpočtu) v důsledku zásahů v letech 2002–2010, kdy se v oblasti odměňování ve veřejné sféře neuplatnila žádná úsporná opatření, jež by se projevila v údajích o průměrné mzdě v nepodnikatelské sféře. Podle veřejně dostupných údajů ČSÚ průměrná hrubá měsíční mzda v nepodnikatelské sféře v letech (přepočtené počty) 2000–2013 ani v jednom roce neklesla, a to ani v letech deklarovaných jako období hospodářské krize.

Na základě výše uvedeného Ústavní soud uzavřel, že platová základna soudců snížená od roku 2013 z trojnásobku na 2,75násobek, tedy o 8,3 %, se vymyká mírnému růstu průměrné mzdy v nepodnikatelské sféře (přepočtené počty) podle údajů ČSÚ v tomtéž období a už vůbec není v korelaci k cca 4,6% růstu mediánu průměrného platu nejvyšších státních úředníků mezi lety 2012 a 2013. Ústavní soud zároveň připomněl, že platy soudců jsou navíc stanoveny fixní částkou a na rozdíl od státních úředníků je nelze navyšovat příznávaním žádných odměn. Podstatným omezením

jakékoli možnosti získat další příjem se soudci z titulu své funkce odlišují také od ostatních ústavních činitelů. Konstatoval proto, že napadená právní úprava představuje nepřiměřený zásah do materiálního zabezpečení soudcovské nezávislosti.

Ústavní soud shledal protiústavnost rovněž ve způsobu přijetí zákona č. 11/2013 Sb. a vznesl obecnou kritiku toho, že soudní moc zastoupená dvěma nejvyššími soudy není politickou reprezentací při zásazích do odměňování soudců konzultována. Za neústavní Ústavní soud označil též čl. II zákona č. 11/2013 Sb., který stanovil, že snížená platová základna se má použít poprvé pro plat soudce za leden 2013. Jelikož byl tento zákon ve Sbírce zákonů vyhlášen až 17. 1. 2013, představuje podle Ústavního soudu stanovení účinnosti zákona ke dni 1. 1. 2013 nepřipustnou pravou retroaktivitu. Nicméně ačkoliv Ústavní soud shledal výše uvedené ustanovení i postup zákonodárce protiústavním, nepřistoupil k jeho derogaci, neboť ta by vedla k ještě většímu zásahu do hodnoty nezávislosti soudce, totiž k absenci právního základu pro materiální zabezpečení soudců v období měsíce ledna 2013.

V neposlední řadě Ústavní soud vysvětlil, že se jeho závěry uplatní toliko pro futuro, a že je tudíž nelze aplikovat ve sporech, které vedou soudci se státem před obecnými soudy, a to ani v případě, z něhož nyní projednávaný návrh na zrušení právní úpravy vzešel. Ústavní soud tak učinil s ohledem na to, že zpětné doplacení těchto částek by znamenalo nepředvídaný zásah do státního rozpočtu, který by nutně vedl k růstu napětí mezi společnostmi a soudci. Ústavní soud proto v tomto směru apeloval na soudce jako skupinu, která by měla představovat skutečnou elitu společnosti, aby uplatnila větší míru velkorysosti a vstřícnosti.

Právo na územní samosprávu

V oblasti práva na územní samosprávu a jeho ochrany bývá nejčastěji předmětem přezkumu ze strany Ústavního soudu normotvorná činnost územně samosprávných celků, povětšinou spojená se záležitostmi místního pořádku. Tradičně se Ústavní soud v rámci řízení o kontrole norem zabývá také návrhy Ministerstva vnitra, vykonávajícího tak svou dohledovou pravomoc nad legalitou a ústavností aktů územně samosprávných celků vydávaných v samostatné působnosti. Nejinak tomu bylo i v roce 2014, kdy za podrobnější zmínku stojí zejména nálezy sp. zn. Pl. ÚS 35/13 ze dne 5. 8. 2014, jímž Ústavní soud vyhověl návrhu Ministerstva vnitra na zrušení části vyhlášky města Cheb zakazující provádění pyrotechnických efektů a ohňostrojů na vymezeném území města, neboť se jedná o činnost, která by mohla narušit veřejný pořádek nebo být v rozporu s dobrými mravy, ochranou bezpečnosti, zdraví a majetku. Z tohoto zákazu byly stanoveny dvě výjimky. První se týkala akcí pořádaných městem a druhá, udělovaná radou města ad hoc, ostatních subjektů na základě jejich písemné žádosti.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 35/13: Vyhláška města Cheb (výjimka ze zákazu provádění pyrotechnických efektů a ohňostrojů pro akce pořádané městem)

Ústavní soud se neztotožnil s názorem města Cheb, že akce pořádané městem a priori splňují všechna kritéria pro udělení výjimky z obecného zákazu, neboť cokoliv obec činí, činí ve veřejném zájmu. Tento závěr město dovozovalo z ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), na základě kterého „obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů; při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem“. Ústavní soud v tomto směru uvedl, že citované ustanovení naopak představuje zákonný požadavek souladu činnosti obce a jejích orgánů s veřejným zájmem, přičemž posouzení naplnění kritéria veřejného zájmu při rozhodování v konkrétních věcech je v kompetenci orgánů výkonné moci.

Ústavní soud dále konstatoval, že jde o nedůvodně nerovný přístup obce k sobě samé na straně jedné a k ostatním fyzickým a právními osobám

na straně druhé, jestliže je zaveden odlišný právní režim pro druhově obdobné či shodné akce pouze na základě osoby pořadatele akce. Navíc pokud je individuální rozhodování o výjimce ze zákazu stanovené činnosti pro akce pořádané obcí nahrazeno obecnou výjimkou, jsou porušena rovněž práva dotčených osob ve smyslu § 27 odst. 2 správního řádu a právo na soudní přezkum.

V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 57/13 ze dne 20. 5. 2014 plénium Ústavního soudu zamítlo návrh na zrušení nařízení města Františkovy Lázně zakazujícího pochůzkový a podomní prodej na celém území města. Blíže viz kapitolu Hospodářská a sociální práva.

Základní práva a svobody

OCHRANA A ZÁRUKY OSOBNÍ SVOBODY

Zbavení osobní svobody patří k podstatným zásahům do základních práv, proto musí soudy přistupovat k vazebním rozhodnutím s nezbytnou pečlivostí. I v roce 2014 Ústavní soud začasté upozorňoval na **nutnost náležitého odůvodnění** rozhodování o vazbě a na **podmínku osobního slyšení** při takovémto rozhodování. Bylo tomu tak např. v nálezu sp. zn. I. ÚS 980/14 ze dne 18. 6. 2014, v němž Ústavní soud vytkl Nejvyššímu soudu, že nezohlednil měnící se podmínky vazebně stíhaného způsobené plynutím času při posuzování útečkové vazby. Stěžovatel byl ve vazbě již téměř dva roky a hrozil mu trest odnětí svobody v nejvyšší míře dvou let a tří měsíců.

V takové situaci bylo nepřijatelné, že Nejvyšší soud jen reprodukoval důvody vazby obsažené v předchozích vazebních rozhodnutích, jež byla vydána v době, kdy stěžovateli ještě teoreticky hrozil vyšší trest. Nejvyšší soud dále chyboval, pokud o vazbě rozhodl v neveřejném zasedání, což mělo za následek, že stěžovatel nebyl osobně slyšen a neměl příležitost se vyjádřit k důvodům vazby. Na nedostatečné odůvodnění upozornil Ústavní soud i v nálezu sp. zn. I. ÚS 1123/14 ze dne 30. 9. 2014, v němž přezkoumal rozhodnutí Nejvyššího soudu, který odůvodnil uvalení vazby na stěžovatele hrozbou vysokého trestu a absencí silného pouta k České republice. Ústavní soud označil takovýto přístup za paušální, neboť v projednávané věci bylo možné očekávat překvalifikování věci z dokonání trestného činu na jeho přípravu, a tedy i snížení trestu. Zároveň Nejvyšší soud při úvahách o vazbě stěžovatele k pobytu v České republice pominul, že stěžovatel má v České republice povolen trvalý pobyt do roku 2021, byl zde dříve zaměstnán a žije zde jeho matka a bratr, kteří mu po propuštění nabídli možnost zapojit se do jejich výdělečných aktivit.

V nálezu sp. zn. I. ÚS 2883/13 ze dne 21. 1. 2014 poukázal Ústavní soud na skutečnost, že vzetí do vazby bylo odůvodněno pouze vyšetřením duševního stavu obviněného a jeho obstrukčním jednáním. Ústavní soud zdůraznil, že existence určitých, byť opakujících se obstrukcí ještě sama

o sobě nemusí zakládat důvodnou obavu, že obviněný se bude skrývat nebo že uprchne. Orgány činné v trestním řízení musejí obstrukcím aktivně čelit, nicméně užívat přitom mohou jen ty instituty trestního řádu, u kterých pro to byly naplněny nezbytné podmínky, přičemž jejich naplnění musí být z odůvodnění jejich rozhodnutí zřejmé.

Dopad živelní pohromy – povodní na vazební zasedání měl příležitost posoudit Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 3326/13 ze dne 15. 1. 2014. Okresní soud prodloužil stěžovateli vazbu mimo vazební zasedání s odkazem na povodňovou situaci. Ústavní soud dospěl k závěru, že konání vazebního jednání, byť ztíženo, nebylo mimořádnou událostí objektivně znemožněno a bylo povinností soudu jej provést bezodkladně poté, kdy překážka odpadla. Nedostatek řízení nemohl být zhojen ani konáním vazebního zasedání před odvolacím soudem, které proběhlo více než měsíc po vadném rozhodnutí okresního soudu. Nestalo se tak v řádu dnů, což by Ústavní soud mohl považovat za lhůtu, která by ještě mohla za zcela výjimečných okolností konvalidovat nedostatek osobního slyšení. Přítomnost objektivně nepřekonatelných překážek je nutno vykládat restriktivně.

OCHRANA SOUKROMÉHO ŽIVOTA A NEDOTKNUTELNOSTI OSOBY, OBYDLÍ A DALŠÍCH PROSTOR

Ochrana soukromého života a důstojnosti garantovaná čl. 7 a 10 Listiny základních práv a svobod a nedotknutelnosti obydlí garantovaná čl. 12 Listiny základních práv a svobod zahrnuje široké spektrum otázek, povětšinou spadajících do nejnějnější a nejniternější sféry života člověka. Ústavní soud byl s touto problematikou konfrontován v roce 2014 poměrně často. Ukazuje se, že technologický rozvoj přináší stále větší výzvy pro soukromý život i pro jeho ochranu poskytovanou Ústavním soudem a orgány ochrany základních práv obecně. Již zdaleka neplatí, že by tato práva ohrožoval pouze stát, často naopak nebezpečí hrozí od soukromých, ať už fyzických, nebo právnických osob. Garance práva na soukromí v širším smyslu proto nabývá stále většího významu.

Ústavní soud se v uplynulém roce zabýval celou řadou ve své judikatuře dosud neřešených otázek souvisejících s nejrůznějšími aspekty práva na ochranu soukromého života, například novými formami komunikace, zejména internetu a sociálních sítí (nález sp. zn. III. ÚS 3844/13 ze dne 30. 10. 2014), otázkou, zda tajně pořízená nahrávka rozhovoru může sloužit jako přípustný důkaz v civilním soudním řízení (nález sp. zn. II. ÚS 1774/14 ze dne 9. 12. 2014), či povinností podrobit se odběru genetického materiálu pro účely určení, resp. popření, otcovství (nález sp. zn. II. ÚS 2964/12 ze dne 9. 12. 2014).

V nálezu sp. zn. II. ÚS 1774/14 ze dne 9. 12. 2014 Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti stěžovatele, který se v řízení před obecnými soudy neúspěšně bránil proti výpovědi z pracovního poměru pro nadbytečnost, když tvrdil, že skutečným důvodem výpovědi byla jeho kritika obchodní společnosti, pro kterou pracoval. Svá tvrzení doložil tajně pořízenou nahrávkou svého rozhovoru se členem zahraničního vedení společnosti. Obecné soudy však – v souladu s převládající praxí – tuto nahrávku označily jako nepřipustný důkaz z toho důvodu, že byla učiněna bez vědomí, resp. souhlasu, nahrávané osoby, a žalobu zamítly. Ústavní soud dospěl k závěru, že v řízení o určení neplatnosti výpovědi z pracovního poměru nelze důkazy uvedeného typu, jsou-li předkládány zaměstnancem jako žalobcem, odmítat s pouhým poukazem na to, že se jedná o projevy osobní povahy hovořících osob.

Nález sp. zn. II. ÚS 1774/14: K procesním právům zaměstnance jako slabší strany v pracovním sporu (přípustnost důkazu)

Kolizi práva na ochranu osobnosti toho, jehož projev je bez jeho souhlasu zachycován, s právem na spravedlivý proces toho, kdo tento projev zachycuje (a posléze použije), nelze řešit v obecné rovině a rozhodování o tom, které základní právo má v dané situaci převážit, je třeba ponechat na zvážení obecných soudů v každém jednotlivém případě. Ústavní soud dospěl za pomoci testu proporcionality k závěru, že v kontextu tohoto případu by bylo zjevně absurdní, kdyby měl převážit zájem na ochraně soukromí svědka, který na tajně pořízené audionahrávce nepronášel nic osobního, ale pouze informace

mající zásadní význam z hlediska pracovníprávních vztahů stěžovatele. Ústavní soud v této souvislosti též poukázal na právní názor vyjádřený v judikatuře Nejvyššího soudu, dle něhož hovory fyzických osob, ke kterým dochází při výkonu povolání, při obchodní či jiné veřejné činnosti, zpravidla nemají charakter projevů osobní povahy a důkaz zvukovým záznamem takového hovoru proto není v občanském soudním řízení nepřipustný.

I pokud by však uvedená audionahrávka obsahovala projevy osobní povahy, převáží v nyní projednávaném případě ochrana práva stěžovatele (zaměstnance) na spravedlivý proces. Za běžných okolností je svévolné nahrávání soukromých rozhovorů bez vědomí jejich účastníků hrubým zásahem do jejich soukromí. Takovýto zálučný postup je ve valné většině případů morálně i právně zcela nepřijatelný, zejména je-li veden záměrem nahrávanou osobu poškodit. Ústavní soud se rozhodně staví proti nekalým praktikám vzájemného elektronického sledování a skrytého nahrávání při soukromých i profesionálních jednáních, jež jsou zpravidla nejen v rozporu s právem, ale hodnoceno po stránce sociálně-etické šíří ve společnosti atmosféru podezřívání, strachu, nejistoty a nedůvěry. Zcela odlišně je však třeba hodnotit případy, kdy je tajně pořízené audiozáznamu rozhovoru součástí obrany oběti trestného činu proti pachateli nebo jedná-li se o způsob dosažení právní ochrany pro výrazně slabší stranu závažného občanskoprávního (např. pracovníprávního) sporu. Zásah do práva na soukromí osoby, jejíž projev je zaznamenán, je zde plně ospravedlnitelný zájmem na ochraně slabší strany právního vztahu, jíž hrozí závažná újma (např. ztráta zaměstnání). Opatření jediného či klíčového důkazu touto cestou je analogické k jednání za podmínek krajní nouze či dovolené svépomoci.

Ústavní soud se v uplynulém roce také poprvé vyjádřil k povaze sociální sítě Facebook a jejímu vztahu k právu na ochranu soukromí (v širším slova smyslu), resp. důvěrnosti komunikace. Učinil tak v nálezu sp. zn. III. ÚS 3844/13 ze dne 30. 10. 2014, jímž vyhověl ústavní stížnosti a zrušil rozhodnutí, kterým byla stěžovateli uložena pořádková pokuta za to, že svým jednáním na sociální síti Facebook snižoval v průběhu trestního řízení, vedeného proti jeho osobě, před ostatními svědky a poškozenými autoritu policejního

orgánu, vážnost a důstojnost jeho funkce a ohrožoval důvěru v jeho činnost. Stěžovatel namítal, že pořádková pokuta mu byla udělena na základě sledování jeho zcela privátní komunikace s jinými uživateli sociální sítě, aniž by byly splněny podmínky stanovené trestním řádem pro takové sledování.

Nález sp. zn. III. ÚS 3844/13: Povaha sociální sítě Facebook; protiústavnost uložení pořádkové pokuty za výroky učiněné proti policejnímu orgánu na síti Facebook

Ústavní soud se v první řadě zaměřil na povahu sociální sítě Facebook, z níž policejní orgán získal údaje o výrocích, za něž stěžovateli následně uložil pořádkovou pokutu. V této souvislosti Ústavní soud konstatoval, že každý uživatel si může individuálně nastavit kromě jiného i rozsah sdílení uveřejňovaných informací a pomocí nástrojů ochrany soukromí má možnost zvolit, kdo uvidí jím zveřejňovaný nebo jeho se týkající obsah, kdo a jak jej může kontaktovat a vyhledávat. Profil uživatele na síti Facebook tak může fungovat jako veřejný pro všechny uživatele sítě, popř. internetu vůbec, nebo jako uzavřený, určený pouze určitému okruhu uživatelů nebo konkrétním uživatelům. Totéž platí pro obsah osobní stránky uživatele, tedy zejména jeho zprávy s jinými uživateli, příspěvky a multimediální obsah.

Ústavní soud se proto neztotožnil se závěry obvodního soudu, že síť Facebook není určena pro soukromou konverzaci. Podle Ústavního soudu není povaha sociální sítě Facebook jednoznačně soukromá či veřejná, neboť vždy záleží na konkrétních uživatelích, jakou míru ochrany soukromí na svém profilu zvolí. Rozhodnou-li se orgány činné v trestním řízení zjišťovat v rámci trestního řízení z facebookového profilu informace soukromé povahy, musí jejich postupy dodržovat rámec stanovený právními předpisy a respektovat obecné principy, na nichž je založena činnost státních orgánů, zejména v maximální možné míře šetřit ústavně zaručená práva a svobody dotčených osob.

Postup, který policejní orgán zvolil (získání tzv. printscreenů dotčené komunikace z profilu strany řízení), podle Ústavního soudu přitom zjevně obchází

ustanovení trestního řádu o odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Ústavní soud připomněl, že pokud orgány činné v trestním řízení v rámci postupu před zahájením trestního stíhání za účelem odhalení trestné činnosti a spravedlivého potrestání pachatelů musí v nezbytné míře přistoupit k určitému omezení základních práv a svobod účastníků řízení (včetně odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu), je jejich povinností postupovat striktně v souladu s trestním řádem. Za situace, kdy tomu tak není, nelze takto získané informace přičítat k tíži dotčené osoby, jako se tomu stalo v projednávané věci.

Nálezová judikatura týkající se nedotknutelnosti osoby se vyjadřovala k výši náhrady za škodu a újmu. V nálezech sp. zn. I. ÚS 3367/13 ze dne 22. 5. 2014 a sp. zn. I. ÚS 501/13 ze dne 1. 10. 2014 Ústavní soud potvrdil, že přiznaná výše náhrady za ztížení společenského uplatnění musí být založena na objektivních a rozumných důvodech a musí být zachována přiměřenost ve vztahu mezi způsobenou zdravotní újmou a přiznanou peněžní částkou. V pozdějším nálezu stěžovatelka utrpěla při dopravní nehodě těžká zdravotní poškození a vzhledem k rozsahu nezbytných úhrad pečovatelské služby i ostatních služeb by stěžovatelka s vysokou pravděpodobností i vzhledem ke svému věku vyčerpala podstatnou část finančních prostředků z přiznané náhrady škody v časově ohraničeném horizontu. Ani dávky sociální péče, ani ostatní eventuálně přiznané složky náhrady škody na zdraví nemohly výdaje stěžovatelky, vynaložené na všechny zmíněné účely, dostatečně pokrýt. V daném případě nebyl mezi způsobenou zdravotní újmou a přiznanou peněžní částkou respektován vztah přiměřenosti. V nálezu sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. 11. 2014 Ústavní soud upřesnil, že součástí práva na nedotknutelnost osoby je také právo na plné odškodnění za utrpěnou újmu na zdraví v podobě náhrady nemajetkové i majetkové újmy, která zahrnuje jakožto samostatný nárok i náhradu nákladů spojených s péčí o nesoběstačnou poškozenou osobu a její domácnost po ukončení léčby. V případě, že tuto péči poskytuje osoba blízká, je při výpočtu výše nákladů nutné vycházet z částky, kterou by poškozená osoba zaplatila za odborné pečovatelské služby.

Právo na soukromí v širším smyslu má také kromě dimenze chránící

autonomii, duševní či tělesnou integritu člověka, jeho sociální vazby (v kontextu vazeb rodinných pak hovoříme o právu na ochranu rodinného života), soukromí v komunikaci, také svou dimenzi prostorovou zakotvenou v čl. 12 Listiny základních práv a svobod (nedotknutelnost obydlí). Ústavní soud v roce 2014, stejně jako v letech minulých, opět rozhodoval v celé řadě věcí, v nichž bylo namítáno porušení domovní svobody v souvislosti s prováděním domovních prohlídek a prohlídek jiných prostor a pozemků. Z náleзовé judikatury na toto téma stojí za podrobnější zmínku zejména nález sp. zn. Pl. ÚS 47/13 ze dne 7. 5. 2014, v němž se Ústavní soud blíže vyjádřil k podmínkám využití domovních prohlídek a odposlechů.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 47/13: Ústavněprávní podmínky pro použití odposlechů a provedení domovních prohlídek

Podmínkou pro provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu je kromě jiného to, že jde o vyšetřování trestného činu, pro který zákon stanoví konkrétní horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody. Ta se v souvislosti s novou úpravou trestního práva hmotného opakovaně změnila (z osmi na deset let a následně opět na osm let). Tato změna (z osmi na deset let) zasáhla i věc, v níž byla podána ústavní stížnost. Ústavní soud zaujal názor, podle kterého na zákonost porušení a použití opatřených odposlechů a záznamů telekomunikačního provozu nemá vliv, pokud se v průběhu trestního řízení změní zákonná úprava. Subsidiární podmínkou namísto uvedené trestní sazby je to, že ke stíhání trestného činu Českou republiku zavazuje mezinárodní smlouva. V tomto případě jde o Pařížskou úmluvu na ochranu průmyslového vlastnictví. Úmluva sice neobsahuje závazek zavést do právního řádu konkrétní skutkovou podstatu trestného činu, ale požaduje zakotvení vhodných zákonných prostředků k účinnému potlačování činů poškozujících průmyslová práva. Český stát na základě této úmluvy zavedl konkrétní trestné činy, např. trestný čin porušení práv k ochranné známce a jiným označením, pro který byli stěžovatelé trestně stíháni.

Domovní prohlídku lze nařídit před sdělením obvinění konkrétní osobě

jen tehdy, je-li řádně odůvodněna, a to nejen z hlediska její potřeby, ale i neodkladnosti, resp. neopakovatelnosti. Ústavní soud považuje za základ odůvodnění věcné důvody, které musí plynout jak z rozhodnutí, tak ze spisu, a současně zdůrazňuje požadavek na důslednou trojí kontrolu dodržování práva na spravedlivý proces, a to v pořadí policie – státní zástupce – soud. Pokud tyto důvody jsou vyjádřeny v úkonech státních orgánů jen formálně a neopírají se o věcné zdůvodnění, nelze je považovat za ústavně konformní. Pokud je neodkladnost a neopakovatelnost domovní prohlídky zřejmá ze spisového materiálu a z okolností případu, a je tak možné dovodit věcné důvody pro takový postup, není absence výslovného označení daného úkonu za neodkladný nebo neopakovatelný pochybením dosahujícím ústavněprávní intenzity. Naopak v případě, že by jinak formálně bezvadně vyjádřená neodkladnost a neopakovatelnost domovní prohlídky nebyla v konkrétním případě řádně věcně odůvodněna, znamenal by takový úkon porušení základního práva.

OCHRANA MAJETKOVÝCH PRÁV, RESTITUCE

Na rozdíl od roku 2013, kdy byl Ústavní soud konfrontován s otázkou církevních restitucí, ustoupily restituční případy do pozadí a pozornost na poli majetkových práv přitáhla zejména problematika slevy na dani pro pracující důchodce.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 31/13: Sleva na dani pro pracující důchodce

Na návrh skupiny senátorů zrušilo plénum Ústavního soudu nálezem ze dne 10. 7. 2014 ustanovení § 35ba odst. 1 písm. a) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve slovech „; daň se nesnižuje u poplatníka, který k 1. lednu zdaňovacího období pobírá starobní důchod z důchodového pojištění nebo ze zahraničního povinného pojištění stejného druhu“. Jednalo se o úpravu, která neumožňovala uplatňovat tzv. slevu na dani ve výši 24 840 Kč starobním důchodcům. Ústavní soud shledal toto ustanovení v rozporu s principy neakcesorické rovnosti ve smyslu čl. 1 Listiny i akcesorické rovnosti dle čl. 3 Listiny.

Ústavní soud v zásadě zákonem založenou nerovnost v obecné rovině připouští, avšak pouze za předpokladu, že ji lze odůvodnit na základě ústavně akceptovaných hledisek. O takovýto případ se přitom nejedná tehdy, pokud je založena na libovůli (nerovnost neakcesorická) nebo je jejím důsledkem porušení některého ze základních práv a svobod (nerovnost akcesorická). Ústavní soud neshledal, že by napadená úprava měla vůči poplatníkům daně z příjmů fyzických osob, kteří jsou zároveň poživateli starobního důchodu, rdousící neboli konfiskační dopad. Zdanění příjmů sazbou 15 % zcela zjevně nezasahuje do případné ekonomické aktivity starobních důchodců způsobem, v jehož důsledku by pozbyla své základní opodstatnění.

Ústavní soud nicméně shledal protiústavnost úpravy v jejím rozporu s principem neakcesorické a akcesorické rovnosti. V prvním případě jde o nerovnost uvnitř samotné skupiny pracujících starobních důchodců, neboť zákonodárce vázal kritérium přiznání či nepřiznání slevy na dani pobíráním starobního důchodu v jediný den v roce, a to 1. ledna, přičemž jakékoliv jiné časové hledisko nebylo podstatné. Nerovnost mezi poplatníky, kteří jsou ve zdaňovacím období poživateli starobního důchodu, se projevuje již v tom, že ti, co mají toto postavení k 1. lednu zdaňovacího období, přichází vždy o celou základní slevu na dani, zatímco ti, kteří se v tomto postavení ocitnou kdykoliv později, třeba i 2. ledna, mají tuto slevu zachovanou v plné výši.

Rozpor s principem akcesorické rovnosti pak Ústavní soud shledal ve vztahu mezi pracujícími starobními důchodci a všemi ostatními poplatníky daně z příjmů. Zákon o daních z příjmů totiž těmto dvěma skupinám nezaručuje ve shodném nebo srovnatelném rozsahu určitou minimální částku příjmu, u které se s ohledem na její potřebnost k zajištění důstojného života nepředpokládá její zdanění. Zatímco v případě starobních důchodců má tuto funkci plnit starobní důchod (v roce 2012 průměrně 10 788 Kč měsíčně), v případě druhém ji plní sleva na dani na poplatníka, která u všech činí 24 840 Kč ročně. Ústavní soud napadenou právní úpravu zrušil ke dni vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů. S ohledem na to mohli uplatnit slevu na dani za zdaňovací období roku 2014 všichni pracující důchodci bez ohledu na to, zda byli či nebyli k 1. lednu roku 2014 pobírateli starobního důchodu.

Plénum Ústavního soudu zrušilo z důvodu rozporu s právem na ochranu majetku i část zákona o zaměstnanosti. Nálezem sp. zn. Pl. ÚS 52/13 ze dne 9. 9. 2014 plénum vyhovělo návrhu městského soudu zrušit **minimální hranici pro uložení pokuty** za správní delikt ve výši 250 000 Kč. Ústavní soud shledal, že napadené ustanovení brání řádné individualizaci konkrétního případu, neboť spodní hranice pokuty je stanovena ve výši, jež omezuje rozhodující správní orgány v přihlédnutí ke specifickým okolnostem různých případů, jakož i k osobám delikventů a jejich majetkovým poměrům. Do těchto majetkových poměrů totiž může v některých případech zasáhnout se značnou, likvidační intenzitou, jde proto o zjevně nepřiměřenou výši spodní hranice pokuty.

Příkladem individuální ústavní stížnosti, jíž Ústavní soud v roce 2014 vyhověl při konstatování porušení majetkových práv, může být otázka **zajištění peněžních prostředků**. V nálezu sp. zn. I. ÚS 3502/13 ze dne 17. 4. 2014 Ústavní soud připomenul, že rozhodnutí orgánů veřejné moci o omezení zajištění peněžních prostředků musí být řádně odůvodněno, a to s ohledem na rozsah a délku zajištění, specifika stíhané trestní věci a s ohledem na případné majetkové škody, které by mohlo způsobit. V posuzované věci stěžovatelka opakovaně žádala o omezení zajištění svých peněžních prostředků, přičemž dozorující státní zástupce bez řádného odůvodnění stěžovatelce neumožnil takovou dispozici se zajištěnými prostředky, která by jí umožnila uhradit konkretizované smluvní závazky a provozní náklady. Podle Ústavního soudu musí orgán rozhodující o zajištění vedle sledování veřejného zájmu na odhalení trestné činnosti a potrestání jejího pachatele s plynutím času stále více dbát na ochranu ústavně chráněných a oprávněných zájmů soukromé osoby zasažené zajištěním majetku na nerušeném užívání vlastnictví a na podnikání. Při hledání proporce mezi veřejnými a soukromými zájmy musí orgán rozhodující o zajištění pečlivě zvažovat, ke kterým konkrétním platbám a v jaké konkrétní výši je o jeho souhlas žádáno, a své rozhodnutí o udělení či odepření souhlasu musí řádně odůvodnit, a to i s ohledem na délku trvání zajištění a rozsah zajištěného majetku. O obdobné závěry se opíral Ústavní soud i v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3501/13 ze dne 5. 8. 2014, kdy stěžovatelka namítala, že nemohla plnit své závazky, protože veškeré

její peněžní prostředky byly zajištěny po dobu více než 23 měsíců v rozporu s krátkodobým charakterem zajišťovacího institutu. Ústavní soud poukázal na to, že státní zástupce nevyhověl bez jakéhokoli odůvodnění žádosti stěžovatelky o uvolnění zajištěných prostředků na platbu daně, ačkoli dříve takový souhlas uděloval. Rozhodnutí státního zástupce tedy nemohlo při ústavněprávním přezkumu souzené věci obstát.

K nejvýznamnějším **restitučním rozhodnutím** z roku 2014 patří nepochybně otázka obnovy řízení ve věci zámku Opočno, byť se spíše opírá o principy spravedlivého procesu. V nálezu sp. zn. I. ÚS 2430/13 ze dne 5. 3. 2014 Ústavní soud dospěl k závěru, že obecné soudy posoudily důkazy předložené k návrhu na obnovu řízení dle § 228 občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“) v rozporu s požadavkem řádného hodnocení důkazů. Odmítly důkazy, které stěžovatelka předložila spolu se svou žalobou na obnovu řízení, přičemž podcenily jejich význam a posoudily je způsobem rozporným s požadavky řádného hodnocení důkazů. Protože při řádném hodnocení důkazů by mohlo být návrhu na obnovu řízení vyhověno, takovýto postup znamená odepření spravedlnosti. Tím zároveň soudy zasáhly do stěžovatelčina práva vlastnit majetek, neboť jí tím znemožnily domoci se navrácení majetku, který byl protiprávně konfiskován její rodině.

Politická práva

SVOBODA PROJEVU

Nálezová judikatura týkající se ústavně garantované svobody projevu byla v roce 2014 poněkud skoupá, neboť obsahuje pouze nález sp. zn. IV. ÚS 1511/13 ze dne 20. 5. 2014, zabývající se kolizí svobody projevu a práva na ochranu osobnosti při kritice představitelů politického života. Nicméně o zajímavá rozhodnutí na tomto poli přesto nebyla nouze, neboť Ústavní soud v uplynulém období rozhodoval např. o karikaturách manželky tehdejšího předsedy vlády v komiksu Zelený Raoul (usnesení sp. zn. I. ÚS 2246/12 ze dne 17. 4. 2014) či o téměř čtvrtstoletí trvajícím sporu bývalých studentů Vysokého učení technického v Brně s předsedou základní organizace KSČ, týkajícím se dobového textu o zneužívání jeho politického postavení (usnesení sp. zn. I. ÚS 1572/14 ze dne 16. 9. 2014).

Ve výše zmíněném nálezu se Ústavní soud konkrétně zabýval ústavní stížností stěžovatele, který v obecním zpravodaji uveřejnil článek směřující proti některým výrokům starosty obce, jenž se poté u obecních soudů domáhal ochrany osobnosti prostřednictvím omluvy a přiměřeného zadostiučinění.

Nález sp. zn. IV. ÚS 1511/13: Meze svobody projevu při kritice politických představitelů

Ústavní soud nejprve shrnul kritéria rozhodná pro posouzení kolize práv účastníků řízení v případě střetu svobody projevu a práva na ochranu osobnosti, k nimž patří zejména klasifikace sporných výroků stěžovatele (tj. zda mají charakter skutkového tvrzení či hodnotícího soudu) a status osoby, která byla kritikou dotčena (tj. zda se jedná o osobu veřejně činnou, či nikoliv).

Na základě výše uvedených kritérií pak konstatoval, že předmětný článek hodnotil veřejný projev starosty obce uveřejněný v článku v místním tisku, jednalo se tedy o otázky týkající se politiky, resp. věcí veřejných, přičemž

sporné výroky stěžovatele jako např. „bezobsažná megalomanská spoušť banalit“ či „tuny balastu“ představovaly hodnotící soudy, které z povahy věci nemohly být testovány z pohledu jejich pravdivosti. Toto hledisko se však nepromítlo do hodnocení odvolacího soudu, který sice správně vyhodnotil sporné výroky jako hodnotové soudy, přesto uvedl, že v daném případě se nejednalo o „kritiku věcnou“, aniž by se dále ke kritériu pravdivosti nějak blíže vyjádřil. Přitom požadavek na věcný základ kritiky je obtížně splnitelný tam, kde jde o ryze subjektivní názor na konkrétní akty či projevy politika.

Ústavní soud též posuzoval, zda některý z výroků, byť se jednalo o hodnotové soudy týkající se veřejně činné osoby, nebyl z hlediska formy natolik excesivní, že jej lze považovat za nepřiměřený. Ačkoliv veřejně činná osoba musí kritiku politického projevu snést a vnímat jako součást své veřejné činnosti, není zároveň povinna strpět častování vulgarismy jen proto, že je veřejně činná. V tomto kontextu pak obstály závěry obecných soudů o povinnosti stěžovatele omluvit se vedlejšímu účastníkovi za některé výroky (zahrnující např. výrazy „pitomec“ a „hovado“) z důvodu zjevného překročení mezí slušnosti.

Pokud se jednalo o právo na soukromý život vedlejšího účastníka, Ústavní soud zdůraznil, že žádný z napadených výroků stěžovatele neobsahoval skutkové tvrzení, které by uvádělo o vedleším účastníkovi nepravdivé údaje či se svým obsahem jakkoli dotýkalo jeho soukromé či intimní sféry. Dodal, že veřejně činná osoba musí počítat s tím, že její aktivity či projevy budou hodnoceny, a to i nelichotivě, a musí se tudíž umět vypořádat se subjektivním hodnocením své veřejné politické činnosti.

Ústavní soud uzavřel, že zásah obecných soudů do svobody projevu stěžovatele byl sice z pohledu limitů čl. 17 odst. 4 Listiny stanoven zákonem a sledoval legitimní cíl (ochranu subjektivních práv vedlejšího účastníka), ovšem nebyl zásahem v demokratické společnosti nezbytným, a to z hlediska rozsahu soudem nařízené omluvy.

V usnesení sp. zn. I. ÚS 2246/12 ze dne 17. 4. 2014 Ústavní soud posuzoval ústavní stížnost stěžovatelky brojící proti rozhodnutím obecných soudů, které

neshledaly, že by její a manželovo vyobrazení v dílu komiksu Zelený Raoul nazvaném „Paroubkovy erotické fantazie“ představovalo neoprávněný zásah do jejího práva na soukromí.

Usnesení sp. zn. I. ÚS 2246/12: Svoboda projevu z hlediska politické karikatury

Ústavní soud v souvislosti s příslušným kresleným komiksem konstatoval, že stěžovatelka ani její manžel nejsou na žádné z karikatur zobrazení nazí a ani údajný pohlavní styk není zobrazen nijak naturalisticky, vše je ponecháno spíše na fantazii čtenáře. Přestože tyto karikatury nejsou k protagonistům příliš laskavé, nelze je dle názoru Ústavního soudu považovat za hrubě pornografické či vulgárně zesměšňující počátek stěžovatelčina těhotenství, jak tato tvrdí. V úvahu vzal rovněž skutečnost, že sama kresba navíc stěžovatelčino těhotenství nezobrazuje.

Co se týče námitky stěžovatelky vztahující se k právu na její ochranu jakožto těhotné, Ústavní soud dále poznamenal, že respektuje subjektivní pocity ženy v pro ni tak důležitém období i s ním spojenou zvýšenou citlivostí. Přístup k těhotné veřejně známé ženě nicméně v tomto směru ve svobodné společnosti zůstává věcí obecné lidské slušnosti, vkusu, korektnosti a gentlemanství, které si nelze vynutit za pomoci rozhodnutí orgánu veřejné moci.

V souvislosti s názorem, který stěžovatelka zjevně zastává, totiž že i na karikaturu nutno vztáhnout požadavek, aby byla pravdivá, přiměřená, podložena a přispívala k debatě ve veřejném zájmu, což se prý v daném případě nestalo, Ústavní soud opětovně poukázal na specifika politické karikatury jakožto žánru na pomezí umění, satiry, kritiky a žurnalistiky, pro který je typické, že pomocí mnohdy ostré ironie a zveličování určitých charakterových a tělesných rysů karikované osoby kritizuje její politické chování. V tomto směru konstatoval, že termín „uměřený či korektní karikaturista“, obdobně jako slovní spojení „laskavá politická karikatura“, v sobě obsahuje zřejmě stejný rozpor v samotném pojmu (contradictio in adiecto). Dle Ústavního soudu je politická karikatura naopak vždy hodnotovým soudem, formou – z povahy věci – nelaskavé kritiky mocných, kterou je ve svobodné společnosti

jako užitečnou společenskou satiru nutno podporovat.

Ústavní soud se tedy v souladu se závěry obecných soudů přiklonil k názoru, že předmětný komiks byl primárně zacílen jako ostrá politická kritika na v moci si libujícího manžela stěžovatelky, jenž zastával nejvyšší exekutivní funkci ve státě i v jedné z nejsilnějších politických stran. V tom spatřuje Ústavní soud další aspekt věci, zatím příliš nezdůrazňovaný, ale důležitý, neboť žijeme v době vzdálené teprve jednu generaci od pádu komunistického režimu, kdy absolutní mocenský monopol jedné strany a vlády vytvářel prostředí, kdy jakákoli kritika tohoto režimu a jeho představitelů byla v zárodku potlačována a mnohdy brutálně trestána. Úkolem veškerých orgánů veřejné moci demokratického právního státu, především obecných soudů, je proto jednoznačně ochraňovat takové projevy především proti zájmům dočasně mocných, protože se tím podporuje svobodná diskuse o veřejných věcech a volné utváření názorů svobodných lidí.

Ústavní soud se proto s názorem stěžovatelky, že zesměšněním manžela došlo k neoprávněnému zásahu do jejího soukromí a její osobnostní sféry, neztotožnil. K námitce, že byla uvedeným způsobem karikována, přestože nezastávala veřejnou funkci, Ústavní soud konstatoval, že stěžovatelka sama nepopírá svoji roli veřejně známé osoby, která aktivně vystupovala při politické podpoře svého manžela. V tomto rámci došlo také k oznámení jejího těhotenství, jak uvedly i obecné soudy. Stěžovatelka byla tedy nepochybně osobou veřejně značně známou a rozhodně se nestavěla do pozadí. Ústavní soud uzavřel, že i s ohledem na to, že v předmětné době měla stěžovatelka dostatek možností, jak svůj nesouhlas s uveřejněnými karikaturami mediálně prezentovat, musí snést větší rozsah kritiky než občané veřejně nevystupující.

Ústavní stížností dotýkající se události tzv. sametové revoluce se Ústavní soud zabýval v usnesení sp. zn. I. ÚS 1572/14 ze dne 16. 9. 2014. Jejím prostřednictvím stěžovatel brojil proti obsahu listiny nazvané „Vyjádření nedůvěry studentů za dosavadní činnost na půdě fakulty architektury“ ze dne 11. 1. 1990, který ve vztahu ke své osobě považuje za urážlivý a nepravdivý, jakož i proti souvisejícím rozhodnutím obecných soudů, která jsou dle jeho názoru založena na principu kolektivní viny.

Usnesení sp. zn. I. ÚS 1572/14: Svoboda projevu v kontextu sametové revoluce

Ústavní soud z první řadě uvedl, že obecné soudy na posuzovanou věc správně nenahlížely čistě soukromoprávním prizmatem jako na naprosto klasický spor na ochranu osobnosti, ale vzaly v potaz stěžejní otázky ústavněprávního vývoje našeho státu (vykazujícího výraznou diskontinuitu s minulým komunistickým režimem) i samotné společnosti po listopadových událostech roku 1989.

V této souvislosti Ústavní soud konstatoval, že v dané věci došlo ke kolizi mezi právem stěžovatele na ochranu osobnosti (právem na ochranu jeho občanské cti) a právem žalovaných na svobodu projevu, kterou je však třeba posoudit z pohledu pracovního a politického postavení stěžovatele, okolností, časových souvislostí a prostředí, za nichž byla jeho kritika zveřejněna, jakož i z pohledu relevance a pravdivosti informací, na nichž se zakládá v listině uvedená charakteristika stěžovatele a tvrzení o zneužití jeho politického postavení (jako předsedy základní organizace KSČ) vůči studentům a pedagogům.

Ústavní soud zdůraznil, že základem kritiky ze strany žalovaných byla v řízení před obecnými soudy prokázaná vystoupení stěžovatele na shromáždění studentů dne 20. 11. 1989 a na shromáždění pedagogů a ostatních zaměstnanců fakulty dne 21. 11. 1989, jichž se stěžovatel zúčastnil jako člen vedení fakulty, jímž byl z titulu své funkce předsedy základní organizace KSČ na pracovišti. Vystupoval tedy jako reprezentant politické strany, pod jejímž vedením měly vysoké školy realizovat svou výchovnou a vzdělávací činnost. Svým vystoupením na těchto shromážděních hrozil studentům (mezi nimi také žalovaným), že nebude-li pokračováno ve výuce a dojde-li k vyhlášení stávků, budou muset na fakultě skončit, a pedagogy a další zaměstnance fakulty zastrášoval připomenutím neblahých důsledků postojů jejich předchůdců v roce 1968.

Dle Ústavního soudu se tudíž stěžovatel na shromážděních studentů a pedagogů zapojil do veřejné diskuse a pustil se do veřejných prohlášení, která mohla být terčem oprávněné kritiky. Navíc tak učinil v době, kdy osud dalšího vývoje ve společnosti byl nejistý a kdy se jak studenti, tak peda-

gogové mohli důvodně obávat, že se stěžovatelem pronesené výroky mohou vůči nim naplnit. Ústavní soud proto došel k závěru, že výroky stěžovatele nelze v celospolečenském kontextu posoudit jinak než jako snahu bránit studentům v jejich postupu, který měl směřovat ke změně společenského systému, a ve svobodné diskusi o politických otázkách, tedy o věcech veřejných. Jelikož se stěžovatel obou shromáždění zjevně zúčastnil jako politický představitel, zneužil zároveň svého politického postavení. Tyto skutky tak dle Ústavního soudu tvoří dostatečný skutkový základ pro závěr o důvodnosti a přiměřenosti kritiky, kterou žalovaní v konsensu s ostatními studenty vyjádřili listinou ze dne 11. 1. 1990. Tvzení a hodnotící soud obsažený v listině a jejich celkové vyznění v kontextu s událostmi, za nichž vznikly, tudíž nelze považovat za neoprávněnou kritiku stěžovatele.

VOLEBNÍ PRÁVO

Ačkoliv byl rok 2014 „volebním rokem“ (konaly se volby do Evropského parlamentu, do Senátu a do zastupitelstev obcí), nepřijal Ústavní soud v této oblasti nějaké zcela zásadní rozhodnutí. Většina řízení týkajících se voleb, jež byla v uplynulém roce zahájena a jejichž výsledek veřejnost s napětím očekává, totiž nebyla ke konci roku 2014 ukončena. Jedná se zejména o návrh Nejvyššího správního soudu na zrušení 5% uzavírací klauzule pro volby do Evropského parlamentu (sp. zn. Pl. ÚS 14/14) a o ústavní stížnost na neplatnost voleb do Zastupitelstva městské části Brno-sever konaných ve dnech 10. a 11. října 2014 (sp. zn. III. ÚS 3673/14).

Za zmínku však stojí alespoň usnesení sp. zn. Pl. ÚS 2/14 ze dne 19. 8. 2014 týkající se neplatnosti voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Česká pirátská strana se ústavní stížností v dané věci domáhala zrušení usnesení Nejvyššího správního soudu, kterým byl zamítnut její návrh na neplatnost volby všech kandidátů zvolených do Poslanecké sněmovny ve volbách, které proběhly ve dnech 25. a 26. října 2013. Současně podala návrh na zrušení některých ustanovení zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů. Námitky stěžovatelky, kterými se Ústavní soud

v rozhodnutí zabýval, spočívaly především ve výhradách proti stávajícímu nastavení uzavírací klauzule pro vstup do Poslanecké sněmovny ve výši 5 % a současnému uspořádání volebních krajů.

Usnesení sp. zn. Pl. ÚS 2/14: Neplatnost voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky

Co se týče námitek stěžovatelky týkajících se ústavněprávní konformity uzavírací klauzule pro získání volebních mandátů, Ústavní soud konstatoval, že se k této otázce v minulosti již několikrát vyslovil (zejména v nálezech sp. zn. Pl. ÚS 25/96 ze dne 2. 4. 1997 a sp. zn. Pl. ÚS 42/2000 ze dne 24. 1. 2001) a že se od závěrů v nich obsažených nemíní odchylovat ani ve stávající věci. Nepřisvědčil ani argumentu stěžovatelky, že se oproti době, v níž byly závěry týkající se otázky ústavnosti uzavírací klauzule vysloveny, situace změnila, když se ukázalo, že požadavek na vytvoření a zachování stabilní a akceschopné vládní většiny, kterým byla tato uzavírací klauzule odůvodněna, je s ohledem na stávající politický vývoj značně iluzorní. Ústavní soud naopak shledal, že zachování integračního prvku, který v sobě nese uzavírací klauzule, je aktuální a žádoucí i v současné době. Uvedl, že skutečnost, že se z různých důvodů, které však neměly svůj původ ve volebním výsledku, nýbrž daleko více vyplývaly z celkového stavu politické kultury, nedařilo v nedávné minulosti vytvářet stabilní a funkční vlády, je z pohledu opodstatněnosti uzavírací klauzule irelevantní.

K námitce porušení zásady rovnosti volebních hlasů Ústavní soud podotkl, že v žádném ze svých rozhodnutí nevyslovil, že tato rovnost musí být absolutní. Zásadu rovného volebního práva je naopak nutno chápat tak, že každý volič má stejný počet hlasů jako jakýkoliv jiný, nikoliv však, že každý odevzdaný hlas má – ve vztahu ke konečnému volebnímu výsledku (počtu získaných mandátů) – nutně i zcela stejnou váhu. Jde tedy spíše o nalezení ústavní hranice přijatelnosti či přibližné rovnosti v počtu aktivně legitimovaných voličů ve vztahu k počtu mandátů. V této souvislosti Ústavní soud dále uvedl, že ve volební aritmetice platí pravidlo, že se snižující se velikostí volebního obvodu, tedy snižujícím se počtem přidělovaných mandátů, se ztěžuje

přístup k nim pro strany s nižší voličskou podporou, což je přímý důsledek zvyšujícího se přirozeného volebního prahu. Nicméně tento obecný závěr dle Ústavního soudu sám o sobě nestačí k možnosti konstatovat, že práva politických menšin nebyla řádně chráněna. Na činnosti toho kterého zastupitelského orgánu se totiž vždy bude podílet pouze relevantní menšina, jejíž ochranu nelze zaměňovat s nárokem na mandát. Velikost takové relevantní menšiny je proměnlivá a záleží na politické přízni voličů, kdo jí právě je. Ústavní soud proto došel k závěru, že samotná existence volebních krajů ještě nedokládá, že je namířena proti konkrétním subjektům účastnícím se politického boje, neboť jejich skutečný volební výsledek není předem známý.

Hospodářská a sociální práva

PRÁVO PODNIKAT A VYKONÁVAT JINOU HOSPODÁŘSKOU ČINNOST

Právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, jakož i právo podnikat a vykonávat jinou hospodářskou činnost garantované čl. 26 Listiny spadá pod režim čl. 41 Listiny, je proto možné se jej domáhat pouze v mezích prováděcích zákonů. Z článku 41 Listiny plyne široký prostor pro úvahu zákonodárce při úpravě socioekonomických práv. Východisko této konstrukce leží v samé podstatě socioekonomických práv, jejichž úprava bývá začasťe předmětem komplexních právních úprav a jejichž garance státu přináší nemalé rozpočtové výdaje. Právo se v této oblasti mění v politiku, což vede Ústavní soud k větší míře sebeomezení ve prospěch exekutivy a legislativy. Judikatura dotýkající se socioekonomických práv se proto těší zvláštní pozornosti jak odborné, tak laické veřejnosti.

Na poli čl. 26 Listiny zmiřme především náleze sp. zn. Pl. ÚS 44/13 ze dne 13. 5. 2014, jímž plénum Ústavního soudu vyhovělo návrhu skupiny senátorů Parlamentu České republiky na zrušení části ustanovení § 6i odst. 1 a § 6i odst. 2 zákona č. 311/2006 Sb., o pohonných hmotách a čerpacích stanicích pohonných hmot a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pohonných hmotách), jimiž byly zavedeny celoplošné kauce pro distributory pohonných hmot ve výši 20 000 000 Kč.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 44/13: Zrušení jednotné kauce ve výši 20 000 000 Kč pro distributory pohonných hmot

Ústavní soud podrobil napadenou právní úpravu testu proporcionality a dospěl k závěru, že neobstojí z hlediska jeho kroku potřebnosti, jelikož existují i jiné, šetrnější, prostředky, jak stejně efektivně dosáhnout právní úpravou sledovaného cíle (minimalizovat daňové úniky v oblasti aplikace daně z přidané hodnoty). V úvahu totiž přichází zejména možnost odstupňování výše kauce podle ekonomické síly distributora. Dle Ústavního soudu přítom není vyloučena ani varianta, že by kauce byla stanovena pouze pro ty

distributory, kteří na trh pohonných hmot vstupují, a to na časově omezenou dobu. I proto, že napadená právní úprava může mít tzv. rdousící efekt na menší distributory pohonných hmot, spočívající již například v samotné obtížnosti opatřit si požadovanou částku kauce, shledal ji Ústavní soud ve vztahu k právu garantovanému čl. 26 Listiny vedle uvedených alternativ zjevně za nejméně šetrnou a výše uvedená ustanovení proto zrušil.

V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 57/13 ze dne 20. 5. 2014 plénum Ústavního soudu zamítlo návrh na zrušení nařízení města Františkovy Lázně č. 1/2013 zakazujícího pochůzkový a podomní prodej na celém území města. Navrhovatel zejména předmětnému nařízení vytýkal paušálnost, s níž vyloučilo jakoukoli realizaci prodeje zboží mimo provozovnu na území města.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 57/13: Ústavnost zákazu pochůzkového a podomního prodeje ve Františkových Lázních

Ústavní soud konstatoval, že předmětným nařízením zakázaný pochůzkový a podomní prodej zboží nevyčerpává všechny způsoby prodeje zboží mimo provozovnu. Tato činnost může být nadále vykonávána zejména formou stánkového prodeje, který na území města Františkovy Lázně není nijak omezen. Za těchto okolností proto nelze nalézt důvody vedoucí k závěru, že by v důsledku stanoveného zákazu byla předmětná podnikatelská činnost na území obce fakticky znemožněna. Nic na tom nemění ani skutečnost, že se uvedené zákazy vztahují na celé území obce. Jejich účelem je totiž zamezení jednání, jež v konkrétních poměrech obce narušuje veřejný pořádek a působí na její obyvatele obtěžujícím způsobem, přičemž tento nežádoucí jev se může týkat všech částí obce. Opodstatněnost takovéto regulace lze obzvlášť předpokládat v lázeňském městě, jež je navštěvováno za účelem léčení a odpočinku. Je však nutné zdůraznit, že uvedené závěry nejsou bez dalšího aplikovatelné na jiné případy. Vždy je třeba přihlídnout ke konkrétním okolnostem případu, např. pokud by se jednalo o obec, jejíž obyvatelé žijí roztroušeni na větším území, mohou být naopak právě uvedené druhy prodeje zboží a poskytování služeb nezbytné k tomu, aby tato činnost mohla být mimo provozovnu smysluplně provozována.

Závěrem alespoň krátce zmiňme dvojici usnesení, v nichž se Ústavní soud zabýval podmínkou vysokoškolského vzdělání pro zapsání do seznamu advokátních koncipientů vedeného Českou advokátní komorou. Usnesením sp. zn. I. ÚS 110/14 ze dne 7. 3. 2014 Ústavní soud odmítl jako zjevně neopodstatněnou ústavní stížnost, v níž stěžovatel, absolvent Bratislavské vysoké školy práva, namítal, že tím, že jej advokátní komora odmítla zapsat do seznamu advokátních koncipientů z důvodu nedostačujícího vzdělání, došlo k porušení jeho práva dle čl. 26 Listiny. Ústavní soud se v této věci ztotožnil s argumentací obecných soudů, že je zároveň právem i povinností České advokátní komory střežit odbornou úroveň jejích členů, a je proto mj. povolána v každém jednotlivém případě i k ověření toho, zda dosažené vzdělání odpovídá obsahem a rozsahem zákonem stanovenému standardu (obecnému vzdělání, které lze získat v magisterském studijním programu v oboru právo na vysoké škole v České republice). Obdobnou věcí se Ústavní soud zabýval také v usnesení sp. zn. I. ÚS 3921/12 ze dne 6. 2. 2014, jímž odmítl ústavní stížnost absolventa Policejní akademie České republiky v oboru policejní management a kriminalistika s tím, že ačkoli mu nelze upřít, že absolvoval celou řadu předmětů zaměřených na výuku platného práva, obsah a rozsah jím dosaženého vzdělání není srovnatelný se zákonem požadovaným standardem.

OCHRANA ZDRAVÍ

Jednou ze záruk práva na ochranu zdraví člověka je princip plného odškodnění za utrpěnou újmu na zdraví. Zdraví patří mezi nejvýznamnější faktory ovlivňující kvalitu lidského života a řadí se tak mezi absolutní základní práva a svobody. Stát má na poli ochrany zdraví a života pozitivní povinnost spočívající ve vytvoření zákonného a správního rámce, jenž bude třetí, soukromé osoby efektivně odrazovat od ohrožování práva na život. S tímto je spojen nálezu sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. 1. 2014, jenž se věnuje zásahu do fyzické integrity jednotlivce v medicínské oblasti a celkově ústavněprávním aspektům škody na zdraví v důsledku postupu non lege artis.

Nález sp. zn. III. ÚS 2253/13: Ústavněprávní aspekty škody na zdraví vzniknuvší v důsledku postupu non lege artis

Stěžovatelka se žalobou domáhala náhrady škody na zdraví, která jí měla vzniknout při operaci šedého zákalu, kdy jí byla voperována nesprávná nitrooční čočka v rámci sekundárního účelu operace – odstranění refrakční vady (silné krátkozrakosti). K naplnění sekundárního účelu operace nedošlo kvůli postupu non lege artis. Stěžovatelka trpěla refrakční vadou již před operací, ovšem v důsledku šedého zákalu si ji neuvědomovala. Městský soud dospěl k závěru, že žalovaná nemocnice se nedopustila protiprávního jednání a stěžovatelce nevznikla škoda, neboť primárním cílem operace bylo odstranění šedého zákalu, nikoliv refrakční vady. Proto žalobu zamítl. Krajský soud tento rozsudek potvrdil. Nejvyšší soud stěžovatelčino dovolání odmítl jako nepřipustné.

Ústavní soud vycházel z povahy zdraví coby součásti fyzické integrity člověka, chráněné v rámci nedotknutelnosti osoby čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v rámci soukromého života čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Právo na nedotknutelnost osoby a právo na soukromí jsou právy bezprostředními – působí napříč celým právním řádem.

Protiprávní jednání se ve sféře práva na zdraví a jeho ochranu může negativně projevit nejen ve zhoršení zdraví, nýbrž i tak, že u poškozeného nedojde ke zlepšení zdraví, ač se to dalo očekávat s ohledem na předpokládaný právně souladný postup škůdce. Ústavně konformní výklad (z hlediska základního práva na plnou náhradu veškeré utrpěné újmy na zdraví) § 444 odst. 1 občanského zákoníku vyžaduje, aby se pod termínem „škoda na zdraví“ rozumělo nejen zhoršení zdravotního stavu poškozeného, nýbrž i to, že v důsledku vad postupu poskytovatele zdravotní služby nenastalo jeho očekávané zlepšení.

I sekundární účel operace je třeba z hlediska práva na zdraví a jeho ochranu presumovat jako ústavně žádoucí a odpovídající smyslu a účelu čl. 7 odst. 1 a čl. 31 věty první Listiny. Závěr, zda zdravotnické zařízení (ne)postupovalo v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy, je závěrem

právním – stanovit, co je po právu, je v kompetenci nezávislého soudu. Znalecký posudek může být jen skutkovým podkladem pro tento právní závěr o postupu (non) lege artis. Ústavní soud rozhodnutí obecných soudů zrušil z důvodu porušení stěžovatelčina práva na zdraví a práva na spravedlivý proces.

K nejsledovanějším rozhodnutím Ústavního soudu v roce 2014 patřil nálezu sp. zn. Pl. ÚS 43/13 ze dne 25. 3. 2014 (zrušení tzv. lázeňské vyhlášky). Na návrh skupiny senátorů zrušilo plénum vyhlášku Ministerstva zdravotnictví o stanovení Indikačního seznamu pro lázeňskou léčebně rehabilitační péči o dospělé, děti a dorost. Důvodem pro její zrušení byl rozpor s principem výhrady zákona a s právem na bezplatnou zdravotní péči.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 43/13: Zrušení tzv. lázeňské vyhlášky

Podle navrhovatele měl být Indikační seznam pro lázeňskou léčebně rehabilitační péči o dospělé, děti a dorost upraven zákonem, resp. formou přílohy zákona. Poskytování lázeňské léčebně rehabilitační péče totiž spadá do rámce práva na bezplatnou zdravotní péči na základě veřejného zdravotního pojištění ve smyslu čl. 31 Listiny. Stanovení rozsahu, v jakém je tato péče hrazena z veřejného zdravotního pojištění, je podle tohoto ustanovení vyhrazeno zákonu, schvalovanému v rámci parlamentní demokratické debaty, a nemůže být předmětem toliko podzákonného právního předpisu.

Dle Ústavního soudu musí být zákonné zmocnění konkrétní, jednoznačné a jasné. Dále je zkoumáno, zda byl podzákonný právní předpis vydán státním orgánem k tomu oprávněným a v mezích jeho kompetence. Účelem výhrady zákona je znemožnit výkonné moci realizaci vlastních představ o tom, do jaké míry lze omezit základní práva. Udělením oprávnění demokraticky legitimovanému parlamentu má být zajištěno, že k omezení základních práv dojde až po demokratickém parlamentním diskurzu. Jakýkoliv zásah do samotné podstaty sociálního práva musí obstát z hlediska principu proporcionality. Výhrada zákona nevylučuje, aby zákonem provedené vymezení sociálního práva bylo dále upraveno podzákonným právním předpisem. Tímto způso-

bem však nemůže dojít ke zúžení nebo rozšíření jeho obsahu vyplývajícího ze zákonné úpravy.

Do této oblasti spadá také rozsah zdravotní péče. Lázeňská léčebně rehabilitační péče je jednou z forem zdravotní péče – zda má občan nárok na její poskytnutí bezplatně na základě veřejného zdravotního pojištění, by mělo být dáno přímo zákonem. Omezení délky léčebného pobytu a možnosti jeho prodloužení nebo opakování, jakož i omezení časového období, dokdy musí pacient tento pobyt nastoupit, které stanoví vyhláška o stanovení indikačního seznamu, nelze považovat za pouhou konkretizaci podmínek obsažených v zákoně o veřejném zdravotním pojištění. Jejich účelem je dosažení takové regulace, která umožní nalézt rovnováhu mezi požadavky na účinnost léčby a na její efektivnost a ekonomickou únosnost. Dosažení rovnováhy vyžaduje poměrování medicínských, ale také ekonomických hledisek, čemuž je třeba přiznat povahu politického rozhodování. Jedná se o jiné meze práva na bezplatnou zdravotní péči na základě veřejného zdravotního pojištění než ty, jež vyplývají z výše uvedených ustanovení zákona o veřejném zdravotním pojištění. K jejich stanovení může dojít v souladu s výhradou zákona podle čl. 31 Listiny základních práv a svobod pouze na základě rozhodnutí Parlamentu, což napadená vyhláška nerespektuje. Ústavní soud ji proto zrušil.

OCHRANA RODIČOVSTVÍ, RODINY A DĚTÍ

Rozhodovací činnost Ústavního soudu na poli ochrany rodičovství, rodiny a dětí přinesla v uplynulém roce několik významných rozhodnutí. Ústavní soud se předně zabýval otázkou ochrany procesních práv nezletilých účastníků v občanskoprávním řízení. Připomněl, že děti a mladiství požívají právo na zvláštní ochranu jim zaručené Listinou základních práv a svobod a Úmluvou o právech dítěte, a proto jsou obecné soudy povinny příslušná procesní ustanovení vykládat i ve světle tohoto ústavního principu.

V nálezu sp. zn. I. ÚS 3304/13 ze dne 19. 2. 2014 a rovněž v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3305/13 ze dne 15. 10. 2014 Ústavní soud konstatoval, že soulad s čl. 12 Úmluvy o právech dítěte a s čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny

základních práv a svobod vyžaduje, aby soud umožnil dítěti účastnit se jednání a vyjádřit se k věci, přičemž ani ustanovení (kolizního) opatrovníka nezbavuje soud povinnosti zapojit dítě do řízení, pokud to není v rozporu s jeho nejlepším zájmem. Případné omezení uvedených práv dítěte tak musí být vždy řádně odůvodněno. Podle Ústavního soudu měl být nezletilým účastníkům v zájmu účinné ochrany jejich práv soudem ustanoven opatrovníkem advokát, a nikoliv OSPOD, tj. orgán specializovaný na ochranu práv a zájmů dětí, neboť kumulování funkce opatrovníka hájícího (objektivně) nejlepší zájem dítěte a jeho právního zástupce není nejvhodnějším řešením. Nečinnost takto ustanoveného opatrovníka vedla v daných případech k absenci kontradiktornosti řízení a potažmo k zásahu do práva nezletilých účastníků řízení na přístup k soudu.

V nálezu sp. zn. I. ÚS 1041/14 ze dne 4. 12. 2014 se Ústavní soud vyjádřil k otázce účasti nezletilých na soudním řízení. Vůči šestnáctileté stěžovatelce byly vydány dva platební rozkazy k úhradě dluhů za jízdy bez platné jízdenky hromadnou dopravou. Jeden z platebních rozkazů byl prokazatelně doručen otci stěžovatelky a jí samotné, druhý pouze otci stěžovatelky. Doručení matce bylo v obou případech sporné. Stěžovatelka sdílela bydliště se svou vážně nemocnou matkou, již byla svěřena do péče, přičemž s otcem nebyla v kontaktu. Neměla dostatek financí na zajištění osobních potřeb ani na jízdné. Krátce po doručení platebních rozkazů matka stěžovatelky zemřela. V roce 2012, kdy nabyla zletilosti, podala stěžovatelka proti platebním rozkazům odpor, které obecné soudy odmítly jako opožděné.

Nález sp. zn. I. ÚS 1041/14: K právům nezletilých osob na participaci v soudním řízení a jejich procesní způsobilosti; doručování platebních rozkazů nezletilému a jeho zákonnému zástupci

Ústavní soud uvedl, že s ohledem na zvláštní ochranu, jež je dětem a mladistvým garantována Úmluvou o právech dítěte a čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, v případě nezletilých dětí by pravidlem měl být závěr, že tyto nemají plnou procesní způsobilost ve smyslu občanského soudního řádu, přičemž opačný závěr lze přijmout pouze v konkrétních

zcela výjimečných situacích a vždy je nutno jej řádně odůvodnit. Zohlednit je přitom třeba zejména individuální rozumovou a volní vyspělost konkrétního dítěte.

Z pohledu ústavních práv nezletilých dětí je nutno zajistit, aby v soudním řízení, jehož jsou účastníky, požívaly dostatečné ochrany, která je zpravidla, není-li zde konflikt zájmů, zaručena jejich zastoupením zákonným zástupcem. Zároveň však musí být děti od jisté věkové hranice do řízení zapojeny a soudy nemohou komunikovat pouze s jejich zákonným zástupcem nebo opatrovníkem. Proto pokud je vydán platební rozkaz vůči šestnáctiletému účastníkovi řízení, je nutno jej doručovat jak samotnému účastníkovi řízení, tak jeho zákonným zástupcům.

Stěžovatelka měla právo podat odpor se všemi důsledky s tímto úkonem spojenými, neboť podání učiněné nezletilým účastníkem řízení, který nemá procesní způsobilost v plném rozsahu, není možno jednoduše ignorovat, ale musí být posouzeno prizmatem nejlepšího zájmu dítěte. Není relevantní pouze vůle zákonných zástupců, ale i vůle dítěte, kterou nelze zcela pominout.

Ústavní soud uvedl, že v situaci, kdy z příslušných výpisů z evidence obyvatel soud zjistí, že nezletilý účastník řízení má bydliště shodné pouze s jedním rodičem, musí soud postupovat s ohledem na ústavní požadavek zvláštní ochrany dětí a mladistvých obezřetně. Lze totiž předpokládat, že to je právě tento rodič, který se primárně stará o všechny záležitosti dítěte, a tedy také o ochranu jeho práv. Proto soud, nemá-li jiné konkrétní poznatky o situaci v dané rodině, nesmí opomenout doručovat tomuto zákonnému zástupci, který s nezletilým sdílí bydliště. Pouze platné doručení tomuto zákonnému zástupci může způsobit účinky s doručením spojené.

Přesto, že stěžovatelka byla v péči své matky, obecné soudy platební rozkazy prokazatelně doručily pouze otci stěžovatelky, který se o ni dlouhodobě nezajímal a ochranu jejich práv nevykonával. Nestačilo přitom ani to, že v jednom případě byl platební rozkaz doručen i přímo stěžovatelce, neboť s ohledem na její zvláštní situaci bylo nutné, aby za jejího zákonného zástupce v řízení byla primárně považována její matka a té byla rozhodnutí soudu doručována.

Zásadní otázkou, zda bylo matce stěžovatelky platně doručeno, se však obecné soudy nezabývaly. Ústavní soud napadená rozhodnutí obecných soudů zrušil, neboť porušila práva stěžovatelky na veřejné projednání věci v její přítomnosti a na participaci v řízení, které se jí dotýká.

Ústavní soud byl dále konfrontován se spory rodičů o úpravu styku s jejich dětmi, tj. s rozhodováním obecných soudů o svěřeni dětí do péče jednoho z rodičů či do střídavé péče, a to pohledem čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, jež garantuje právo dítěte na rodičovskou výchovu a péči a tomu odpovídající právo rodiče pečovat o své dítě a vychovávat je.

V nálezu sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014 Ústavní soud uvedl, že při rozhodování obecného soudu o úpravě styku dítěte s jeho rodiči musí být dostatečně akcentován zájem dítěte, který musí být vždy prioritním hlediskem, avšak současně musí být zohledněno i právo obou rodičů pečovat o své dítě.

Nález sp. zn. I. ÚS 1506/13: K rozhodování obecných soudů o svěřeni dítěte předškolního věku do střídavé péče

Stěžovatelka se domáhala zrušení rozsudku odvolacího soudu, kterým byla nezletilá svěřena do střídavé péče obou rodičů. Ústavní soud připomněl, že zájmem dítěte nepochybně je, aby bylo především v péči obou rodičů, je-li to možné. Co se týče časového rámce, v jakém má být na zájem dítěte nahlíženo, Ústavní soud uvedl, že soud v případě, kdy rozhoduje o osudu dítěte, musí vzít v úvahu rovněž jeho další vývoj, a tudíž i blížící se školní docházku. Rozhodnutí, jímž by dítě, jež bylo dosud v péči jen jednoho z rodičů (přičemž styk s druhým rodičem by byl vymezen jen velmi úzce), bylo svěřeno do střídavé péče obou rodičů za situace, kdy by bylo zřejmé, že v krátkém časovém horizontu bude tento nově nastolený výchovný model opět opuštěn (neboť nebude nadále slučitelný se školní docházkou dítěte či jeho dalšími vzdělávacími aktivitami), by nebylo lze považovat za rozhodnutí mající na zřeteli zájem dítěte, neboť v zájmu dítěte je nepochybně i stabilita výchovného prostředí.

O takové rozhodnutí se však v posuzované věci nejednalo, neboť nezletilá pobývala již od rozchodu rodičů vždy určitou část měsíce u každého z nich. V důsledku rozhodnutí odvolacího soudu se tak výchovný režim nezletilé změnil pouze v tom ohledu, že došlo k prodloužení jejího pobytu u otce. Stabilita dosud fungujícího výchovného režimu nezletilé tak byla z pohledu Ústavního soudu zachována. Ústavní soud však předem nevyloučil, že by model střídavé péče nemohl přetrvat i poté, co nezletilá nastoupí do první třídy základní školy.

Z ústavněprávního hlediska neobstál ani poukaz stěžovatelky na velkou vzdálenost mezi bydlišti obou rodičů, neboť toto hledisko samo o sobě není dle názoru Ústavního soudu důvodem, který by a priori vylučoval vhodnost střídavé péče nezletilého dítěte. Při posuzování tohoto hlediska bylo naopak třeba přihlídnout k dalším okolnostem daného případu, zejména pak k tomu, zda dítě není převozem a pobytem ve zcela odlišném prostředí příliš fyzicky či psychicky zatěžováno a zda je v možnostech rodičů ve stanoveném intervalu tuto vzdálenost překonávat. Tyto aspekty však v nyní posuzovaném případě v úvahu vzaty byly. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnost zamítl.

V nálezu sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 Ústavní soud zejména zdůraznil, že nejlepším zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů, a pokud jsou splněny veškeré zákonné podmínky, tak je svěřeni dětí do střídavé péče pravidlem, nikoliv výjimkou.

Nález sp. zn. I. ÚS 2482/13: Relevantní kritéria při rozhodování soudu o svěřeni dítěte do péče

Stěžovatel se v řízení před obecnými soudy domáhal svěřeni dětí do střídavé péče obou rodičů. Obecné soudy však tuto možnost zamítly. Ústavní soud uvedl, že mezi relevantní kritéria při svěřování dítěte do péče po rozchodu rodičů patří zejména 1. existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěřeni do péče usilující osobou; 2. míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vztahů v případě jeho svěřeni do péče té které osoby; 3. schopnost

osoby usilující o svěřeni dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby a 4. přání dítěte. Pokud oba rodiče projevují o svěřeni dítěte do své péče upřímný zájem a zároveň oba rodiče naplňují relevantní kritéria ve stejné míře, je obvykle v nejlepším zájmu dítěte, aby bylo v péči obou rodičů. Obecné soudy tak nemohou střídavou péči vyloučit z důvodu, že s tímto způsobem výchovy jeden z rodičů nesouhlasí, protože chce mít dítě ve výlučné péči.

Přesto, že stěžovatel naplňoval veškerá kritéria relevantní pro rozhodování, komu má být dítě svěřeno do péče, stejnou měrou jako matka nezletilých, nevycházely obecné soudy z premisy, že zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů. Obecné soudy vyloučily střídavou péči pro nesouhlas mezi rodiči, aniž by detailněji zkoumaly důvody tohoto nesouhlasu. Obecné soudy tak nerozhodovaly v nejlepším zájmu dítěte, čímž porušily jeho práva i práva stěžovatele. Ústavní soud proto napadená rozhodnutí obecných soudů zrušil.

V nálezu sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014 Ústavní soud konstatoval, že na péči o děti mají zásadně stejné právo oba rodiče, přičemž toto je zcela naplněno tehdy, pokud každý rodič má možnost o dítě pečovat po stejnou dobu jako rodič druhý.

Nález sp. zn. I. ÚS 3216/13: Zásadní změna poměrů a stabilita výchovného prostředí při rozhodování o střídavé péči

Obecné soudy zamítly návrh stěžovatele na svěřeni dětí do střídavé péče, neboť neshledaly, že by stěžovatelův návrat z Velké Británie do České republiky představoval zásadní změnu poměrů, nezbytnou pro nové rozhodnutí o péči o děti, a rovněž z důvodu neschopnosti rodičů se na čemkoliv ohledně dětí domluvit. Ústavní soud konstatoval, že je především nutno vycházet z premisy, že na péči o děti mají zásadně stejné právo oba rodiče, a to stejnou měrou. Zásah do tohoto práva musí být odůvodněn ochranou jiného dostatečně silného legitimního zájmu, kterým zpravidla bude ochrana nejlepšního zájmu dítěte.

V daném případě obecné soudy pro nové rozhodnutí o péči vyžadovaly s odkazem na požadavek stability výchovného prostředí dětí na straně stěžovatele podstatnou změnu poměrů. V této souvislosti Ústavní soud konstatoval, že nejlepší zájem dítěte je hlavním kritériem rovněž při posuzování zásadní změny poměrů, která by odůvodnila změnu rozhodnutí o péči o děti. Obecné soudy musí při rozhodování o nové úpravě péče o děti vzít v potaz otázku stability výchovného prostředí, jež však není abstraktním principem, ale musí být posuzována s ohledem na nejlepší zájem dítěte v konkrétním případě. Obecné soudy se však otázkou, zda je ponechání dětí v péči matky skutečně v jejich nejlepším zájmu, zabývaly nedostatečně. Přisoudily nedostatečnou váhu přání staršího syna, byť mu v době rozhodování bylo již devět let a byl schopen vyjádřit svůj názor.

Svěřeni do střídavé péče by stabilita prostředí dětí byla v převážné míře zachována, neboť stěžovatel si našel bydlení ve stejném obvodu města, ve kterém žily děti, které by tak mohly pokračovat v návštěvě stejných školních zařízení a volnočasových aktivit. Stěžovatel byl také po celou dobu s dětmi, které na něj mají stejnou citovou vazbu jako na matku, v pravidelném styku a bylo zjištěno, že je plně schopen se po všech stránkách o děti postarat. Ústavní soud proto na rozdíl od obecných soudů dovodil, že střídavá péče v nejlepším zájmu dětí byla.

Ústavní soud uvedl, že absence komunikace mezi rodiči nemůže být bez dalšího důvodem omezení práv jednoho z rodičů tím, že dítě je svěřeno do péče pouze druhého z nich. Obecné soudy naopak s ohledem na nejlepší zájem dítěte musí aktivně usilovat o zlepšení vztahu rodičů, a to například prostřednictvím nařízení účasti na mediačním řízení či rodinné terapii.

Ústavní soud připomněl, že při rozhodování obecného soudu o svěřeni dítěte do péče je třeba považovat přání dítěte za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšního zájmu, v nálezu sp. zn. I. ÚS 1708/14 ze dne 18. 12. 2014. Současně však není možné, aby obecné soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho přání, a nikoliv na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů. V daném případě obecné

soudy bagatelizovaly vyjádřené přání nezletilých dětí být ve střídavé výchově obou rodičů, přičemž nic jim nebránilo ověřit si své pochybnosti o spontaneitě takto vyjádřeného přání nezletilých či jeho relevanci výsledkem obou dětí přímo před soudem anebo prostřednictvím znaleckého zkoumání. Svým postupem tak porušily právo otce nezletilých dětí na spravedlivý proces a právo na péči o děti a rodinný život.

V nálezu sp. zn. I. ÚS 1554/14 ze dne 30. 12. 2014 se Ústavní soud opět vyjádřil k otázce svěřeni dítěte do střídavé péče, přičemž uvedl, že ve výjimečných případech může být důvodem k vyloučení střídavé péče i nevhodná či vůbec neprobíhající komunikace mezi rodiči, avšak nemůže se tak stát, aniž by se soudy pokusily zjistit příčinu stávajícího stavu komunikace a tento stav za pomoci vhodných opatření napravit a zlepšit. Dítě by pak mělo být svěřeno zásadně do péče toho z rodičů, který je více nakloněn ke komunikaci s druhým rodičem a který nebude bránit styku dítěte s druhým rodičem.

OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ (PRÁVO NA PŘÍZNIVÉ ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ)

Právo na příznivé životní prostředí je připomenuto v preambuli Ústavy i Listiny základních práv a svobod, dále v čl. 7 Ústavy a zejména v čl. 35 Listiny. V roce 2014 se tohoto práva Ústavní soud ve svém rozhodování dotknul z hlediska procesního. Nález sp. zn. I. ÚS 59/14 ze dne 30. 5. 2014 se zabývá aktivní legitimací občanských sdružení (založených za účelem ochrany přírody, krajiny a životního prostředí) k podání návrhu na zrušení opatření obecné povahy (územního plánu). Ústavní soud zde vymezuje základní kritéria pro posouzení ze zákona plynoucí aktivní legitimace těchto spolků, jež podle něj není zcela bez hranic.

Nález sp. zn. I. ÚS 59/14: Aktivní legitimace občanského sdružení k podání návrhu na zrušení opatření obecné povahy (územního plánu)

Stěžovatel – spolek založený za účelem ochrany přírodního a krajinného prostředí včetně jeho kulturních a historických hodnot – podal návrh na zrušení

opatření obecné povahy v podobě územního plánu. Krajský soud jeho návrh odmítl s tím, že stěžovatel není k podání návrhu na zrušení předmětného opatření obecné povahy podle § 101a soudního řádu správního aktivně legitimován. Kasační stížnost Nejvyšší správní soud zamítl, přičemž uvedl, že ani z Aarhuské úmluvy nelze aktivní legitimaci stěžovatele dovodit a ani případné přiznání postavení dotčené veřejnosti by procesní legitimaci stěžovatele nezaložilo. S tímto závěrem stěžovatel nesouhlasil.

Ústavní soud shledal pašální závěr Nejvyššího správního soudu jako nepřijatelné odepření přístupu k soudnímu přezkumu takto již předem určenému okruhu subjektů. Aktivní legitimace spolků je reálná za splnění jistých podmínek. Navrhovatel musí tvrdit, že existují určitá jemu náležející subjektivní práva, která jsou opatřením obecné povahy dotčena. Toto tvrzení musí přesně vymezit zásah, kterého se měl samosprávný celek dopustit, a to v souladu s dikcí § 101a odst. 1 soudního řádu správního. Podstatným kritériem zde musí být místní vztah navrhovatele k lokalitě regulované územním plánem a dále zaměření spolku na aktivitu, která má lokální opodstatnění. Z hlediska posouzení zákonné podmínky zkrácení na právech bude věrohodnější místní „zavedenost“ (delší časové působení spolku). Není však možné vyloučit ani založení spolku ad hoc za účelem vázicím se k územnímu plánu. Tato kritéria nemusí působit jen v relaci ke spolkům, jejichž hlavní činností je ochrana přírody a krajiny. Skutečnost, že občan dá přednost prosazování svého zájmu formou sdružení se s jinými občany, nelze přičítat k jeho tíži. V tomto směru je třeba, s průmětem do českého právního prostředí, interpretovat příslušné pasáže Aarhuské úmluvy, jež našly své vyjádření v příslušných ustanoveních zákona o ochraně přírody a krajiny.

OCHRANA ZDRAVOTNĚ POSTIŽENÝCH OSOB

Práva zdravotně postižených osob jsou do přehledu rozhodovací činnosti Ústavního soudu jako samostatná kategorie zařazena vůbec poprvé. Toto rozhodnutí vyplynulo ze dvou důvodů. Především se v uplynulém roce zvýšil počet případů řešených Ústavním soudem týkajících se těchto osob. Ačkoliv jsou práva postižených osob výslovně zmíněna pouze v čl. 29 Listiny,

o zvláštní ochraně v pracovněprávních vztazích, relevantní jsou i další ustanovení, především zákaz diskriminace. Úzkou souvislost lze spatřovat také s lidskou důstojností a ochranou soukromého života.

Důvodem může být i uznání závažnosti problematiky ochrany zdravotně postižených. Ve svém usnesení sp. zn. II. ÚS 365/14 ze dne 18. 3. 2014 vzal Ústavní soud za svoji úvahu Evropského soudu pro lidská práva o skupinách zvláště zranitelných osob, z níž vyplývá specifický přístup k omezování práv skupin, které v minulosti trpěly závažnou diskriminací. U nás mezi tyto skupiny patří i zdravotně postižení. Z tohoto důvodu byla také této stížnosti věnována patřičná pozornost, byť byla nakonec shledána neopodstatněnou. Soud svoje rozhodnutí podložil faktem, že právo na vzdělání jako sociální právo podléhá působení čl. 41 Listiny. Vyžaduje tudíž ke své realizaci součinnosti dalších faktorů a primárně je vydáno zákonodárci k tomu, aby je naplnil konkrétním obsahem.

Specifika týkající se osob se zdravotním postižením je možné rozpoznat i v rámci kontraktačního procesu. Ústavní soud v následujících nálezech řešil neplatnost právního jednání (dříve právního úkonu). V případě nálezu sp. zn. I. ÚS 2134/13 ze dne 2. 4. 2014 se jednalo o nedostatek projevu vůle, pramenící ze zdravotního postižení. Konkrétně šlo o zrakové postižení, přičemž odvolací soud užil příliš formalistický přístup v posouzení akceptace návrhu osobami s takovýmto postižením.

Nález sp. zn. I. ÚS 2134/13: Formalistický přístup obecného soudu při posuzování vážnosti projevu vůle zrakově postiženého při uzavírání smlouvy o úvěru

Nevidomí stěžovatelé požádali o vyplnění úvěrové smlouvy svého známého, který navzdory jejich pokynům uvedl do žádosti číslo svého vlastního účtu. Ústavní soud se neztotožnil s názorem odvolacího soudu, že akceptací návrhu projeví stěžovatelé vůli poukázat peníze na konkrétní účet uvedený ve smlouvě, a naopak konstatoval, že nemožnost dovolávat se absence formy právního úkonu dle § 40 odst. 5 někdejšího občanského zákoníku sama o sobě neznamená nemožnost namítat nedostatek vážnosti projevu vůle

uzavřít smlouvu v podobě, v jaké byla podepsána dle § 37 občanského zákoníku.

V tomto případě existovaly důvodné pochybnosti o vážnosti vůle uzavřít smlouvu právě v tomto znění. Pokud odvolací soud bez dalšího konstatoval, že podpisem smlouvy došlo k akceptaci smlouvy jako celku, jedná se o zjevně formalistický závěr a soud zde pominul aplikaci právních předpisů z hlediska jejich účelu a smyslu, jež je nutné hledat i v jeho promítnutí do reálné ochrany zdravotně postižených v každodenním životě s jeho nástrahami. Reálnou ochranu, která se promítá do ústavní roviny v podobě ochrany takto definované menšiny, má nepochybně na mysli § 40 odst. 5 občanského zákoníku. Ústavní soud navíc zdůraznil, že je vždy nezbytné zohlednit specifika případu založená na skutkových okolnostech. Obecné soudy jsou povinny učinit vše pro jeho spravedlivé řešení, jakkoliv složité se to může jevit.

Další vadou právního jednání, která se objevila v řízení před Ústavním soudem, byl nedostatek způsobilosti osoby k právnímu jednání vzhledem k duševní poruše. V nálezu sp. zn. I. ÚS 173/13 ze dne 20. 8. 2014 Ústavní soud zpochybnil důkazní standard vymezený Nejvyšším soudem nezbytný k prokázání duševní poruchy za účelem zneplatnění právního jednání.

Nález sp. zn. I. ÚS 173/13: Důkazní standard pro vyslovení neplatnosti právního úkonu pro duševní poruchu jednající osoby

Stěžovatel uplatnil námitky proti směnečnému platebnímu rozkazu. Mezi jinými i onemocnění, které jej činilo v dané době neschopným posoudit následky svého právního jednání. Městský soud nechal rozkaz v platnosti s odůvodněním, že duševní porucha nebyla „bezpečně či jednoznačně zjištěna,“ odvolací soud rozsudek potvrdil a dovolání bylo odmítnuto. Ústavní stížnost směřovala proti důkaznímu standardu uplatňovanému Nejvyšším soudem pro dokazování dle § 38 odst. 2 někdejšího občanského zákoníku.

Ústavní soud shledal standard „zcela jednoznačného skutkového závěru“ a „bez jakéhokoliv náznaku pravděpodobnosti“ za nadměrně vysoký, narušu-

jící spravedlivou rovnováhu mezi relevantními protichůdnými zájmy a porušující v důsledku i právo na ochranu majetku osob s duševním postižením, pokud byl negativně zasažen. Na druhou stranu je při stanovování spravedlivé rovnováhy mezi protichůdnými zájmy na ochraně majetku postižené osoby a ochraně práv druhé smluvní strany nutné dostatečně zohlednit oprávněné zájmy osob vstupujících v dobré víře v právní styky s plně svéprávnými osobami, byť s duševním postižením. Neplatnost pro duševní poruchu podle druhé věty § 581 nového občanského zákoníku je totiž fakticky nalézána až zpětně v následném soudním řízení, což je citelný zásah do právní jistoty všech zúčastněných, přičemž zájem na právní jistotě je nutno chránit zejména u třetích osob, které mohly nabýt práva z jednání plně svéprávné osoby v dobré víře, že dané právní jednání je platné.

Ústavní soud dovodil, že pokud je důkazní standard požadovaný pro prokázání určité skutečnosti tvrzené žalobcem zcela nepřiměřeně vysoký, tak je zjevně nepřiměřené i důkazní břemeno kladené na tohoto účastníka řízení a dochází k porušení jeho práva na rovnost v řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny. V případech podobných tomuto bude spravedlivá rovnováha nejlépe dosažena stanovením vysoké míry pravděpodobnosti prokázání, že plně svéprávná osoba jednala v duševní poruše, která ji v daný moment činila neschopnou právně jednat. Pro učinění závěru o dosažení této míry, musí soudy pečlivě zvážit všechny relevantní okolnosti a důkazy. Závěr soudu je důležitý především v kontextu nové právní úpravy, jelikož ochrana osob s duševním postižením již není řešena skrze zbavování svéprávnosti a primárně ani skrze její omezování, a je tedy nutno zajistit, aby osoby s postižením mohly reálně požívat svých práv a byly při tom dostatečně chráněny.

Právo na soudní a jinou právní ochranu

PRÁVO NA SPRAVEDLIVÝ PROCES

Právo na spravedlivý proces, k jehož prosazování je určena nezávislá a ne-stranná soudní moc, je stěžejní v právním řádu každého demokratického státu. V nejobecnějším slova smyslu představuje nárok jedince na spravedlivé projednání a rozhodnutí jeho věci před soudem nebo jiným státním orgánem. Toto základní právo je v České republice zakotveno v předpisu nejvyšší právní síly, kterým je Listina. Spravedlivý soudní proces musí být zaručen ve všech druzích řízení.

Ochrana práva na spravedlivý proces nachází své vyjádření v judikatuře Ústavního soudu v četných rozhodnutích, jejichž společného jmenovatele lze nalézt ve vyváženém posouzení věci z hlediska ústavně chráněných hodnot. Z databáze Ústavního soudu vyplývá, že v roce 2014 posuzoval Ústavní soud celkem 2 530 rozhodnutí z hlediska práva na spravedlivý proces (z celkového počtu 4 358), případně že u 192 nálezů (z 228) bylo indexováno heslo spravedlivý proces. Jde tedy o zdaleka nejčastěji aplikovaný článek ústavního pořádku. Je proto obtížné z takového množství vybrat několik reprezentativních rozhodnutí. Následující přehled zachycuje jak zcela nové trendy, tak rozvedení už dříve zakotvených principů.

Co se týče okruhu osob domáhajících se práv před soudy, v nálezu sp. zn. I. ÚS 59/14 ze dne 30. 5. 2014 Ústavní soud dospěl k závěru, že spolky založené za účelem ochrany přírody a krajiny disponují aktivní legitimací podat návrh na zrušení územního plánu. Musí tvrdit, že existují určitá jim náležející subjektivní práva, která jsou opatřením obecné povahy dotčena, a toto tvrzení musí přesně vymezit zásah, kterého se měl samosprávný celek dopustit. Podstatným kritériem je místní vztah navrhovatele k lokalitě regulované územním plánem a dále zaměření spolku na aktivitu, která má lokální opodstatnění. Dle Ústavního soudu vývoj mezinárodních závazků České republiky, unijního práva a zákonné úpravy vede k překonání jeho dřívější praxe ve vztahu k úzké aktivní legitimaci spolků zastupovat zájmy svých členů v oblasti práva na ochranu životního prostředí.

Ústavní soud v roce 2014 věnoval pozornost ústavním stížnostem, v nichž účastníci řízení činili **procesní úkony prostřednictvím veřejné datové sítě**. V řadě případů zasáhl proti formalistickému posuzování takovýchto podání ze strany obecných soudů a upřednostňoval právo stěžovatelů na spravedlivý proces. Již v nálezu sp. zn. II. ÚS 1911/11 ze dne 29. 3. 2012 vyslovil Ústavní soud závěr, že pokud zákon účastníku řízení dává možnost, aby procesní úkony činil prostřednictvím veřejné datové sítě, pak není materiálně myslitelné, aby případné poruchy uvnitř doručovacího mechanismu šly na jeho vrub. V nálezu sp. zn. II. ÚS 2560/13 ze dne 20. 5. 2014 tento princip aplikoval v případě stěžovatele, který odeslal e-mailovou zprávu před půlnocí, avšak k jejímu doručení podle záznamu o ověření elektronického podání došlo až následujícího dne, což vedlo obecný soud k odmítnutí podání. Ústavní soud toto usnesení zrušil pro rozpor s právem stěžovatele na spravedlivý proces. Obdobným způsobem bylo rozhodnuto i v nálezu sp. zn. I. ÚS 892/14 ze dne 20. 8. 2014. Ústavní soud vyvodil, že pokud existují skutečnosti svědčící o tom, že podaný odpor proti trestnímu příkazu byl odeslán v zákonem stanovené lhůtě, musí obecný soud interpretovat otázku včasnosti podání ve prospěch realizace práva na veřejné projednání věci a osobní účast před soudem. Přepjatý formalismus spatřoval Ústavní soud i v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1829/13 ze dne 12. 2. 2014, v němž exekutor ani městský soud nepřihlédli k podání připojenému jako příloha elektronické zprávy, neboť nebylo opatřeno elektronickým podpisem, byť celá zpráva elektronicky podepsána byla.

Tradičně významnou tematickou množinu judikatury ke spravedlivému procesu představují **případy týkající se dovolání**. I zde zásahy Ústavního soudu směřují vesměs proti nadměrně formalistickému postupu Nejvyššího soudu. V nálezu sp. zn. III. ÚS 3749/13 ze dne 29. 4. 2014 Ústavní soud zrušil rozhodnutí Nejvyššího soudu, který odmítl dovolání z důvodu, že bylo podáno pouze proti rozhodnutí soudu prvního stupně. Ústavní soud i s odkazem na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva upřednostnil posouzení dovolání jako celku, pokud lze z jeho obsahu dovodit, že směřuje i proti

rozhodnutí odvolacího soudu. V pochybnostech by měl Nejvyšší soud postupovat ve prospěch dovolatele. V nálezu sp. zn. II. ÚS 3758/13 ze dne 25. 3. 2014 zase Ústavní soud nepřisvědčil Nejvyššímu soudu v tom, že projednání dovolání nemohlo zásadně ovlivnit postavení stěžovatele, a rozhodnutí Nejvyššího soudu zrušil. V nálezu sp. zn. II. ÚS 3876/13 ze dne 3. 6. 2014 Ústavní soud přisvědčil stěžovateli, že jeho dovolání netrpělo vadami, které Nejvyšší soud ve svém odmítavém usnesení uváděl, a obsahovalo vymezení toho, v čem stěžovatel spatřoval přípustnost svého dovolání. Nálezem sp. zn. I. ÚS 2723/13 ze dne 1. 10. 2014 Ústavní soud zrušil rozhodnutí Nejvyššího soudu, neboť se nevyslovil dostatečně k otázce údajně chybějícího zásadního právního významu otázek nastolených v dovolání, nálezem sp. zn. I. ÚS 4793/12 ze dne 3. 9. 2014 Ústavní soud upozornil na rozpory v judikatuře Nejvyššího soudu a nutnost se s nimi vypořádat. Konečně v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2026/14 ze dne 1. 10. 2014 Ústavní soud konstatoval, že Nejvyšší soud nesprávně posoudil splnění lhůty k podání dovolání.

Jakkoli se Ústavní soud brání přezkumu **přípustnosti důkazů**, v nálezu sp. zn. II. ÚS 1774/14 ze dne 9. 12. 2014 rozhodl, že za výjimečných okolností lze použít nahrávku rozhovoru bez vědomí jeho účastníků jako důkaz v pracovněprávním sporu. Uznal, že za běžných okolností je takovéto svévolné nahrávání považováno za hrubé narušení soukromí, v civilních sporech ho ale lze ospravedlnit zájmem na ochraně slabší strany, jíž hrozí závažná újma, jako např. ztráta zaměstnání. Toto opatření je analogické k jednání za podmínek krajní nouze či dovolené svépomoci (blíže viz část věnovanou ochraně soukromého života).

NÁHRADA NÁKLADŮ ŘÍZENÍ

I v roce 2014 se Ústavní soud v mnoha případech zabýval tradiční problematikou, která taktéž spadá do oblasti práva na spravedlivý proces, a to otázkou náhrady nákladů řízení. V tomto roce se Ústavní soud vyslovil mj. k podmínkám uplatnění moderačního práva dle § 150 o. s. ř. (např. nález sp. zn. Pl. ÚS 46/13 ze dne 11. 3. 2014), k účinkům derogace tzv. přísudkové vyhlášky (např. nález sp. zn. I. ÚS 2531/13 ze dne 16. 9. 2014) či k rovnosti účastníků řízení v souvislosti s paušální náhradou hotových výdajů (nález sp. zn. Pl. ÚS 39/13 ze dne 7. 10. 2014).

V prvním obnoveném řízení po rozsudku ESLP v civilních věcech (nález sp. zn. Pl. ÚS 46/13 ze dne 11. 3. 2014 týkající se rozhodnutí Čepek proti České republice) Ústavní soud opětovně posuzoval rozpor náhradově nákladového výroku odvolacího soudu s právem stěžovatele na spravedlivý proces z důvodu nemožnosti předem se vyjádřit k soudem zamýšlenému nepřiznání nákladů řízení. Toto tzv. moderační právo soudu je zakotveno v § 150 o. s. ř., jenž stanoví, že jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele, nemusí soud výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 46/13: Podmínky uplatnění moderačního práva soudu – obnovené řízení po rozsudku ESLP ve věci Čepek proti České republice

Jelikož Ústavní soud musí v případě obnovy řízení o ústavní stížnosti v novém nálezu vycházet z právního názoru ESLP, navázal Ústavní soud v obnoveném řízení na jeho závěry. ESLP v předmětném rozsudku ve věci Čepek proti České republice shledal, že odvolací soud má povinnost účastníkům řízení „vytvořit procesní prostor“, který by jim umožnil vyjádřit k případnému nepřiznání nákladů řízení své stanovisko.

V odůvodnění nálezu Ústavní soud poznamenal, že právo vyjádřit se k průběhu řízení a právo na předvídatelné rozhodnutí náleží k základním atributům práva na spravedlivý proces, které se vztahuje i na rozhodování o nákladech řízení. Nicméně upřesnil, že tento princip nelze vnímat tak, že by obecné soudy měly vždy umožnit účastníkům po svém poučení písemně vyjádření. Dle jeho názoru je nezbytné strany poučit o možnosti aplikace § 150 o. s. ř. a umožnit jim vyjádření, ale má se tak dít obvykle při jednání. V opačném případě by totiž nebyla respektována zásada procesní ekonomie a z ní plynoucí zákonný požadavek, že má být pokud možno rozhodnuto při jediném jednání.

Ústavněprávními principy v oblasti aplikace moderačního práva v občanském soudním řízení se Ústavní soud zabýval i v dalších nálezech (např. nález sp. zn. IV. ÚS 2259/13 ze dne 5. 2. 2014, nález sp. zn. II. ÚS 3627/13 ze dne 29. 4. 2014 či nález sp. zn. II. ÚS 2337/13 ze dne 7. 5. 2014).

V nálezu sp. zn. I. ÚS 2531/13 ze dne 16. 9. 2014 Ústavní soud upřesnil účinky derogace tzv. přísudkové vyhlášky [vyhláška č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů] týkající se výše paušálních odměn za zastupování účastníka řízení advokátem nebo notářem, kterou ke dni vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů (tj. ke dni 7. 5. 2013) zrušil nálezem sp. zn. Pl. ÚS 25/12 ze dne 17. 4. 2013.

Nález sp. zn. I. ÚS 2531/13: K intertemporálním účinkům derogačních nálezu Ústavního soudu a aplikaci vyhlášky č. 484/2000 Sb. při výpočtu nákladů řízení v exekučním řízení

Stěžovatelka se ústavní stížností domáhala zrušení usnesení okresního soudu, kterým byly v rámci exekučního řízení zamítnuty její námitky směřující proti příkazu soudního exekutora k úhradě nákladů exekuce. Stěžovatelka namítala, že okresní soud porušil její základní právo na soudní ochranu tím, že při rozhodování o jejích námitkách aplikoval vyhlášku č. 484/2000 Sb., přestože tato již v dané době byla zrušena nálezem pléna Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 25/12, a to s účinností od 7. 5. 2013.

Ústavní soud nejprve připomněl své sdělení ze dne 30. 4. 2013 č. Org. 23/13, ve kterém k účinkům nálezu sp. zn. Pl. ÚS 25/12 zdůraznil, že v případě nároků na paušální odměnu přiznaných dle vyhlášky č. 484/2000 Sb. pravomocným rozhodnutím soudu vydaným před vykonatelností nálezu sp. zn. Pl. ÚS 25/12 (tj. před vyhlášením nálezu ve Sbírce zákonů) převládá princip právní jistoty před důvody, které Ústavní soud vedly k derogaci vyhlášky, a tyto nároky tak mohou být předmětem výkonu rozhodnutí či exekuce (tj. neuplatní se zde § 71 odst. 2 věty za středníkem zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu).

V projednávaném případě však byly náklady oprávněného v exekučním řízení, zahrnující též odměnu za zastoupení advokátem vypočtenou dle vyhlášky č. 484/2000 Sb., stanoveny příkazem soudního exekutora, který

ve výroku o nákladech řízení oprávněného nabytí právní moci až dne 21. 6. 2013. Stěžovatelka proti tomuto příkazu totiž podala námitky coby zvláštní opravný prostředek. Okresní soud tak ve stěžovatelčině věci přezkoumával nepravomocný příkaz soudního exekutora, v němž sice bylo rozhodnuto v souladu s právní úpravou účinnou v době vydání příkazu, nicméně v době rozhodování okresního soudu již došlo ke změně této úpravy – zrušení v příkazu použitého podzákoného právního předpisu. Tuto změnu měl proto okresní soud náležitě reflektovat, a to též s ohledem na princip závaznosti vykonatelných rozhodnutí Ústavního soudu zakotvený v čl. 89 odst. 2 Ústavy. S ohledem na nepravomocnost příkazu k úhradě nákladů exekuce, respektive výroku o náhradě nákladů oprávněného v okamžiku nabytí vykonatelnosti derogačního nálezu sp. zn. Pl. ÚS 25/12, v daném případě nemohl převážit princip právní jistoty (svědčící ve prospěch oprávněného).

Ústavní soud nadto konstatoval, že v daném případě byl předmětný příkaz soudního exekutora vydán dne 5. 5. 2013, a přestože derogační nález Ústavního soudu nabytí vykonatelnosti až dne 7. 5. 2013, vyhlášen byl již dne 24. 4. 2013. Soudní exekutor tak v době vydání příkazu fakticky nemohl nevědět o zrušení vyhlášky č. 484/2000 Sb., byť toto zrušení ještě nebylo účinné. Stejně jako soudce ani soudní exekutor není vázán podzákonným právním předpisem, ale jen zákonem, a tudíž ani ve stěžovatelčině věci takto nebyl vázán vyhláškou č. 484/2000 Sb. přede dnem 7. 5. 2013. Úvaha o aplikovatelném právním předpisu při určování výše nákladů oprávněného v exekučním řízení tak mohla, resp. měla být obsažena již v příkazu soudního exekutora. Tím spíše – a to s výsledkem nemožnosti použití Ústavním soudem již zrušené vyhlášky – musela být obsažena v rozhodnutí okresního soudu o stěžovatelčiných námitkách.

Okolnostem uplatnění principu právní jistoty ve vztahu k derogaci tzv. přísudkové vyhlášky se Ústavní soud věnoval rovněž v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2327/13 ze dne 13. 5. 2014.

Nálezem sp. zn. Pl. ÚS 39/13 ze dne 7. 10. 2014 plénum Ústavního soudu zamítlo návrh Okresního soudu v Chrudimi na zrušení ustanovení § 137 odst. 1 o. s. ř. týkajícího se mj. hotových výdajů účastníků řízení a jejich

zástupců, neboť shledalo, že napadené ustanovení lze v souladu s čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny interpretovat ústavně konformním způsobem. Nosné důvody nálezu Ústavní soud zároveň vtělil do interpretativního výroku.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 39/13: Rovnost účastníků řízení a právo na paušální náhradu hotových výdajů

Ústavní soud návrhu na zrušení ustanovení § 137 odst. 1 o. s. ř. nebo jeho části nevyhověl, neboť i sama rozhodovací činnost navrhuje soudů uka-zovala, že toto ustanovení lze vyložit způsobem souladným s požadavky čl. 37 odst. 3 Listiny. Jelikož výčet nákladů řízení obsažený v daném ustanovení je pouze demonstrativní, dle Ústavního soudu nic nebrání analogickému použití § 13 odst. 3 advokátního tarifu, tj. přiznání paušální náhrady hotových výdajů i nezastoupenému účastníku řízení.

Ústavní soud v odůvodnění nálezu konstatoval, že je povinností soudů, aby v konkrétním případě, v němž bude stát proti úspěšné straně bez právního zastoupení neúspěšná právně zastoupená strana, zvážit, zda je namístě, aby využily prostoru, který se pro ústavně konformní výklad ustanovení § 137 odst. 1 o. s. ř. nabízí. Při takovém zvažování je třeba, aby posoudily, zda by v daném případě bylo zjevně nespravedlivé paušální náhradu nezastoupenému účastníku řízení nepřiznat a zda z odlišného zacházení, které předpokládá text advokátního tarifu, vyplývá v daném případě nerovnost rozporná s čl. 37 odst. 3 Listiny. Pokud by tyto podmínky byly naplněny, je namístě, aby za náklady řízení označily civilní soudy kromě nákladů vyjmenovaných v demonstrativním výčtu ustanovení § 137 odst. 1 o. s. ř. také paušální náhradu výdajů, jež náleží advokátům podle § 13 odst. 3 advokátního tarifu.

V neposlední řadě Ústavní soud uvedl, že důsledkem takového ústavně konformního výkladu citovaných ustanovení bude nejen naplnění požadavků článku 37 odst. 3 Listiny, tedy situace, v níž si bude zastoupený a nezastoupený účastník řízení roven, a to i z hlediska snadnosti přiznání paušální náhrady hotových výdajů, ale také alespoň dočasné řešení systémového problému české justice, spočívajícího v motivaci „sériových“ žalobců zastou-

pených advokátem žalovat nezastoupené účastníky, neboť v případě neúspěchu prakticky nic neriskují, naopak v případě úspěchu mohou získat kromě samotné (mnohdy nízké) žalované částky také paušální náhradu hotových výdajů, jež jsou v případě sériových žalob reálně mnohem nižší.

Stejně jako v minulých letech byl Ústavní soud v několika případech konfrontován také s problematikou účelného vynaložení nákladů řízení v případě, kdy je stát, resp. subjekt hospodařící s majetkem státu, v řízení zastoupen advokátem (např. nález sp. zn. I. ÚS 1011/12 ze dne 20. 2. 2014, nález sp. zn. I. ÚS 1838/13 ze dne 13. 5. 2014 či nález sp. zn. III. ÚS 1920/14 ze dne 6. 11. 2014).

NÁHRADA ŠKODY ZA NEZÁKONNÉ ROZHODNUTÍ A NESPRÁVNÝ ÚŘEDNÍ POSTUP

Judikatura týkající se práva na náhradu škody za nezákonné rozhodnutí nebo nesprávný úřední postup setrvale narůstá a zasahuje do nových oblastí. Začíná ale narážet i na své limity, jak ukazují i rozhodnutí za rok 2014. Ústavní soud navázal na svou dřívější judikaturu týkající se **odškodnění nemateriální újmy vzniklé za komunistického režimu**. Rozhodnou pro něj byla doposud skutečnost, kdy se konkrétní stěžovatel účastnil rehabilitace. Platilo, že v případě uplatňování nároku na náhradu nemateriální újmy je potřeba postupovat dle čl. 5 odst. 5 Úmluvy a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), bez ohledu na to, že k samotnému vydání nezákonného rozhodnutí o vazbě a trestu a ke vzniku nemajetkové újmy došlo před účinností tohoto zákona a platností Úmluvy pro Českou republiku. Tyto závěry Ústavní soud potvrdil v řadě svých rozhodnutí – v nálezech sp. zn. IV. ÚS 2265/13 ze dne 24. 4. 2014 či sp. zn. IV. ÚS 644/13 ze dne 24. 4. 2014. Opačným směrem se ale vydává stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014, podle něhož nárok na náhradu nemateriální újmy podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy vzniká za předpokladu, že k zásahu státu do osobní svobody dotčené osoby došlo

až poté, co se tato mezinárodní úmluva stala pro Českou republiku závaznou, tj. od 18. 3. 1992. Okamžik účasti na rehabilitaci tedy není rozhodující. Nicméně tento právní názor se neuplatní u případů, kdy žaloba na zaplacení zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu byla podána ještě před přijetím stanoviska.

ROVNOST ÚČASTNÍKŮ ŘÍZENÍ

Kategorie rovnosti subjektů, která patří k základním principům ve všech moderních demokratických právních systémech, je rovněž východiskem pro rozhodování Ústavního soudu. Rovnost přitom není chápána jako abstraktní kategorie, ale je realizována např. prostřednictvím principu „rovnosti zbraní“ účastníků soudního řízení, resp. principu rovnosti příležitostí (čili principu rovnosti všech účastníků řízení), který je esenciální součástí práva na spravedlivý proces, jak Ústavní soud konstatoval např. ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 15/01 ze dne 31. 10. 2001.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 49/10: Procesní rovnost při vydávání rozsudků pro zmeškání

Okresní soud rozhodl o přerušení řízení v konkrétní věci a předložil návrh na zrušení ustanovení občanského soudního řádu, která upravují pravidla vydání rozsudku pro zmeškání. To odůvodnil tak, že rozsudek pro zmeškání lze vydat toliko ve prospěch žalobce, zatímco žalovaný této výsady nepožívá. Tím je žalovaný postaven do podstatně nevýhodnější situace, což je v rozporu se zásadou rovnosti účastníků.

Ústavní soud po posouzení věci dospěl k závěru, že institut tzv. kontumačního rozsudku není sám o sobě v rozporu se zásadou rovného postavení účastníků řízení, pokud soud respektuje materiální podmínky pro vydání rozsudku pro zmeškání, jak je formulovala judikatura Ústavního soudu a Nejvyššího soudu. K tomuto závěru Ústavní soud dospěl i přes to, že je kontumační rozsudek oprávněně navrhnout pouze žalobce v případě zmeškání žalovaného, nikoli žalovaný při nedostavení se žalobce k prvnímu jednání. Nerovné postavení obou účastníků má totiž přesvědčivé důvody a je možno je vyrovnat obezřetným postupem obecného soudu, který (při splnění

formálních podmínek uvedených v zákoně) může, ale nemusí rozsudek pro zmeškání vydat. Závěrem však Ústavní soud poukázal do jisté míry na legitimitu názoru předkládajícího soudu, když dal zákonodárci ke zvážení, zda by v budoucnu nebylo vhodné novelizovat institut kontumačního rozsudku v občanském soudním řádu ve prospěch rovného postavení obou stran.

Otázka rovnosti se promítla i do posouzení, jaký důkazní standard lze vztáhnout k prokázání nedostatku způsobilosti osoby k právnímu jednání vzhledem k její duševní poruše. V nálezu sp. zn. I. ÚS 173/13 ze dne 20. 8. 2014 Ústavní soud zpochybnil příliš přísný důkazní standard vymezený Nejvyšším soudem, viz také oddíl Ochrana zdravotně postižených osob.

OCHRANA SPOTŘEBITELE, BAGATELNÍ SPORY

Ústavní soud se ve své judikatuře stále častěji věnuje problematice tzv. bagatelních sporů, a to nejen v souvislosti s ochranou spotřebitele. Zatímco v předchozích letech se judikatura Ústavního soudu věnovala zejména problematice náhrady nákladů řízení v případě tzv. formulářových žalob, rok 2014 byl v tomto ohledu velmi pestrým rokem – spektrum bagatelních sporů sahalo od problematiky platnosti smluv o propagaci reklamní plochy, tj. posuzování rovnováhy práv a povinností stran spotřebitelské smlouvy, přes bankovní poplatky, autorské poplatky za provozování hudby v prodejně až po placení povinného ručení u neprovozovaného vozidla vedeného v centrální evidenci. Příčinou ústavněprávního přezkumu v těchto bagatelních věcech byla zejména nejednotnost judikatury soudů prvního stupně, neboť s ohledem na dikci § 202 odst. 2 občanského soudního řádu nemohou na tuto rozhodovací činnost mnohdy příčinně zareagovat odvolací soudy (a potažmo ani Nejvyšší soud). Nelze proto přehlédnout, že přímým důsledkem této situace je skutečnost, že účastníkům řízení, kteří nesouhlasí s rozsudkem soudu prvního stupně vydaným v takovém sporu, nezbývá než se s ochranou svých práv obrátit na Ústavní soud, který je tak de facto postaven do přezkumné role odvolacího soudu, poněvadž otázce hodnocení skutkového stavu se při námitce extrémního rozporu mezi skutkovými zjištěními a z nich vyvozenými právními závěry nemůže vyhnout, čímž do jisté míry nahrazuje činnost obecného soudu.

Nález sp. zn. IV. ÚS 2221/13: Placení povinného ručení u neprovozovaného vozidla vedeného v centrální evidenci

Česká kancelář pojistitelů se po stěžovateli jako vlastníkovu vozidla domáhala zaplacení částky 1 690 Kč s příslušenstvím s tím, že podle zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), byl vlastník vozidla povinen uhradit příspěvek za dobu, kdy bylo tuzemské vozidlo provozováno bez pojištění odpovědnosti v rozporu s citovaným zákonem. Stěžovatel namítal, že v rozhodném období pojištění neuzavřel, protože vozidlo bylo nepojízdné, a nemohlo být tedy provozováno. Obecný soud žalobě vyhověl s tím, že vlastník vozidla neprokázal, že vozidlo neprovozoval, neboť ze skutečnosti, že vozidlo nemělo platnou technickou prohlídku, nelze takový závěr učinit. Podle soudu by povinnost uzavřít pojištění odpovědnosti z provozu vozidla zanikla pouze v případě dočasného vyřazení vozidla z centrálního registru.

Ústavní soud primárně konstatoval, že v dané věci přistoupil k meritornímu přezkumu rozhodnutí obecného soudu, a vyslovil obecnější závěry, neboť rozhodovací praxe obecných soudů v řízeních o úhradu příspěvku dle zákona o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla je rozkolísaná a s ohledem na výši vymáhaných částek neexistuje sjednocující judikatura Nejvyššího soudu. V projednávané věci Ústavní soud uvedl, že provedené důkazy svědčily o tom, že vozidlo stěžovatele nebylo provozuschopné, avšak obecný soud dospěl k závěru, že provozováno bylo, a to pouze na základě toho, že bylo v rozhodném období vedeno v registru. Tento závěr považoval Ústavní soud za nelogický a za projev libovůle, neboť ustanovení citovaného zákona neupravuje povinnost uzavřít pojištění odpovědnosti, ale pouze zánik tohoto pojištění. Již ze samotné skutečnosti, že vozidlo je vedeno v registru, je sice možno dovozovat, že vozidlo je provozováno (zpravidla tomu tak bude), ovšem nicméně pouze za situace, kdy nebude jeho vlastníkem (provozovatelem) prokázán opak.

Ústavní soud doplnil, že je sice pravda, že v situaci, kdy stěžovatel neuzavřel ve lhůtě 14 dnů ode dne zániku pojištění novou pojistnou smlouvu týkající se vozidla, byl povinen nejpozději ve stejné lhůtě vrátit registrační značku

a osvědčení o registraci nebo o technickém průkazu vozidla příslušnému orgánu evidence, nicméně porušení této povinnosti zakládalo pouze odpovědnost za přestupek, a nikoli fikci či domněnku provozování vozidla. Pokud se jednalo o samotnou dikci § 24c odst. 4 poslední věty citovaného zákona, Ústavní soud upozornil na jeho problematickou formulaci, která vůbec nepočítá s možností, že vozidlo vedené v registru vozidel není provozováno. Ústavní soud uzavřel, že obecný soud zasáhl do práva stěžovatele na spravedlivý proces v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny, a napadené rozhodnutí soudu zrušil.

Na tento nálezh pak navázala řada dalších rozhodnutí, která se rovněž věnovala problematice placení povinného ručení u neprovozovaného vozidla vedeného v centrální evidenci (např. nálezh sp. zn. II. ÚS 1413/13 ze dne 7. 5. 2014, sp. zn. III. ÚS 2503/14 ze dne 6. 11. 2014, sp. zn. II. ÚS 2127/14 ze dne 18. 11. 2014 nebo sp. zn. II. ÚS 2154/14 ze dne 18. 11. 2014).

V otázce ochrany spotřebitele, resp. **platnosti smluv o propagaci reklamní plochy** navázal Ústavní soud v roce 2014 svými nálezy (např. sp. zn. II. ÚS 1810/13 ze dne 13. 5. 2014, sp. zn. IV. ÚS 2782/13 ze dne 21. 5. 2014, sp. zn. IV. ÚS 2369/13 ze dne 28. 5. 2014, sp. zn. IV. ÚS 548/14 ze dne 12. 6. 2014 nebo sp. zn. III. ÚS 1804/13 ze dne 19. 6. 2014) na svoje rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 4167/12 z konce listopadu 2013, kde se této problematice obsáhle věnoval, a to opět s ohledem na nežádoucí nejednotné rozhodování obecných soudů ve skutkově i právně obdobných sporech tohoto typu. V tomto nálezu konstatoval, že rozhodnutí obecného soudu v otázce posouzení platnosti spotřebitelské smlouvy založené na formalistickém a selektivním hodnocení jejích ustanovení, co se týče rovnováhy práv a povinností smluvních stran, postrádající náležitě vypořádání se s námitkami účastníka řízení, vede k porušení práva na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť jde o případ extrémního rozporu mezi skutkovými zjištěními a z nich vyvozenými právními závěry. Teprve později pak bylo k této problematice vydáno sjednocující stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2013 sp. zn. Cpjn 200/2013, v němž se Nejvyšší soud podrobně vyjádřil k neplatnosti jednotlivých ujednání předmětné smlouvy o propagaci reklamní plochy.

Nález sp. zn. IV. ÚS 2782/13: Posouzení rovnováhy práv a povinností stran spotřebitelské smlouvy

Reklamní společnost (žalobkyně) požadovala po stěžovateli za poskytnutí služby částku 3 190 Kč s příslušenstvím (cena za službu, smluvní pokuta a písemná upomínka). Stěžovatel namítal neplatnost smlouvy o propagaci reklamní plochy z důvodu nekalých praktik uplatňovaných žalobkyní vůči klientům. Městský soud stěžovateli částečně vyhověl a žalobu na zaplacení smluvní pokuty zamítl pro rozpor s dobrými mravy. Stěžovatel se ústavní stížností domáhal zrušení rozsudku ve výroku I (povinnost uhradit částku 2 190 Kč s úrokem z prodlení) a výroku III (povinnost uhradit žalobkyni náklady řízení). Dále namítal to, že žalující společnost záměrně udržovala výši jednotlivých sporů na hranici bagatelnosti, aby žalovaným znemožnila účinnou procesní obranu, že soud rozhodoval bez nařízení jednání, nedostatečně zhodnotil důkazní situaci, rozhodnutí řádně neodůvodnil a nevzal v úvahu možnost posoudit smlouvu jako spotřebitelskou.

Ústavní soud projednal tento bagatelní spor, neboť stěžovatel neměl jiný procesní prostředek k ochraně svých práv a civilní soudy ve skutkové i právně obdobných sporech tohoto typu nerozhodovaly jednotně. Napadené rozhodnutí městského soudu formalisticky posoudilo otázku platnosti předmětné spotřebitelské smlouvy a nevypořádalo se s argumenty stěžovatele. Soud smlouvu posoudil jako nepojmenovanou podle obchodního zákoníku, aniž se zabýval možností posoudit ji jako smlouvu spotřebitelskou s důsledkem nemožnosti posouzení její platnosti z hlediska právního postavení spotřebitele. Navíc rozhodnutí nesplnilo požadavky kladené na ústavně konformní odůvodnění rozhodnutí. Ústavní soud závěrem konstatoval, že pokud obecný soud nevezme v úvahu možnost posoudit smlouvu jako spotřebitelskou, s důsledkem nemožnosti posoudit rovnováhu práv a povinností stran smlouvy z hlediska spotřebitele, dostatečně nezhodnotí veškeré předložené důkazy a rozhodnutí řádně neodůvodní, poruší čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Z těchto důvodů proto ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl a napadené výroky rozsudku městského soudu zrušil.

Ústavní soud se v uplynulém roce zabýval také velkým množstvím ústavních

stížností, které se týkaly **problematiky bankovních poplatků**. Ústavní soud ve svém pilotním rozhodnutí (nález sp. zn. III. ÚS 3725/13) ze dne 10. 4. 2014 zdůraznil, že v daném případě bylo rozhodováno o ústavnosti tvrzeného zásahu do základních práv stěžovatelky v řízení před obecným soudem, nikoli o „politice“ bankovních poplatků. Ústavní stížnost ostatně nebyla spojena s návrhem na přezkum ústavnosti některého z ustanovení příslušných zákonů upravujících tuto oblast spotřebitelského práva. Ústavní soud tak posoudil otázku bagatelnosti předmětu sporu, požadavek na sjednocování judikatury obecných soudů Ústavním soudem tam, kde to nemůže učinit soud vyšší instance v soustavě obecných soudů, problematiku ústavní ochrany spotřebitele jako tzv. slabší strany smluvního vztahu a otázku náhrady nákladů řízení. Na tento zčásti zamítavý a zčásti odmítavý nález pak navázala řada odmítavých rozhodnutí (např. usnesení sp. zn. I. ÚS 3731/13 ze dne 12. 8. 2014).

Nález sp. zn. III. ÚS 3725/13: Bankovní poplatky

Stěžovatelka prostřednictvím ústavní stížnosti brojila proti rozsudku obvodního soudu, kterým byla zamítnuta její žaloba proti České spořitelně, a. s., o částku 7 200 Kč z titulu bezdůvodného obohacení, které mělo spočívat v účtování měsíčního poplatku ve výši 150 Kč za správu úvěrového účtu. Obvodní soud dále uložil stěžovatelce zaplatit náklady soudního řízení. Stěžovatelka v ústavní stížnosti vyjádřila přesvědčení, že by Ústavní soud měl do procesu rozhodování o bankovních poplatcích za vedení účtu vstoupit a sjednotit rozhodovací praxi obecných soudů, případně jim poskytnout určité vodítko.

Ústavní soud uvedl, že pojem „bagatelní věci“ je reflexí významu, který takovým sporům v oblasti civilního procesu přikládá zákonodárce. Byť právní úprava řízení před Ústavním soudem ve smyslu čl. 88 odst. 1 Ústavy tento pojem nezná, nelze přezkum takových soudních rozhodnutí ze strany Ústavního soudu zcela vyloučit, avšak jen za podmínky, půjde-li o intenzitu zásahu kolidující s podstatou a smyslem základního práva a svobody podle čl. 4 odst. 4 Listiny nebo bude-li zpochybněna právní jistota účastníků soudního řízení v důsledku chybějící kognice soudů vyšších stupňů,

popř. významné nejednotnosti v rozhodování nalézacích soudů. Sjednocující role Ústavního soudu se ve vztahu k judikatuře obecných soudů může uplatnit jen v rovině ústavního pořádku, zejména tam, kde Ústava výslovně předpokládá zapojení obecných soudů do plnění role ochrany základních práv a svobod člověka a občana (viz čl. 1 odst. 1 in fine a čl. 4 Ústavy), případně tam, kde excesivní aplikace obyčejného práva může vést k porušení ústavního pořádku. Ústavní soud jinak nemůže zastoupit roli zákonodárce nebo posláním nejvyšších soudních instancí.

Ústavní soud dále konstatoval, že spotřebitelský vztah není bezprostředně regulován na úrovni specifického ústavního práva, nicméně není ani od působení ústavně zaručených základních práv a svobod izolován, takže v tomto právně regulovaném vztahu se působení základních práv a svobod projevuje jako povinnost státu taková základní práva a svobody v tomto spotřebitelském vztahu chránit (čl. 1 odst. 1 Ústavy) jak vytvářením podmínek pro uzavírání spotřebitelských smluv, tak při řešení sporů z nich vyplývajících. Princip autonomie vůle v těchto soukromoprávních vztazích a současně princip svobody podnikání však tím nemohou být nahrazovány jednostranně ochrannými (paternalistickými) zásahy ze strany státu.

Ústavní soud se zabýval jednotlivými námitkami stěžovatelky, přičemž tyto neshledal důvodnými, proto v této části ústavní stížnost zamítl. V části rozhodnutí obvodního soudu o náhradě nákladů řízení odmítl ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou.

Mezi další zajímavá rozhodnutí z oblasti tzv. bagatelních sporů je možné zařadit nález sp. zn. II. ÚS 3076/13 ze dne 15. 4. 2014, který se týkal **placení autorských poplatků za reprodukci hudby** v prodejně jízdních kol.

Nález sp. zn. II. ÚS 3076/13: Autorské poplatky za reprodukci hudebních děl v prodejně aneb ústavněprávní limity žalob na vydání bezdůvodného obohacení za nakládání s autorským dílem bez licence

Krajský soud vyhověl žalobě Ochranné asociace zvukařů – autorů, o. s., proti stěžovatelce na vydání bezdůvodného obohacení ve výši 2 093 Kč.

Své rozhodnutí odůvodnil tak, že stěžovatelka měla při svém podnikání zpřístupňovat svým zákazníkům rozhlasové vysílání prostřednictvím rozhlasového přijímače umístěného v její provozovně (prodejně jízdních kol), a tím se bezdůvodně obohatit, neboť užívala chráněná autorská díla spravovaná asociací, aniž by však s ní jako kolektivním správcem byla uzavřela licenční smlouvu. Stěžovatelka nárok asociace neuznala, neboť dle svého tvrzení žádné zařízení umožňující sdělování autorských děl veřejnosti ve své prodejně neprovozovala. Uvedené zařízení vlastnila a provozovala její zaměstnankyně pro vlastní potřebu při práci, kterou v této provozovně vykonávala. Stěžovatelka zdůraznila, že z provozu zařízení nedosahovala jakéhokoliv přímého či nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu. Ústavní soud uvedl, že ačkoliv jde o bagatelní spor, nebylo možné přehlédnout, že stěžovatelkou rozporované rozhodnutí krajského soudu je v otázce posouzení důvodnosti nároku po právní i skutkové stránce založeno na nadmíru formalistické interpretaci a aplikaci zákonných ustanovení autorského zákona, na extrémním nesouladu právních závěrů se skutkovými zjištěními, na nedostatečném odůvodnění co do rozsahu reakce na stěžejní argumenty stěžovatelky, přičemž se současně jedná o rozhodnutí ve věci, kterou obecné soudy neposuzují jednotně.

Ústavní soud konstatoval, že pro posouzení důvodnosti žaloby krajským soudem bylo rozhodující, zda stěžovatelka po dobu uvedenou v žalobě provozovala zařízení umožňující sdělování autorských děl veřejnosti (ve smyslu judikatury Soudního dvora Evropské unie), zda k tomuto sdělování autorských děl veřejnosti skutečně docházelo po celou dobu uvedenou v žalobě a zda se jednalo o díla autorů, jejichž práva je oprávněna asociace na základě zákona či smlouvy spravovat. Ani jeden z těchto prvků, jejichž současné naplnění Ústavní soud zdůraznil jako podmínku pro samotný úspěch žaloby, ovšem krajský soud nepodrobil, navzdory stěžovatelčině argumentaci, patřičnému hodnocení a omezil se na konstatování, že v její provozovně byl umístěn technicky způsobilý přístroj a že v průběhu provozní doby vysílal, na což soud usoudil ze zprávy jiného kolektivního správce o uzavřené smlouvě. Ústavní soud navíc krajskému soud vytkl i to, že v obdobné skutkové a právní věci rozhodl zcela opačně, když odkazem na komentářovou literaturu dospěl k závěru, že o sdělování veřejnosti

nepůjde v případě, kdy dochází k provozování díla pouze samotnými zaměstnanci v zaměstnání pro sebe, popř. pro úzký okruh svých spoluzaměstnanců, neboť v tomto případě se tak zpravidla neděje za účelem hospodářského či obchodního prospěchu a souvislost s hospodářskou činností zaměstnavatele je zde pouze časová a místní. Z výše uvedených důvodů proto Ústavní soud napadené rozhodnutí krajského soudu pro rozpor s čl. 36 odst. 1 Listiny zrušil a zdůraznil, že jeho právním názorem vysloveným v nálezu jsou vázány všechny orgány i osoby.

SPECIFIKA TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

Judikatura Ústavního soudu vztahující se k ústavněprávním aspektům trestního řízení se v roce 2014 dotýkala několika okruhů témat, a to základních principů trestního práva a základů trestní odpovědnosti, dokazování a požadavků na něj kladených a práva na obhajobu. Zásadou nullum crimen sine lege, tedy žádný trest bez zákona, vyjádřenou v čl. 39 Listiny základních práv a svobod, se Ústavní soud zabýval v nálezu sp. zn. II. ÚS 2258/14 ze dne 16. 12. 2014, v němž konstatoval její porušení v důsledku nesprávné hmotněprávní kvalifikace žalovaného skutku. K trestní odpovědnosti a principu subsidiarity trestní represe se Ústavní soud vyjádřil v nálezu sp. zn. I. ÚS 3113/13 ze dne 29. 4. 2014, v němž se zabýval řešením rodinných konfliktů různými prostředky práva, jakož i mravními aspekty takových problémů. Otázce subsidiarity trestní represe a společenské škodlivosti určitého jednání se Ústavní soud věnoval rovněž v mediálně známém nálezu sp. zn. III. ÚS 934/13 ze dne 20. 2. 2014 ve věci tzv. grow shopů, v němž zvláště zdůraznil nutnost použít k nápravě důsledků protiprávního jednání a ochraně společnosti před ním primárně mimotrestní prostředky.

Nález sp. zn. III. ÚS 934/13: Trestní odpovědnost provozovatele tzv. grow shopu za šíření toxikomanie

Stěžovatelé byli shledáni vinnými spácháním přečinu šíření toxikomanie ve formě spolupachatelství, jehož se měli dopustit tím, že v roce 2011 po dobu dvou měsíců v prodejně Grow Shop nabízeli a veřejně prezentovali

tištěné materiály propagující pěstování a užívání marihuany a konopí setého a poskytující návod k pěstování různých odrůd konopí setého za účelem získání co nejefektivnějšího obsahu THC. V prodejně stěžovatelé rovněž nabízeli semena různých odrůd konopí setého. Za spáchání uvedeného přečinu byli stěžovatelé odsouzeni k podmíněnému trestu odnětí svobody. V rámci prezidentské amnestie byly stěžovatelům uloženy tresty prominuty. Obecné soudy podle stěžovatelů nesprávně kvalifikovaly předmětný skutek jako trestný čin, ačkoliv se o trestný čin nejedná, a extrémně vadně vyhodnotily provedené důkazy.

Ústavní soud se v daném nálezu věnoval především principu subsidiarity trestní represe a vnímání trestní represe coby prostředku ultima ratio. Princip subsidiarity trestní represe lze podle Ústavního soudu chápat v dvojnásobném smyslu. V prvé řadě se jedná o vyjádření myšlenky, že k použití tak přísného prostředku, jakým je trestní právo, se má přikročit až tehdy, nepostačují-li k nápravě důsledků protiprávního jednání a k účinné ochraně společnosti jiné, mírnější prostředky. Zároveň je tímto principem vysloven požadavek, aby zákonodárce zohledňoval tzv. příkaz tolerance vůči nekonvenčnímu nebo nonkonformnímu chování, které je sice většinovou společností vnímáno jako „nenormální“, není však pro ni vyloženě škodlivé. Princip subsidiarity trestní represe tak působí jako určitá kriminálně-politická směrnice, do jejíhož naplňování však Ústavnímu soudu nepřísluší zasahovat. V aplikační praxi je tento princip rovněž chápán jako korektiv zabraňující kvalifikaci konkrétního protiprávního jednání jako trestného činu, a to zejména v případech trestněprávní kvalifikace určitého jednání, které má soukromoprávní základ, kdy by situací bylo možno efektivně řešit pomocí právních prostředků mimo oblast trestního práva, nebo pokud skutek nedosahuje ani dolní hranice společenské škodlivosti. V projednávané věci však Ústavní soud nezjistil žádné důvody pro zrušení napadených rozhodnutí kvůli porušení principu ultima ratio; obecné soudy posoudily delikt ní jednání stěžovatelů jako natolik společensky škodlivé, že zasluhuje vyvození trestní odpovědnosti. Ústavní soud neshledal v postupu obecných soudů žádný zásah do základních práv stěžovatelů, a proto ústavní stížnost zamítl.

Poměrně bohatá byla rozhodovací činnost Ústavního soudu v oblasti **dokazování v trestním řízení** a hodnocení důkazů, a to především ve vazbě na princip presumpce nevinoty. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 787/13 ze dne 9. 6. 2014 Ústavní soud s odkazem na svou judikaturu k jedinému usvědčujícímu důkazu připomněl, že v takovém případě jsou orgány činné v trestním řízení povinny vyvinout všemožné úsilí, aby tento důkaz mohl být doplněn jinými, alespoň nepřímými, ovšem průkaznými důkazy. K obecným požadavkům na kvalitu dokazování v trestním řízení se Ústavní soud vyjádřil v nálezech sp. zn. II. ÚS 2564/12 ze dne 8. 7. 2014 a sp. zn. III. ÚS 587/14 ze dne 7. 5. 2014, v nichž rovněž připomněl svou dřívější judikaturu k tomuto tématu. Své závěry ohledně hodnocení důkazů ve světle zásady in dubio pro reo (v pochybnostech ve prospěch obviněného), která je promítnutím principu presumpce nevinoty zakotveného v čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, rozvedl v nálezech sp. zn. II. ÚS 658/14 ze dne 14. 10. 2014 a sp. zn. III. ÚS 888/14 ze dne 10. 7. 2014.

Použitím specifického důkazního prostředku, **utajeného svědka**, se Ústavní soud zabýval v nálezu sp. zn. II. ÚS 3780/13 ze dne 11. 11. 2014, v němž rovněž řešil ústavnost procesního postupu dle § 262 trestního řádu (kdy odvolací soud při vrácení věci soudu prvního stupně nařídí její projednání a rozhodnutí v jiném složení senátu) z hlediska práva na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Za zásadní rozhodnutí roku 2014 na poli ústavnosti dokazování v trestním řízení lze považovat nález sp. zn. I. ÚS 1677/13 ze dne 23. 10. 2014, v němž se Ústavní soud vyjádřil k použitelnosti získaných důkazů a především k doktríně tzv. „plodů z otráveného stromu“.

Nález sp. zn. I. ÚS 1677/13: K použitelnosti výsledku svědka z důkazně nepoužitelné a v rozporu se zákonem provedené rekognice (k doktríně „plodů z otráveného stromu“)

Stěžovatel byl spolu s dalšími obžalovanými odsouzen za spáchanou trestnou činnost. V ústavní stížnosti namítl, že krajský soud založil odsuzující rozsudek v zásadě na jediném důkazu, a to výpovědi svědka (poškozeného).

Tato výpověď však vycházela z důkazně nepoužitelné a v rozporu se zákonem provedené rekognice, neboť ve svědecké výpovědi nebyly osoby označeny jmény, ale čísly dle fotoalba užitého pro rekognici. Takový výsledek svědka je však podle stěžovatele při aplikaci doktríny „plodů z otráveného stromu“ důkazem nepoužitelným.

Ústavní soud konstatoval, že rekognice osob podle fotografií byla správně obecnými soudy vyhodnocena coby procesně nepoužitelný důkaz, jelikož proběhla v rozporu se zákonem bez účasti soudce. Použitelností výpovědi poškozeného se krajský soud zabýval pouze z hlediska možného ovlivňování poškozeného v průběhu rekognice ze strany vyšetřovatele, avšak nikoliv s ohledem na skutečnost, že v rámci výsledku poškozený sice označil stěžovatele jako osobu, která se vůči němu dopouštěla blíže specifikovaného násilí, ale pouze prostřednictvím čísla fotografie z předmětné rekognice. Toto pochybení krajského soudu nezhojil ani soud odvolací.

Aniž by měl Ústavní soud v úmyslu přehodnotit svůj dosavadní zdrženlivý postup k doktríně „plodů z otráveného stromu“, přisvědčil námitce stěžovatele, podle kterého výsledek svědka vycházející z důkazně nepoužitelné a v rozporu se zákonem provedené rekognice je nepoužitelným důkazem. Nikoliv však, že by byl výsledek svědka, kterému předcházela procesně špatně provedená rekognice, nepoužitelný jako celek, ale pouze pokud šlo o ty pasáže výpovědi svědka, které byly zcela jednoznačně kauzálně spjaty s procesně nepoužitelnou rekognicí.

V daném případě byly pasáže výpovědi svědka, ve kterých identifikoval stěžovatele prostřednictvím čísel fotografií z rekognice, která neproběhla v souladu s procesními předpisy a byla tak důkazně nepoužitelná, kauzálně spjaty s provedenou rekognicí, nebylo proto možno k nim přihlížet. Bez fotografií obsažených v příloze k rekognici by se totiž jednalo pouze o nic neříkající číselné označení, zatímco pokud soudy fotografie obsažené v příloze k rekognici zohlednily, došlo tímto způsobem ke ztotožnění konkrétní osoby – stěžovatele.

Ústavní soud uvedl, že pokud orgány činné v trestním řízení k provedení rekognice přistoupí, je jejich povinností postupovat striktně v souladu s trest-

ním řádem a v jeho mantinelech. Za situace, kdy tomu tak nebylo, není možno informace z takové rekognice přičítat k tíži stěžovatele, a to ani zprostředkovat, prostřednictvím následného výslechu poškozeného.

Práva na obhajobu se v roce 2014 Ústavní soud dotkl v několika svých nálezech; nejvíce pak v nálezu sp. zn. III. ÚS 366/14 ze dne 10. 7. 2014, v němž se zabýval problematikou přiložení a ponechání pout obviněnému během hlavního líčení nejen z hlediska práva na obhajobu, ale rovněž z hlediska práva nebýt podrobován ponižujícímu zacházení, garantovaného čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález sp. zn. III. ÚS 366/14: Ústavnost ponechání pout osobě ve výkonu ochranného léčení během hlavního líčení

Ústavní stížnost se týkala hlavního líčení v trestním řízení proti pachateli znásilnění podle § 185 odst. 1 a odst. 2 písm. a) trestního zákoníku. V průběhu hlavního líčení předsedkyně senátu nevyhověla žádosti obhájce, aby byla stěžovateli sňata pouta s poukazem na ústavní léčbu, která mu byla, s ohledem na diagnostikovanou paranoidní schizofrenii, uložena za závažnou násilnou trestnou činnost. Obdobně i během následujících jednání byla stěžovateli ponechána pouta, což bylo v protokolu odůvodněno „ochranou bezpečnosti všech přítomných i vyslychaných“, resp. „osobou stěžovatele a charakterem projednávané věci“.

Jako otázku zásadního významu v dané věci označil Ústavní soud zjištění, zda předsedkyně senátu nepřekročila závažným způsobem svou pravomoc dle jednacích řádů pro okresní a krajské soudy, jež jí umožňuje vydat pokyn, aby předvedené osobě byly ponechány, případně přiloženy donucovací prostředky. Dle Ústavního soudu je ponechání donucovacích prostředků výjimečným opatřením, které je nutné odůvodnit převahou jiných zájmů, které nelze ochránit odlišným způsobem. Přiložení pout představuje velmi závažný zásah do osobní integrity, svobody a důstojnosti a jeho neodůvodněné použití může vést k porušení práv dle čl. 7, 8 a 10 Listiny. Z judikatury

Evropského soudu pro lidská práva vyplývá, že nadbytečné použití fyzické síly vůči osobě zbavené svobody může představovat nelidské a ponižující zacházení v rozporu s čl. 3 Úmluvy. Negativním následkem je také omezení obžalovaného v činnostech potřebných pro realizaci práva na obhajobu. V neposlední řadě působí fyzické nepohodlí a snižuje soustředění a sebevědomí, přičemž má do jisté míry podvědomý vliv na svědky, někdy i členy senátu, čímž narušuje institut presumpce nevinoty.

Adekvátní situací pro použití tohoto prostředku by dle Ústavního soudu byla důvodná obava z napadení v případech, kdy má obžalovaný násilnickou minulost nebo je obžalován z mimořádně závažného zločinu a je patrné, že má násilnickou či výbušnou povahu. Dalším případem je také závažná duševní choroba, jež u něj vedla k velmi nebezpečnému agresivnímu chování. Obecný soud přitom nemá posuzovat pouze hledisko „obecné“ nebezpečnosti obžalovaného, ale musí hodnotit i nebezpečí agresivní reakce na průběh konkrétních úkonů v trestním řízení. Duševní chorobou stěžovatele je přitom dle Ústavního soudu paranoidní schizofrenie jako nejnebezpečnější psychóza s ohledem na její vnější projevy.

Na základě shromážděných důkazů rozhodl Ústavní soud, že rozhodnutí předsedkyně senátu nelze mít za excesivní v situaci, kdy chtěla zajistit fyzickou bezpečnost účastníků soudního jednání i veřejnosti. Porušení základních práv a svobod stěžovatele tedy v daném případě neshledal a ústavní stížnost zamítl.

EXEKUČNÍ ŘÍZENÍ

Ústavní soud se v několika nálezech (např. nález sp. zn. IV. ÚS 2327/13 ze dne 13. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 2531/13 ze dne 16. 9. 2014) zabýval problematikou přiznání nákladů exekuce na základě tzv. přísudkové vyhlášky č. 484/2000 Sb., která však již v době rozhodování o nákladech dané exekuce (resp. v řízení o námitkách proti příkazu k úhradě nákladů exekuce) byla zrušena. Ústavní soud konstatoval, že pokud obecný soud za situace, kdy Ústavní soud svým nálezem sp. zn. PI. ÚS 25/12 ze dne 17. 4. 2013 rozhodl o zrušení přísudkové vyhlášky en bloc dnem vyhlášení uvedeného

nálezu ve Sbírce zákonů, tj. dnem 7. 5. 2013, přiznal účastníku řízení dne 11. 7. 2013 náklady exekuce podle výše uvedené zrušené vyhlášky, postupoval v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 89 odst. 2 Ústavy. Ústavní soud se rovněž vyjádřil k oprávnění soudního exekutora požadovat informace od advokáta povinného ve smyslu § 33 odst. 4 exekučního řádu v nálezu sp. zn. I. ÚS 3859/13 ze dne 10. 9. 2014.

Nález sp. zn. I. ÚS 3859/13: K oprávnění soudního exekutora požadovat informace od advokáta; advokátní mlčenlivost

Stěžovatel jako advokát byl požádán soudním exekutorem o poskytnutí součinnosti, spočívající ve sdělení informací o řízeních ve věcech peněžitého plnění nebo jiných majetkových hodnot, ve kterých klient stěžovatele jakožto povinný v exekučním řízení vystupoval. Stěžovatel výzvě nevyhověl s odkazem na povinnost mlčenlivosti. Soudní exekutor stěžovatele vyzval opětovně a navíc ke sdělení údajů o podávání přihlášek do insolvenčního řízení a uzavírání splátkových kalendářů s klientovými dlužníky. Stěžovatel opětovně odmítl součinnost poskytnout, v důsledku čehož pak ústavní stížností napadeným usnesením soudního exekutora mu bylo uloženo zaplatit pořádkovou pokutu ve výši 500 Kč. Napadeným usnesením odvolacího soudu bylo usnesení soudního exekutora potvrzeno.

Podstata ústavní stížnosti spočívala v posouzení otázky, zda je soudní exekutor oprávněn v rámci povinné součinnosti třetích osob zakotvené v § 33 odst. 4 exekučního řádu požadovat od stěžovatele v postavení advokáta sdělení informace týkající se běžné advokátní činnosti vykonávané ve vztahu k povinnému coby klientu stěžovatele, demonstrativně spočívající ve sdělení údajů o probíhajících nebo již skončených soudních, správních či jiných řízeních, ve kterých klient stěžovatele vystupoval, o podávání přihlášek do insolvenčního řízení a uzavírání splátkových kalendářů s jeho dlužníky. Neboli zda je možno běžnou procesní činností advokáta považovat za správu majetku klienta a zda je tedy extenzivní výklad citovaného ustanovení exekučního řádu na úkor prolomení povinnosti mlčenlivosti advokáta stanovené v § 21 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, v tomto směru přípustný.

Ústavní soud konstatoval, že prosté procesní zastupování v řízeních před soudy spočívající např. v hrazení soudních poplatků z účtu právního zástupce a podávání návrhů na zahájení řízení nelze považovat za správu majetku ve smyslu exekučního řádu, resp. po advokátu nelze požadovat souhrnné informace o veškerých majetkových sporech jeho klienta coby povinného v exekučním řízení. Opačný závěr by vedl k naprosto absurdním a pro současné chápání pojetí povinnosti mlčenlivosti advokáta devastujícím důsledkům. Důvěrný vztah klienta a jeho advokáta by tak byl narušen kontinuální nejistotou klienta ohledně toho, zda eventuálně v budoucnu nebudou veškeré klíčové informace týkající se jeho majetkových sporů poskytnuty třetím osobám, a to třeba i na základě šikanózně podaného exekučního návrhu. V tomto směru upozornil Ústavní soud na tu skutečnost, že povinnost mlčenlivosti je zakotvena zejména a především za účelem ochrany klienta.

Ústavní soud také v roce 2014 navazoval na svoji předchozí judikaturu ohledně nákladů exekuce a **odměny exekutora** v případě dobrovolného plnění ze strany povinného (např. nálezy sp. zn. III. ÚS 3507/13 ze dne 10. 4. 2014, sp. zn. IV. ÚS 3523/13 ze dne 7. 5. 2014 nebo sp. zn. I. ÚS 1398/12 ze dne 1. 7. 2014). V citovaných nálezech opakovaně konstatoval, že pokud exekuční soudy nevezmou při stanovení odměny exekutora v úvahu skutečnost, že povinný, byť až po nařízení exekuce, avšak stále ještě před jejím vynuceným provedením, vymáhanou částku v plné výši bez přímé účasti exekutora dobrovolně oprávněnému uhradil, porušují jeho (povinného) základní právo na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny a právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny; navíc tím, že exekuční soudy nerespektují závaznou judikaturu Ústavního soudu, porušují rovněž čl. 89 odst. 2 Ústavy.

Ústavní soud opakovaně připomínal (např. v nálezu sp. zn. I. ÚS 3571/12 ze dne 28. 7. 2014), že ačkoliv soudnímu exekutorovi žádný právní předpis explicitně nepřikazuje, aby spojil věci, které spolu po všech stránkách souvisejí, je takový postup jak z důvodu hospodárnosti řízení (§ 112 o. s. ř.), tak z důvodu minimalizace zásahů do základního práva na vlastnictví povinného nanejvýš žádoucí.

Azyl, vydání, vyhoštění

Vztah státu k cizincům nacházejícím se na jeho území je velmi složitý a liší se i vzhledem ke svému cíli. Zatímco azylové řízení je vedeno za účelem „strpění“ pobytu cizího státního příslušníka na území, v případě vydání a vyhoštění se naopak jedná o jeho předání do jiného státu v souvislosti s jeho nezákonným jednáním. Trest vyhoštění lze na základě trestního zákoníku uložit i na dobu neurčitou. Ústavní soud se v případě vedeném pod sp. zn. I. ÚS 4503/12 zabýval kritérii, která musí soud při výměře tohoto trestu zvážit vzhledem k čl. 36 a 39 Listiny. Pokud soudní úvaha není řádně provedena a odůvodněna, dochází tím i k porušení čl. 39 Listiny, zakazujícího ukládání trestů jiným než zákonným způsobem.

Nález sp. zn. I. ÚS 4503/12: Trest vyhoštění na dobu neurčitou

Stěžovateli byl uložen úhrnný trest odnětí svobody, trest vyhoštění z území České republiky na dobu neurčitou a trest propadnutí věci. Dle Ústavního soudu musí při výměře trestu obecný soud zvážit (při vědomí principu ultima ratio) čtyři základní kritéria: 1. proporcionalitu trestu vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, a to i s ohledem na jeho relativní závažnost v rámci systematiky zvláštní části trestního zákoníku; 2. individuální prognózu neboli možnost nápravy pachatele; 3. poměry pachatele, tedy pevnost jeho sociálních, kulturních a rodinných vazeb v hostitelské zemi a v zemi, do níž má být vyhoštěn, jakož i zájmy a blaho jeho dětí; 4. prognózu rizika ohrožení bezpečnosti lidí, majetku nebo jiného obecného zájmu.

Při ukládání trestu pak musí soud zkoumat nejen možnost nápravy pachatele, ale také bezpečnostní riziko pobytu pachatele na území České republiky. Trest na dobu neurčitou může být uložen pouze v nejzávažnějších případech, v nichž nelze předpokládat, že by odsouzený přestal být bezpečnostní hrozbou ani po deseti letech. Absentují-li v rozhodnutí o vyhoštění na dobu neurčitou takové úvahy nebo je v něm jen formalistický poukaz na společenské zájmy, aniž by byla náležitě uvážena přiměřenost trestu ke všem relevantním okolnostem daného případu, a při jeho ukládání a vyměřování není zohled-

něn princip ultima ratio, porušuje takové rozhodnutí právo na spravedlivý proces a na předvídatelnost, přiměřenost a zákonnost trestu.

Problematika vydávání osob do jiného státu k trestnímu stíhání nebo výkonu trestu (extradicce) je založena na mezinárodních závazcích České republiky. To samé platí i pro udělování mezinárodní ochrany. Právě aplikace těchto dvou protichůdných institutů působila v minulosti značné problémy, především vinou toho, že český právní řád umožňuje souběžné řízení o azylu a extradicci. Do kolize se tak dostávají mezinárodní úmluvy o vydávání osob a lidskoprávní dokumenty ve spojení s principem non-refoulement (zákazu navracení).

V roce 2014 Ústavní soud navázal ve své rozhodovací činnosti na nález sp. zn. III. ÚS 665/11 ze dne 10. 9. 2013, jenž reflektoval právní závěry vyslovené ve stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 37/13 ze dne 13. 8. 2013, v němž se Ústavní soud vyjádřil k otázce vztahu těchto řízení. Dle tohoto stanoviska je udělení azylu, stejně jako řízení o něm včetně jeho přezkumu, překážkou povolení k vydání cizince. Oba nálezy vydané v tomto roce čerpaly z výše uvedených rozhodnutí a Ústavní soud v obou případech zrušil rozhodnutí ministra o povolení vydání cizince.

V případě nálezu sp. zn. I. ÚS 2211/13 ze dne 18. 6. 2014 šlo bohužel o zrušení již vykonaného rozhodnutí. Ústavní soud konstatoval, že okolnost, že stěžovatel již byl k trestnímu stíhání do Ruské federace vydán, nemůže mít vliv na vyhovující výrok Ústavního soudu, který shledal porušení stěžovatelových základních práv. Nezbylo mu, než aby porušení vyslovil, neboť i do značné míry akademický výrok má v oblasti ochrany ústavně zaručených práv svůj význam a plní vůči cizinci také možnou reparační funkci. Dle soudu by rozhodnutí o povolení vydání ministrem ještě před skončením azylového řízení učinilo jeho pokračování fakticky závislým na nahodilé skutečnosti, zda dojde k realizaci vydání již v jeho průběhu, nebo až poté. Samotné Ministerstvo vnitra by tak mohlo prodlužováním azylového řízení dosáhnout situace,

kdy mu v důsledku vydání žadatele nezbude než řízení zastavit. To by vedlo k nerovnému postavení žadatelů o azyl a ke svévoli, což by znamenalo jak porušení práva na spravedlivý proces, tak čl. 43 Listiny základních práv a svobod.

V nálezu sp. zn. II. ÚS 1221/13 ze dne 29. 1. 2014 se jednalo o státního příslušníka Gruzínské republiky, který neúspěšně žádal o azyl již v roce 1996. Další řízení o udělení azylu nebylo ještě do dne vydání nálezu skončeno. Stěžovatel se domáhal zrušení usnesení obecných soudů o přípustnosti vydání a rozhodnutí ministra o opětovném povolení jeho vydání, jelikož ta předchozí byla zrušena. Ústavní soud zde řešil změnu okolností v zemi, do níž má být cizinec vydán, pokud dříve odůvodňovaly nepřipustnost jeho vydání. V takovémto případě nelze automaticky konstatovat, že neexistuje reálné nebezpečí vystavení mučení nebo nelidského či ponižujícího zacházení anebo trestu, případně nebezpečí flagrantního odepření spravedlnosti, a je nutné analogicky s § 17 odst. 2 a s § 17a odst. 2 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, zkoumat, zda změna poměrů v cizím státě je pro vydávaného cizince v dané situaci významná a zda má trvalý charakter. V nálezu sp. zn. I. ÚS 1801/14 ze dne 9. 12. 2014 Ústavní soud dále upozornil na rizika protažujícího se řízení o udělení mezinárodní ochrany a jeho dopady na vydávací řízení, ale zejména na držení stěžovatele v předběžné vazbě.

Rozhodnutí Ministerstva vnitra v řízení o udělení azylu může být napadeno žalobou ve správním soudnictví. Přestože žaloba nemá **odkladný účinek**, může jí být přiznán na základě žádosti žalobce. V nálezu sp. zn. III. ÚS 2331/14 ze dne 18. 9. 2014 Ústavní soud zkoumal náležitosti odůvodnění rozhodnutí soudu, že odkladný účinek nebude v tomto případě přiznán.

Nález sp. zn. III. ÚS 2331/14: Absence náležitého odůvodnění, proč nebyl správním žalobě v řízení o udělení azylu přiznán odkladný účinek

Ministerstvo vnitra shledalo žádost stěžovatele o azyl nepřipustnou a zastavilo řízení s odůvodněním, že dle nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 604/2013 ze dne 26. 6. 2013, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o mezinárodní

ochranu podané státním příslušníkem třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států, (Dublin III) je k posouzení žádosti přípustná Maltská republika. Toto rozhodnutí napadl stěžovatel správním žalobou, o níž bylo v době vydání nálezu stále vedeno řízení. Současně požádal o přiznání odkladného účinku žaloby, čemuž však krajský soud nevyhověl.

Ústavní soud se zaměřil na argument o nedostatečném odůvodnění napadeného usnesení a připomněl s odkazem na předchozí judikaturu, že pro účastníka řízení musí být z rozhodnutí zřejmé, jaká skutková zjištění soud učinil a jakým způsobem je právně vyhodnotil. Skutkové a právní závěry přitom nesmějí být projevem libovůle; úvahy, na nichž jsou založeny, musí odpovídat obecně akceptovaným interpretačním postupům.

Zatímco stěžovatel uvedl důvody, pro něž se domnívá, že by v případě svého přemístění na Maltu mohl být vystaven krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení, krajský soud se v odůvodnění napadeného usnesení omezil na konstatování, že Maltská republika je povinna v souladu s nařízením Dublin III posoudit stěžovatelovu žádost meritorně, nestranně, objektivně, v souladu se základními zárukami a zásadami azylového práva, a dospěl k názoru, že stěžovatel neprokázal riziko nepoměrně větší újmy hrozící mu na Maltě, aniž se vypořádal s jeho argumenty. Zatížil tak své rozhodnutí nepřezkoumatelností pro nedostatek důvodů, čímž porušil stěžovatelovo právo na spravedlivý proces.

Správním soudy musí při přezkumu rozhodnutí, kterým byl určen státem příslušným k posouzení žádosti o azyl jiný členský stát Evropské unie, vždy zvažovat nejen vnitrostátní právní úpravu, nýbrž také to, zda v uvedeném členském státě, do kterého má být žadatel přemístěn, nedochází k výše uvedeným systematickým nedostatkům ve smyslu nařízení Dublin III. Tato povinnost se promítá jak do rozhodování o předmětu žaloby, tak do rozhodování o přiznání odkladného účinku.

Statistika rozhodování Ústavního soudu v roce 2014

ROZHODNUTÍ ZA ROK 2014 CELKEM		
4394		
Nálezy	Usnesení	Stanoviska pléna
236	4156	2

USNESENÍ ZA ROK 2014 (VČETNĚ PROCESNÍCH) ^{II)}						
4156						
Zjevná neopodstatněnost	Vady návrhu	Po lhůtě	Neoprávněnost navrhovatele	Nepříslušnost	Nepřípustnost	Zastaveno
2864	566	134	72	29	560	51
68,9 %	13,6 %	3,2 %	1,7 %	0,7 %	13,5 %	1,2 %

NÁLEZY ZA ROK 2014 ^{I)}		
236		
Vyhověno (alespoň částečně)	Zamítnuto (alespoň částečně)	Vyhověno a zamítnuto
208	36	8

PLENÁRNÍ ROZHODNUTÍ ZA ROK 2014 ^{III)}	
41	
Nálezy	Usnesení
14	27

SENÁTNÍ ROZHODNUTÍ ZA ROK 2014	
4351	
Nálezy	Usnesení (včetně procesních)
222	4129

^{I)} Některé nálezy obsahují více výroků, proto součet nálezu, v nichž bylo návrhu alespoň částečně vyhověno, a nálezů, jimiž byl návrh zamítnut, neodpovídá celkovému počtu nálezů. „Obojetných“ nálezů (vyhověno a zároveň zamítnuto) bylo 8, což je v tabulce zachyceno.

^{II)} Nezanedbatelné množství usnesení obsahuje více výroků. V tabulce je zachycen počet jednotlivých výroků, jejichž absolutní součet se nerovná součtu přijatých usnesení (obdobně to platí u procentuálního vyjádření, kde součet netvoří 100 % a počet jednotlivých typů výroků je vztažen k celkovému počtu usnesení, a to včetně procesních).

^{III)} Kromě stanovisek pléna (v roce 2014 byla přijata dvě).

ŘÍZENÍ O ZRUŠENÍ ZÁKONŮ A JINÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ – POČET ROZHODNUTÍ

17

Vyhověno (alespoň částečně)		Nevyhověno	
7		10	
Návrhy na zrušení zákona	Návrhy na zrušení jiného právního předpisu	Návrhy na zrušení obecně závazné vyhlášky	Návrhy na zrušení nařízení obce/kraje
14 (8 nálezů)	1 (1 nález)	1 (1 nález)	1 (1 nález)
Vyhověno alespoň částečně	Vyhověno alespoň částečně	Vyhověno alespoň částečně	Vyhověno alespoň částečně
5	1	1	0

ŘÍZENÍ O ÚSTAVNÍCH STÍŽNOSTECH^{IV)} – POČET ROZHODNUTÍ

4369

Vyhověno (alespoň částečně)		Nevyhověno (meritorní a kvazimeritorní rozhodnutí; nezapočítána procesní rozhodnutí a zastavení řízení)									
201		4057 (nálezu 82, z toho 31 zamítavých a 7 zamítavých a vyhovujících zároveň)									
Ústavní stížnost směřovala proti: ^{v)}											
Rozhodnutí soudu	Rozhodnutí správní	Rozhodnutí jiné	Jiný zásah	Zákon	Jiný právní předpis	Obec. záv. vyhl.	Nařízení obce/kraje	Rozhodnutí ÚS	Opatř. ob. povahy	Interní předpis	Ostatní
4142	128	158	126	136	11	0	0	0	0	0	38

ŘÍZENÍ O OPATŘENÍCH NEZBYTNÝCH K PROVEDENÍ ROZHODNUTÍ MEZINÁRODNÍHO SOUDU – NÁVRH NA OBNOVU ŘÍZENÍ – POČET ROZHODNUTÍ

6

Vyhověno		Nevyhověno	
6		0	

^{IV)} Zahrnuje též řízení o komunálních stížnostech dle čl. 87 odst. 1 písm. c) a řízení o návrhu politické strany nebo hnutí dle čl. 87 odst. 1 písm. j) Ústavy.

^{v)} Některá podání směřují vůči více typům aktů; proto neodpovídá součet počtu rozhodnutí v řízení o ústavních stížnostech počtu návrhů dle této části tabulky.

Průměrná délka řízení u věcí skončených v letech 2006–2013

	ve dnech	v měsících a dnech
Průměrná délka řízení ve všech věcech	166	5 měsíců 16 dní
ve věcech plenárních	377	12 měsíců 17 dní
ve věcech senátních	163	5 měsíců 13 dní
ve věcech, v nichž bylo rozhodnuto nálezem	404	13 měsíců 14 dní
ve věcech, v nichž bylo rozhodnuto o odmítnutí pro zjevnou neopodstatněnost	174	5 měsíců 24 dní

Průměrná délka řízení u věcí skončených v roce 2014

	ve dnech	v měsících a dnech
Průměrná délka řízení ve všech věcech	163	5 měsíců 13 dní
ve věcech plenárních	396	13 měsíců 6 dní
ve věcech senátních	161	5 měsíců 11 dní
ve věcech, v nichž bylo rozhodnuto nálezem	350	11 měsíců 20 dní
ve věcech, v nichž bylo rozhodnuto o odmítnutí pro zjevnou neopodstatněnost	178	5 měsíců 28 dní

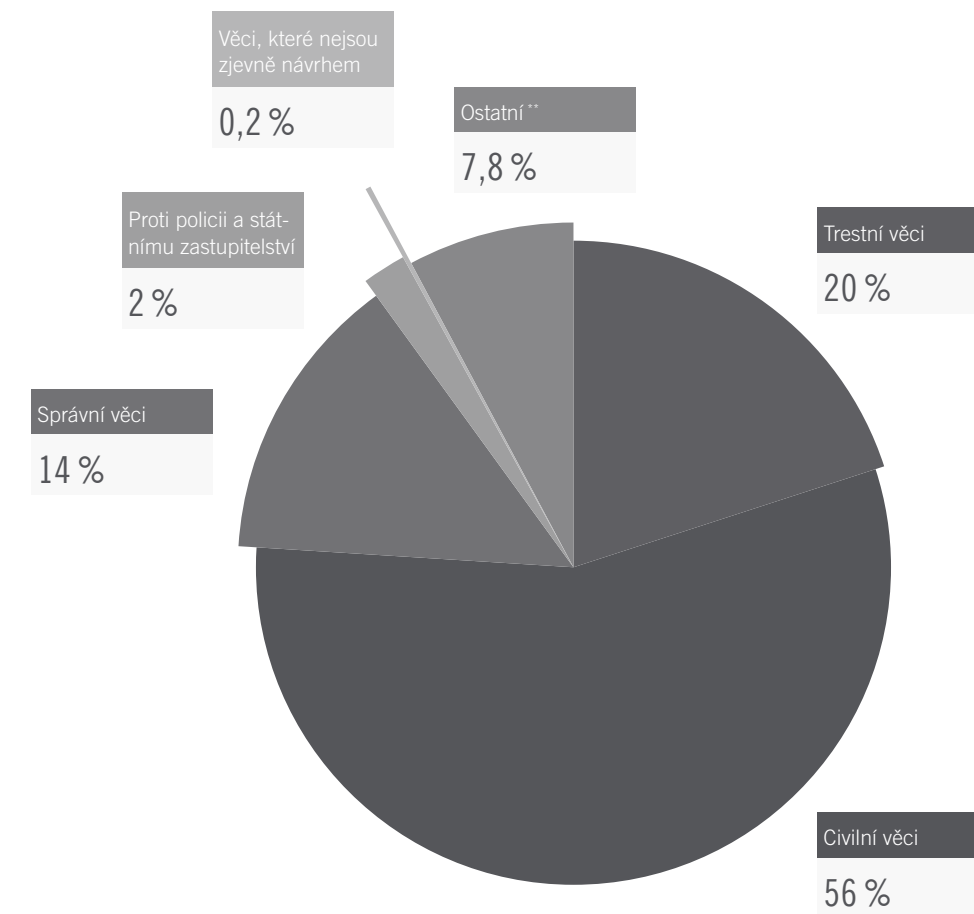
Veřejná ústní jednání

POČTY VEŘEJNÝCH ÚSTNÍCH JEDNÁNÍ V LETECH 2010–2014

Rok	Věci plenární	Věci senátní
2010	7	18
2011	8	20
2012	2	17
2013*	1	1
2014	0	0

* snížení počtu veřejných ústních jednání v důsledku změny zákona
 ** u zbývajících věcí do 100 % nedošlo stěžovatelem ke konkretizaci identifikačních údajů, nebo běží výzva k odstranění vad

Věcná struktura návrhů na zahájení řízení v roce 2014

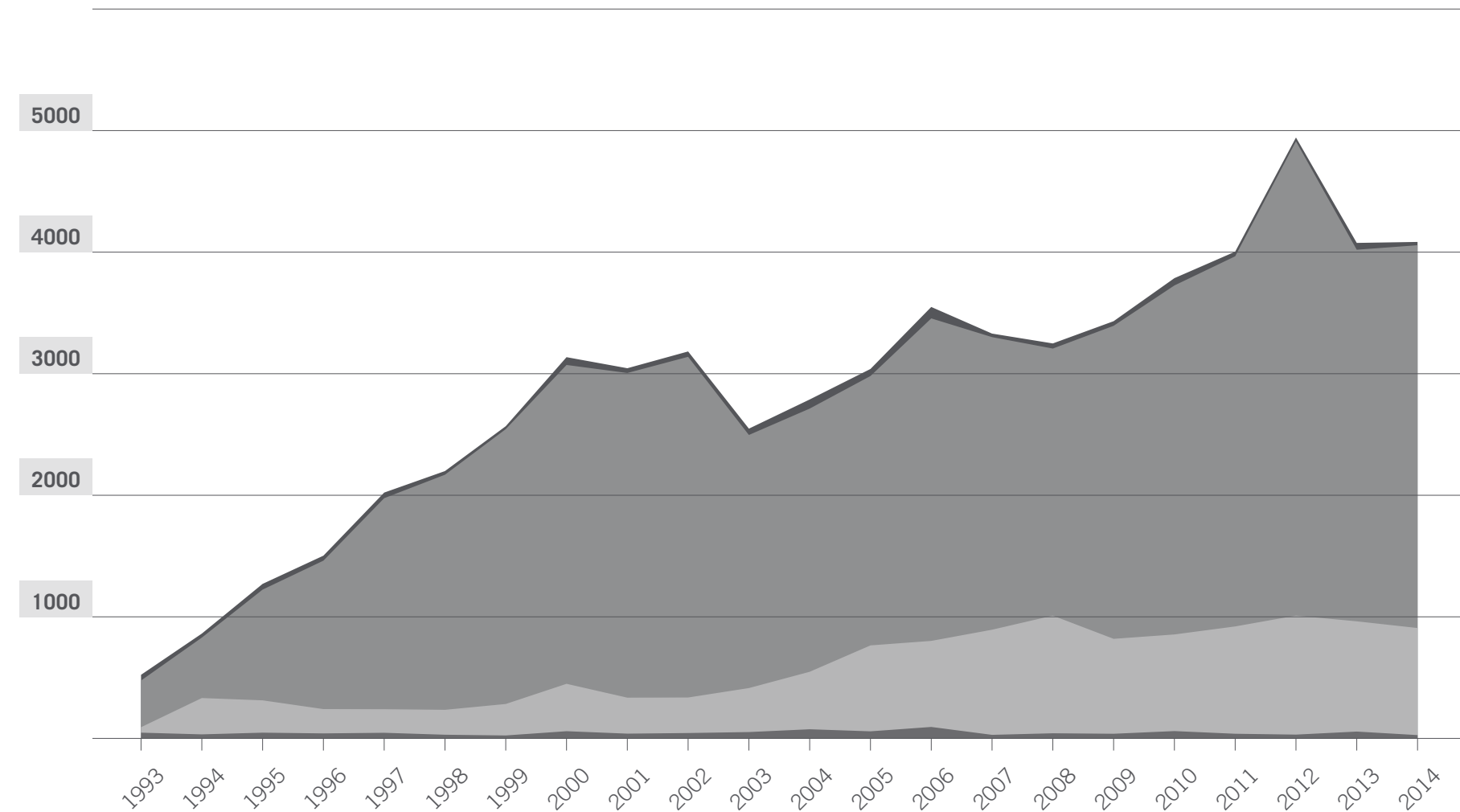
Statistika z pohledu návrhů na zahájení řízení a ostatních podání

POČET PODÁNÍ

Rok	Celkem	Pl. ÚS	Ústavní stížnosti a ostatní	SPR
1993	523	47	476	92
1994	862	33	829	332
1995	1 271	47	1 224	313
1996	1 503	41	1 462	241
1997	2 022	46	1 976	240
1998	2 199	30	2 169	235
1999	2 568	24	2 544	283
2000	3 136	59	3 077	449
2001	3 045	39	3 006	335
2002	3 183	44	3 139	336
2003	2 548	52	2 496	414
2004	2 788	75	2 713	548
2005	3 039	58	2 981	765
2006	3 549	94	3 455	802
2007	3 330	29	3 301	894
2008	3 249	42	3 207	1 010
2009	3 432	38	3 394	819
2010	3 786	60	3 726	855
2011	4 004	38	3 966	921
2012	4 943	31	4 912	1 010
2013	4 076	56	4 020	963
2014	4 084	27	4 057	908
Celkem	63 140	1 010	62 130	12 765

Vývoj počtu podání v letech 1993–2014

Ústavní pořádek a zákon o Ústavním soudu

Ústavní soud je Ústavou České republiky, vyhlášenou pod č. 1/1993 Sb., definován jako soudní orgán ochrany ústavnosti. Kromě vlastní Ústavy České republiky tvoří ústavu v širším smyslu (ústavní pořádek) Listina základních práv a svobod, v období federace přijatá jako ústavní zákon č. 23/1991 Sb., v České republice pak znovu vyhlášená pod č. 2/1993 Sb., ovšem již bez uvozovacích ustanovení. Součástí ústavního pořádku jsou dále zejména ústavní zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších předpisů, ústavní zákon č. 515/2002 Sb., o referendu o přistoupení České republiky k Evropské unii a o změně ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů, ústavní zákony související s rozpadem Československa a konstituováním České republiky jako nového, nástupnického státu (ústavní zákon č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, ústavní zákon č. 29/1993 Sb., o některých dalších opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky) a ústavní zákony upravující státní hranice České republiky se sousedními státy.

Ve smyslu nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002 Ústavní soud považuje za součást ústavního pořádku, a tudíž referenční kritérium při ústavním přezkumu též mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jež byly ratifikovány a vyhlášeny.

Vlastní řízení před Ústavním soudem upravuje zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Právě tento zákon stanoví, jak předvídá čl. 88 odst. 1 Ústavy České republiky (dále též jen „Ústava“), kdo a za jakých podmínek je oprávněn podat návrh na zahájení řízení, a další pravidla o řízení před Ústavním soudem. V řízení před Ústavním soudem se přiměřeně uplatní též ustanovení občanského soudního řádu a předpisy

vydané k jeho provedení (§ 63 zákona o Ústavním soudu), ve zvláštních případech pak ustanovení trestního řádu o řízení před soudem (§ 108 a 138 zákona o Ústavním soudu).

Zatímco předcházející roky byly ve znamení poměrně zásadních ústavních změn, spočívajících v zavedení přímé volby prezidenta republiky a s ní souvisejících úprav jeho pravomocí a možností jeho odvolání z funkce nebo v úpravě imunity poslanců, senátorů a soudců Ústavního soudu, v roce 2014 nedoznal ústavní pořádek žádných formálněprávních změn. Ústavní soud přirozeně zaznamenal v průběhu roku řadu návrhů na změnu či doplnění Ústavy, ať už šlo o iniciativu směřující k ústavní úpravě celostátního referenda, nebo přípravu vládního návrhu ústavního zákona, kterým by došlo k další změně pravomocí prezidenta, přesunu některých jeho pravomocí mezi pravomocí kontrasignované a explicitnímu stanovení lhůt k provedení určitých ústavních aktů ústavními činiteli. Ústavní soud v zastoupení svého předsedy se jako povinné připomínkové místo podle legislativních pravidel vlády vyjádřil k takovým změnám spíše rezervovaně. Zejména pokud jde o zavedení explicitních lhůt v Ústavě, považoval takovou změnu za nežádoucí a spíše kontraproduktivní.

Rovněž zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, nedoznal v průběhu roku 2014 žádných změn.

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu

Se zásadními rozhodnutími Ústavního soudu se může odborná i laická veřejnost seznámit nejen prostřednictvím moderní elektronické databáze NALUS, ale též díky tradiční knižní podobě, kterou je Sbírka nálezů a usnesení

Ústavního soudu (dále též jen „Sbírka rozhodnutí“). Tato publikace je vydávána na základě § 59 zákona o Ústavním soudu a jsou v ní uveřejňovány všechny nálezy přijaté v daném kalendářním roce a též vybraná usnesení, o jejichž uveřejnění plénum rozhodlo. Do Sbírky rozhodnutí jsou v souladu s rozhodnutím pléna č. Org. 16/09 zařazována také stanoviska pléna Ústavního soudu přijatá podle § 23 zákona o Ústavním soudu. Všechna rozhodnutí jsou publikována včetně odlišných stanovisek.

Sbírka rozhodnutí vychází každoročně po skončení kalendářního roku, a to ve čtyřech dílech obsahujících rozhodnutí za jednotlivá čtvrtletí. Nálezy se ve Sbírce rozhodnutí řadí podle data jejich přijetí Ústavním soudem a takto jsou také v rámci každého kalendářního roku průběžně číslovány. V roce 2014 tak byly postupně připraveny k publikaci svazky č. 67, 68, 69 a 70 Sbírky nálezů a usnesení, s plánovanou distribucí posledně zmíněného svazku v prvních týdnech roku 2015. Celkem tyto svazky obsahují 210 nálezů, 8 usnesení a 3 stanoviska.

Při vydávání a distribuci Sbírky rozhodnutí Ústavní soud nadále pokračuje ve spolupráci s Nakladatelstvím C. H. Beck, a to na základě rámcové smlouvy ze dne 27. 11. 2013 uzavřené podle § 6, 11 a násl. zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů. Nová smluvní ujednání umožnila nejen provedení grafických změn k zajištění jednotného vizuálního stylu Sbírky rozhodnutí, ale i zpřístupnění její elektronické podoby, která je graficky i obsahově shodná s tištěnou verzí, na webových stránkách Ústavního soudu.

Sbírka zákonů

V průběhu roku 2014 bylo na základě § 57 zákona o Ústavním soudu vyhlášeno ve Sbírce zákonů celkem 11 nálezů, přičemž všechny tyto nálezy byly Ústavním soudem přijaty v řízeních o kontrole norem, tedy v souladu s čl. 87 odst. 1 písm. a) a b) Ústavy České republiky o návrzích na zrušení

zákona nebo jiného právního předpisu anebo jejich jednotlivých ustanovení. V případě nálezů sp. zn. Pl. ÚS 57/13 ze dne 20. 5. 2014 a sp. zn. Pl. ÚS 35/13 ze dne 5. 8. 2014 nebylo uveřejněno jejich odůvodnění, tak jak to umožňuje § 57 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, neboť se jednalo o nálezy vydané ve věci návrhu na zrušení právního předpisu (nebo jeho jednotlivých ustanovení), který nebyl ve Sbírce zákonů nebo v předcházejících obdobných sbírkách vyhlášen. Jiné případy, kdy Ústavní soud rozhoduje nálezem vyžadujícím obligatorní publikaci ve Sbírce zákonů, v roce 2014 nenastaly. Redakci Sbírky zákonů tak byly předány k publikaci následující nálezy:

1. nález sp. zn. Pl. ÚS 22/13 ze dne 12. 11. 2013 (22/2014 Sb.), jímž byla pro rozpor s ústavně chráněným principem zákazu retroaktivity zrušena část šestá zákona č. 494/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb., a některé další zákony;

2. nález sp. zn. Pl. ÚS 49/10 ze dne 28. 1. 2014 (44/2014 Sb.) týkající se návrhu na zrušení § 153b odst. 1, 4 a 5 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů; návrh byl zamítnut, přičemž byly současně interpretativním výrokem vymezeny podmínky ústavně konformního výkladu posuzovaného ustanovení zákona;

3. nález sp. zn. Pl. ÚS 43/13 ze dne 25. 3. 2014 (77/2014 Sb.) ve věci návrhu na zrušení vyhlášky č. 267/2012 Sb., o stanovení Indikačního seznamu pro lázeňskou léčebně rehabilitační péči o dospělé, děti a dorost, eventuálně na zrušení § 2 odst. 2 uvedené vyhlášky; bylo rozhodnuto, že vyhláška se ruší uplynutím dne 31. 12. 2014;

4. nález sp. zn. Pl. ÚS 57/13 ze dne 20. 5. 2014 (108/2014 Sb.) týkající se návrhu na zrušení nařízení města Františkovy Lázně č. 1/2013, zákaz pochůzkového a podomního prodeje; návrh byl zamítnut;

5. nález sp. zn. Pl. ÚS 44/13 ze dne 13. 5. 2014 (130/2014 Sb.) týkající se problematiky kaucí poskytovaných distributory pohonných hmot, jímž došlo ke zrušení části § 6i zákona č. 311/2006 Sb., o pohonných hmotách a čerpacích stanicích pohonných hmot a o změně některých souvisejících zákonů

(zákon o pohonných hmotách), ve znění zákona č. 234/2013 Sb., a to uplynutím dne 30. června 2015;

6. nález sp. zn. Pl. ÚS 35/11 ze dne 13. 5. 2014 (146/2014 Sb.) ve věci návrhu na zrušení § 250a občanského soudního řádu; návrh byl zamítnut a interpretativním výrokem byl ústavně konformně vymezen okruh účastníků řízení podle části páté občanského soudního řádu;

7. nález sp. zn. Pl. ÚS 28/13 ze dne 10. 7. 2014 (161/2014 Sb.) řešící problematiku platů soudců (XV) v souvislosti se stanovením platové základny na 2,75násobek průměrné měsíční mzdy; nálezem bylo zrušeno uplynutím dne 31. 12. 2014 ustanovení § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, naposledy ve znění zákona č. 11/2013 Sb., vyjádřené slovem „2,75násobek“, pokud se týká soudců okresních, krajských, vrchních soudů, Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu; ve zbývajících částech byl návrh zamítnut;

8. nález sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ze dne 10. 7. 2014 (162/2014 Sb.) týkající se slevy na dani pro pracující důchodce, jímž byla zrušena část § 35ba odst. 1 písm. a) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona č. 500/2012 Sb.;

9. nález sp. zn. Pl. ÚS 52/13 ze dne 9. 9. 2014 (219/2014 Sb.) ve věci návrhu na vyslovení protiústavnosti části § 140 odst. 4 písm. f) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění zákona č. 367/2011 Sb. a zákona č. 1/2012 Sb., stanovující dolní hranici pokuty za nelegální zaměstnávání ve výši 250 000 Kč; návrhu bylo vyhověno;

10. nález sp. zn. Pl. ÚS 35/13 ze dne 5. 8. 2014 (220/2014 Sb.), jímž bylo zrušeno ustanovení poslední věty čl. III odst. 2 obecně závazné vyhlášky města Cheb č. 6/2012 k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku na veřejných prostranstvích ze dne 26. 4. 2012;

11. nález sp. zn. Pl. ÚS 39/13 ze dne 7. 10. 2014 (275/2014 Sb.) týkající se problematiky rovnosti účastníků řízení a práva na paušální náhradu hotových výdajů; návrh na zrušení § 137 odst. 1 občanského soudního řádu byl tímto

nálezem zamítnut a současně byly interpretativním výrokem vymezeny podmínky ústavně konformního výkladu posuzovaného ustanovení.

Podle § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv, se dále ve Sbírce zákonů publikují sdělení Ústavního soudu, jestliže o jejich vyhlášení Ústavní soud rozhodl. V roce 2014 tak byla publikována ve Sbírce zákonů následující sdělení Ústavního soudu:

- sdělení o stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 38/14 ze dne 4. 3. 2014 (40/2014 Sb.) týkajícím se nepřípustnosti ústavní stížnosti, jestliže stěžovatel v trestním řízení nepodá zákonem předepsaným způsobem dovolání;

- sdělení o přijetí rozhodnutí č. Org. 24/14 ze dne 25. 3. 2014 (52/2014 Sb.) o atrahování působnosti;

- sdělení o stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (297/2014 Sb.) k nároku na náhradu nemateriální újmy podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Další vnitřní předpisy

Některé činnosti Ústavního soudu se řídí též interními předpisy, upravujícími jednak jeho organizační strukturu a správu, jednak vlastní výkon ústavního soudnictví.

Základními vnitřními předpisy upravujícími vlastní výkon ústavního soudnictví jsou:

- rozhodnutí o ustavení senátů Ústavního soudu, přijímané plénem Ústavního soudu podle § 11 odst. 2 písm. m) zákona o Ústavním soudu,
- pravidla rozdělení agendy, přijímaná plénem Ústavního soudu podle § 11 odst. 2 písm. m) zákona o Ústavním soudu,
- rozhodnutí o atrakci senátních věcí plénem, přijímané plénem podle § 11 odst. 2 písm. k) zákona o Ústavním soudu,
- kancelářský a spisový řád, přijímaný plénem Ústavního soudu podle § 11 odst. 2 písm. l) zákona o Ústavním soudu.

Na základě těchto předpisů přijímaných a schvalovaných plénem Ústavního soudu vydává předseda Ústavního soudu pro každý kalendářní rok rozvrh práce Ústavního soudu a jeho změny.

Všechny tyto předpisy navíc Ústavní soud zveřejňuje na svých internetových stránkách.

Obsahy výše zmíněných předpisů doznaly v roce 2014 zásadních změn obdobně jako v roce předcházejícím, a to v souvislosti s odchody soudců a nástupem nově jmenovaných soudců Ústavního soudu.

Rozhodnutí o ustavení senátů bylo měněno v průběhu roku 2014 celkem šestkrát (rozhodnutí č. Org. 3/14 ze dne 21. ledna 2014, rozhodnutí č. Org. 32/14 ze dne 20. května 2014, rozhodnutí č. Org. 40/14 ze dne 10. června 2014, rozhodnutí č. Org. 58/14 ze dne 16. září 2014 a rozhodnutí č. Org. 79/14 ze dne 16. prosince 2014). Nejdynamičtějsími změnami v souvislosti s personálními obměnami soudců procházel přirozeně rozvrh práce,

vydáváný předsedou Ústavního soudu. Docházelo jednak k přerozdělování nedokončených spisů po soudcích, jejichž mandát v průběhu roku skončil, a současně jednorázovému přidělování věcí soudcům, kteří se nově ujali svých funkcí. Nově jmenovaní soudci získávali ihned po svém nástupu na Ústavní soud z důvodu rovnoměrného zatížení počet spisů, který odpovídal průměrnému počtu nevyřízených věcí na soudce k okamžiku jmenování nového soudce. S ohledem na to, že počet takto přidělovaných věcí v roce 2013 osciloval mezi 120 až 170 novými věcmi a zatížení nových soudců bylo nerovnoměrné, rozhodlo v květnu 2014 plénem o ustavení pravidla, podle něhož každý nově příchozí soudce obdrží po svém nástupu do funkce 170 senátních věcí, a to bez ohledu na aktuální průměrný počet nedodělků.

Zásadní změnu představovalo přijetí nového rozhodnutí pléna o atrahování věcí (rozhodnutí č. Org. 24/14 ze dne 25. 3. 2014), které bylo vyhlášeno jako sdělení Ústavního soudu č. 52/2014 Sb. Na základě něj se změnil okruh věcí, jimiž se nad zákonný rozsah působnosti zabývá plénem Ústavního soudu: plénem se tak oproti dosavadnímu stavu vzdalo rozhodování o ústavních stížnostech směřujících proti rozhodnutím rozšířených a velkých senátů Nejvyššího správního soudu a Nejvyššího soudu a proti rozhodnutím správních soudů, která se týkají komunálních a krajských voleb. Plénem Ústavního soudu se však nadále bude zabývat ústavními stížnostmi směřujícími proti rozhodnutím správních soudů při přezkumech všech celostátních voleb (do Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu České republiky, do Evropského parlamentu a voleb prezidenta republiky). Rozhodnutí pléna současně stanovilo pružnější způsob atrahování jednotlivé věci ad hoc, a to v případě, že se na přenesení působnosti na plénem jednomyslně shodne celý senát Ústavního soudu.

Základními vnitřními předpisy upravujícími organizační strukturu a správu Ústavního soudu jsou:

- organizační řád,

- bezpečnostní a návštěvní řád a
- knihovní řád.

Tyto předpisy schvaluje a vydává předseda Ústavního soudu podle § 3 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu, organizační řád po projednání v plénu.

V březnu 2014 prošel Ústavní soud komplexní reorganizací, jejímž cílem bylo zvýšení profesionalizace úseku soudní správy a zefektivnění jeho činností. Zatímco úsek soudních agend, přímo řízený generálním sekretářem, byl dlouhodobě strukturován na dva stupně řízení a vnitřně členěn na odbory a oddělení, v úseku soudní správy tyto organizační struktury a stupně řízení doposud zcela absentovaly. Nový organizační řád č. Org. 21/14 ze dne 25. března 2014 vytvořil sekce soudních agend a soudní správy a zavedl v sekci soudní správy nové odbory (personální a právní, informačních a komunikačních technologií a provozně-ekonomický), z nichž některé se dále člení do jednotlivých oddělení. V čele obou sekcí stojí generální sekretář, jemuž je v sekci soudní správy přímo podřízen její ředitel.

Reorganizace správy Ústavního soudu s sebou přinesla i změnu v systemizaci funkčních míst, která reflektovala jak nové požadavky na vedoucí pracovní pozice (vedoucí odborů), tak na pracovní pozice, jejichž aktuální potřeba vyplývá z nezbytnosti provedení celkové rekonstrukce a revitalizace sídla Ústavního soudu. V průběhu roku 2014 tak byla vytvořena a obsazena například pracovní místa specialistů v oboru stavebnictví. Naopak se snížil v sekci soudní správy počet méně kvalifikovaných servisních pracovních pozic. Konečná podoba systemizace byla schválena předsedou Ústavního soudu v červenci 2014 s účinností k 1. srpnu 2014 a v souladu se schváleným rozpočtem je popsáno 127 funkčních míst.

V přímé souvislosti s reorganizací bylo nutné upravit některé interní postupy (směrnice) týkající se vedení účetnictví a rozpočtu, vnitřního kontrolního systému a pokladní služby. Prostřednictvím uvedených směrnic je příprava rozpočtu úzce provázána s investičním plánem a plánem veřejných zakázek. Nově řešená pravidla pro zadávání veřejných zakázek zpřísňují postupy

a zvyšují transparentnost při jejich zadávání.

Kromě výše uvedených směrnic byly také aktualizovány interní normy související s inventarizací majetku a závazků Ústavního soudu a organizací provozu Ústavního soudu. Nově bylo zpracováno opatření upravující postup při manipulaci s podezřelými a nebezpečnými zásilkami a opatření stanovující způsoby třídění dále využitelných odpadů v budově Ústavního soudu. Byla také aktualizována některá další provozní opatření k odměňování zaměstnanců zařazených do první až páté platové třídy, stanovení zpřístupnění datového roamingu nebo předávání podkladů pro zajištění účetní závěrky 2014.

Mezinárodní spolupráce

Po většinové obměně soudců Ústavního soudu v roce 2013 bylo cílem místopředsedy Ústavního soudu Jaroslava Fenyka, který byl pověřen agendou vedení zahraničních vztahů, začít znovu budovat síť bilaterálních a multilaterálních kontaktů. Po intermezzu daném absencí plného počtu soudců v letech 2012 a 2013 tak byla zintenzivněna mezinárodní spolupráce a došlo k obnovení dosavadních mezinárodně-odborných vztahů i k navázání vztahů zcela nových.

V této souvislosti bylo nutné přeformulovat cíle zahraničních agend Ústavního soudu tak, aby byly přínosné pro jeho další odbornou činnost, respektovaly dosavadní architekturu jeho mezinárodních závazků a přitom neznamenaly omezení hlavní činnosti Ústavního soudu, jíž je ochrana ústavnosti a lidských práv v naší zemi. I v roce 2014 představovala těžiště výměny informací a zkušeností při soudní ochraně ústavnosti bilaterální spolupráce. Kontinuální a na podrobnosti zaměřené diskuse s nejvýznamnějšími evropskými ústavními soudy zůstávají ideální platformou pro získávání informací o aktuální judikatuře evropských soudů, přičemž se ve stejné míře podílejí na možnostech zlepšovat systém soudního rozhodování, ochranu nadnárodních hodnot i vývoje evropského systému ochrany lidských práv v širším horizontu. Průsečík odborného srovnávání rozhodovacích metod s novými teoretickými koncepty a inovativními postupy tak může být inspirací pro budoucí rozhodovací činnost ústavních soudů. Možnost objektivní komparace dílčích institutů tak říkájíc „tváří v tvář“ je neocenitelnou pomůckou při rozvoji judikatury ústavních soudů i při denní agendě jejich soudců.

Z důvodu personální obměny soudcovského sboru nemohl Ústavní soud připravit na rok 2014 bilaterální návštěvy v České republice, i s ohledem na to, že existovala celá řada pozvání k návštěvám jiných ústavních soudů, které již nebylo možné dále odkládat. Situace byla komplikována i tím, že v tomto roce proběhly dva velké mezinárodní kongresy organizací, jichž je Ústavní soud České republiky členem.

Spolkový ústavní soud Německa je od svého založení v roce 1951 považován za vzorový příklad moderního ústavního soudnictví na našem kontinentu. Jeho judikatura v oblasti ochrany lidských práv se stala inspirací pro většinu později vzniklých ústavních soudů, náš ústavní soud nevyjímaje. S ohledem na vysoké vytížení německých soudců je velmi obtížné připravit bilaterální jednání a Ústavní soud České republiky si velmi váží toho, že byl pozván do sídla svého německého protějšku v Karlsruhe, kam také v březnu 2014 přijela česká delegace. Tvořili ji předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský a soudci Kateřina Šimáčková a Jan Filip. Témata jednání byla: „Systém filtrace návrhů na zahájení řízení: mezi sebeomezením a aktivismem“ (navrženo českou stranou) a „Interakce Soudního dvora EU a národních soudů“ (navrženo Spolkovým ústavním soudem). V prvním bloku proto byly diskutovány otázky nakládání se značným množstvím návrhů na zahájení řízení, jejich strukturou a mechanismem posuzování, přičemž obě strany shodně vyhoví jen malému procentu ústavních stížností z tisíců podaných návrhů. Ve druhém bloku pak oba soudy hodnotily své postoje k judikatuře Soudního dvora Evropské unie. Vycházejí přitom z velmi blízkých doktrinárních postojů, které se profilovaly v jejich judikatuře. Český Ústavní soud svá východiska k přezkumu evropského práva a vztahu k evropskému soudnímu systému formuloval v nálezech sp. zn. Pl. ÚS 50/04 (cukerné kvóty III), sp. zn. Pl. ÚS 66/04 (evropský zatýkací rozkaz), usnesení sp. zn. IV. ÚS 154/08 (doktrína Acte Clair), v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 5/12 (tzv. slovenské důchody XVII) a také ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/13 (církvní restituce). Bylo konstatováno, že unijní právo nemůže být referenčním kritériem posuzování ústavnosti vnitrostátního předpisu. Podle Ústavního soudu není abstraktní přezkum ústavnosti podmíněn výkladem evropského práva ze strany Soudního dvora Evropské unie. Evropské právo, při respektu k jeho zásadnímu formálnímu či neformálnímu vlivu na činnost Ústavního soudu, není součástí ústavního pořádku, tedy ani referenčním měřítkem ústavnosti. Vzhledem k dynamice vztahu národních právních řádů a evropského práva

MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE A STYKY

se však nemusí jednat o nezvratnou a rigidní doktrínu, jakkoliv zatím neexistuje judikát, který by se od tohoto přístupu odklonil. Němečtí soudci se živě zajímali o české názory na konkurenci právních systémů, komunikaci mezi národními a evropskými soudy a možné varianty aplikačních dopadů Listiny základních práv Evropské unie. Přiblížili také důvody, proč položili 14. ledna 2014 Soudnímu dvoru Evropské unie čtyři hlavní předběžné otázky poté, co dovedli, že povinnost kontroly ústavním soudem dopadá i na situaci, kdy jednání orgánů a institucí Evropské unie spočívá ve zjevném překročení pravomocí nebo se týká nepřenositelné oblasti ústavní identity chráněné čl. 79 odst. 3 Základního zákona (ústavy). Závěrem návštěvy přednesl Pavel Rychetský pozvání k návštěvě České republiky, a to v termínu, který bude německým kolegům nejlépe konvenovat.

S každoroční pravidelností se také konají setkání s Ústavním soudem Slovenské republiky, a to střídavě v obou zemích. V loňském roce byl hostitelem tohoto setkání slovenský ústavní soud. Ústavní soudy České republiky a Slovenské republiky navazují svým pravidelným setkáváním na tradici federálního ústavního soudu, který se navzdory krátké době svého působení stal v zemích bývalého Československa průkopníkem moderního ústavního soudnictví. V dubnu 2014 se proto soudci obou soudů znovu sešli, aby se informovali o aktuálních otázkách své činnosti. Podstatně obměněný soudcovský sbor Ústavního soudu České republiky pozvala slovenská předsedkyně Iveta Macejková do půvabného prostředí Nízkých Tater a soudci se vzájemně informovali o nejvýznamnějších rozhodnutích, k nimž dospěli od svého posledního setkání. Ze slovenských nálezů byla podrobně diskutována zejména otázka tzv. „soudcovských platů“ (nález Ústavního soudu Slovenské republiky sp. zn. PL. ÚS 99/2011-86), s níž má český Ústavní soud bohaté judikatorní zkušenosti. Čeští soudci také blíže analyzovali svá rozhodnutí ve věci tzv. církevních restitucí (nález sp. zn. Pl. ÚS 10/13) nebo stanovisko ke vztahu extradičního a azylového řízení (sp. zn. Pl. ÚS-st. 37/13).

Poslední bilaterální návštěvou roku 2014 se stala cesta do Lublaně, kam delegaci Ústavního soudu České republiky pozval předseda tamního Ústavního soudu Miroslav Mozetič. Slovinský ústavní soud navazuje na tradici ústavního soudnictví založeného v Jugoslávii již v roce 1963 a v minulosti

na něm působilo mnoho vynikajících právních vědců, kteří jeho judikatuře dali velký doktrinární přesah. Nemůže tak být překvapením, že oba soudy spojuje dlouholetá spolupráce a respekt. Na sklonku října tak odjel do Lublaně předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský a oba místopředsedové – Milada Tomková a Jaroslav Fenyk. Obsahem jednání se slovinskými kolegy bylo představení slovinského ústavněprávního přístupu k evropskému právu, který je předznamenán jednak ústavní prevalencí evropského práva před národním a současně přiznanou prioritou mezinárodních smluv o lidských právech (včetně inkluze primárního práva Evropské unie) před národní ústavou. V rámci této doktríny interpretuje slovinský ústavní soud posuzované právní vztahy eurokonformně a je připraven položit předběžnou otázku (ačkoliv to zatím neučinil). Při druhém kole jednání pak Pavel Rychetský shrnul dosavadní doktrínu našeho soudu k evropskému právu, ústavnímu rámci, referenčním kritériím přezkumu a sporným otázkám vztahu Soudního dvora Evropské unie a národního ústavního soudu, aby následně Milada Tomková specifikovala materiální rámec a okolnosti nálezu ve věci tzv. slovenských důchodů a Jaroslav Fenyk vysvětlil specifika nálezu týkajícího se evropského zatýkácího rozkazu. Delegace se v rámci svého pobytu ještě setkala na krátkých pracovních jednáních s předsedou Nejvyššího soudu Slovinska Branko Maslešou a s ombudsmankou Vlastou Nussdorferovou.

Ústavní soud České republiky se také aktivně zapojil do mnohostranných platforem mezinárodní spolupráce, a to jak na evropské, tak i na světové úrovni. Shodou okolností totiž v roce 2014 proběhly dva velké kongresy týkající se ústavního soudnictví – ten evropský ve Vídni a světový v Soulu.

Nejprve se uskutečnil kongres Konference evropských ústavních soudů ve Vídni, a to v polovině května. Konferenci založili na společném zasedání v Dubrovniku v roce 1972 ústavní soudy Itálie, Německa, Rakouska a Jugoslávie. Cílem konference se stala spolupráce ústavních soudů na nadnárodní úrovni a vznik multilaterální platformy pro společnou výměnu informací o judikatuře, teorii a praxi ústavního soudnictví. Postupně ke konferenci přistupovaly další ústavní soudy (Ústavní soud České republiky v roce 1997), až bylo dosaženo současného počtu 40 členů. Konference se schází na kongresech konaných jednou za tři roky, přičemž kongres pořádá členský

ústavní soud, který současně zajišťuje předsednictví konference. Organizačním a výkonným orgánem konference je kulatý stůl předsedů, který schvaluje témata kongresů, otázky členství a rozpočtové záležitosti. Tento kongres, v pořadí již šestnáctý, byl pod rakouským předsednictvím orientován na problematiku spolupráce evropských ústavních soudů, prostupnost jejich judikatury a vztah k evropským soudním strukturám. Českou republiku zastupoval předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský a místopředseda Jaroslav Fenyk. Pavel Rychetský také přednesl v rámci prvního ze čtyř kongresových bloků referát, v němž akcentoval zejména otazníky budoucích vztahů národního ústavního soudnictví a evropského práva. Ukázalo se, že jakkoliv evropské ústavní soudy usilují o prohlubování spolupráce, nebyla artikulována konkrétní možnost, jak ji uskutečňovat v praxi. Vyšlo také najevo, že jedním z nejpalčivějších problémů je vztah národních ústavních soudů k Soudnímu dvoru Evropské unie, přičemž – a to je logické – je tento vztah klíčový pro ústavní soudy členských států EU, zatímco ostatní země zúčastněné na kongresu jej mohou vnímat pouze jako zprostředkovaný a teoretický problém. Novou předsednickou zemí se stala Gruzie, která by měla za tři roky uspořádat další kongres. Předseda gruzínského ústavního soudu George Papuashvili proto vyzval členské státy, aby v roce 2015 společně s ním hledaly společná témata, která by mohla být projednána v Batumi.

Celosvětovou platformou pro spolupráci ústavních soudů se stala Světová konference o ústavním soudnictví (dále jen „Konference“ nebo „Světová konference“), která nyní sdružuje 91 ústavních soudů, ústavních rad a nejvyšších soudů Afriky, obou Amerik, Asie a Evropy. Podporuje myšlenky ústavního soudnictví, které vnímá jako přezkum ústavnosti včetně judikatury v oblasti lidských práv, a považuje roli ústavního soudnictví za klíčovou pro demokracii, ochranu lidských práv a právní stát. Jejím hlavním cílem je realizovat soudní dialog mezi soudci ústavních soudů v globálním měřítku. S ohledem na podmínku své nestrannosti, sebeomezení a nezávislosti mají soudci ústavních soudů jen málo možností vést konstruktivní dialog o principech ústavnosti na národní úrovni. Benátská komise Rady Evropy uspořádala v roce 2009 první Kongres regionálních, lingvistických a zájmových skupin světových ústavních soudů (dále jen „Kongres“), který se uskutečnil v Jiho-

africké republice. Druhý Kongres se uskutečnil v lednu 2011 v Rio de Janeiru, tentokrát za účasti 88 ústavních soudů (tématem byla dělba moci a nezávislost ústavních soudů) a byl zde připraven návrh statutu Konference, k němuž se dne 24. září 2011 připojilo požadovaných 30 ústavních soudů, a tento nabyl účinnosti. Ústavní soud České republiky však mezi nimi ještě nebyl.

Nový místopředseda Ústavního soudu, pověřený agendou vedení zahraničních vztahů, po svém pověření nepovažoval nadále za vhodné, aby Ústavní soud České republiky (jako jediný z členských států Rady Evropy) nebyl členem této Konference. Dne 13. ledna 2014 proto předseda Ústavního soudu oficiálně požádal o členství, které mu bylo dopisem prezidenta Benátské komise potvrzeno dne 23. ledna 2014. Předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský proto na konci září 2014 odjel do Soulu jako představitel řádného člena Světové konference. Korejský ústavní soud, jakožto pořadatel Kongresu, soustředil téma jednání na otázky sociální integrace a roli ústavních soudů v tomto procesu. Kongres ukázal, že ačkoliv se jednotlivé zúčastněné ústavní soudy dokázaly shodnout na obecných požadavcích nezávislosti, ochrany sociálních práv a soudním příspěvkem k sociální integraci, nepanovala jednota co do role ústavních soudů. Zejména vyspělejší země (Polsko, Německo, Izrael, Nizozemí, Francie) poukázaly na funkci ústavních soudů coby negativních zákonodárců, jimž nepřísluší normování veřejného života nebo určování státních politik a zájmů. S tím se ztotožňuje i Ústavní soud České republiky. Navzdory snahám některých členů nelze bez dalšího přijmout myšlenku, že koordinátory, promotéry nebo i jen aktivními propagátory sociální integrace by měly být ústavní soudy, protože tato myšlenka oponuje základní koncepci dělby moci v demokratickém právním státě. Účast na Kongresu také ukázala diverzitu postojů k formulaci nejozřejavějších sociálních otázek. V Evropě se jedná především o problém spojený s přezkumem reformních právních předpisů (restriktivní zásahy do sociálních práv), v Jižní Americe o stanovování obsahu sociálních práv (co lze např. podřadit pod práva na sociální zabezpečení, důstojné bydlení apod.), v Asii se soudy často potýkají s otázkou své nezávislosti a otázkami sociálních práv v důsledku masové migrace (typicky sociální práva uprchlíků z válečných

oblastí) a v Africe se ústavní soudy soustředí zejména na boj o vymahatelnost svých rozhodnutí.

Evropský soud pro lidská práva vznikl v roce 1959 na základě Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, sjednané pod patronátem čerstvě vzniklé mezinárodní organizace – Rady Evropy. V současnosti tento soud představuje nejvýznamnější nadnárodní soudní orgán ochrany lidských práv a svobod a jeho judikatura, respektive interpretace Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, je zásadní i pro činnost Ústavního soudu České republiky. Je proto významnou poctou, že na pozvání předsedy Ústavního soudu přijel v dubnu 2014 do České republiky předseda Evropského soudu pro lidská práva Dean Spielmann. Těžištěm jeho jednání v České republice bylo setkání se soudci Ústavního soudu a diskuse o Protokolu č. 16 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, který je výsledkem snah o posílení justičního dialogu mezi tímto soudem a vnitrostátními orgány. Tento protokol, nazývaný též „protokolem dialogu“, byl zatím podepsán deseti státy. Přijetí protokolu by dle některých předpokladů mohlo vést k částečnému „odbřemenění“ přetíženého ESLP. Na úvod setkání předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský stručně představil historii a kompetence Ústavního soudu, seznámil předsedu Evropského soudu pro lidská práva s aktuální situací a problémy ústavního soudnictví v naší zemi, přičemž zdůraznil mimořádné zatížení Ústavního soudu, ke kterému dochází zejména kvůli velkému počtu individuálních ústavních stížností. Dean Spielmann naopak připomněl historii svého soudu, dále konstatoval, že nachází mnoho společných bodů mezi činnostmi jejich soudu a zdejšího Ústavního soudu, a také upozornil na nový fenomén, kterým jsou množící se případy stížností mezi státy. Předseda Evropského soudu pro lidská práva vyjádřil své překvapení nad velkým množstvím ústavních stížností, které musí Ústavní soud řešit, a s potěšením konstatoval, že jeho soudu se za poslední dva roky podařilo snížit množství věcí řádově o desetitisíce. Následně pak probíhala odborná diskuse, jejímž obsahem byla především analýza dalšího působení a funkce Protokolu č. 16 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Během svého pobytu v České republice se předseda Spielmann dále setkal s prezidentem republiky, předsedy obou parlamentních komor, předsedkyní Nejvyššího soudu a funkcionáři České advokátní komory.

V březnu 2014 přijal místopředseda Ústavního soudu Jaroslav Fenyk předsedu Ústavního soudu Gruzie George Papuashviliho. Ačkoliv Ústavní soud České republiky nemá se svým gruzínským protějškem navázané bilaterální vztahy, oba soudy se zabývají podobnými problémy a zejména v oblasti abstraktní kontroly norem si představitelé obou soudů vyměnili řadu poznatků z praxe. Ústavní soud Gruzie nadto nyní předsedá Konferenci evropských ústavních soudů, a jak předseda Papuashvili zdůraznil, poznatky a připomínky nejstaršího ústavního soudu Evropy by byly pro další přípravu a organizaci předsednictví velmi cenné.

V květnu přijal Pavel Rychetský generálního prokurátora kasačního soudu Francie, pana Jean-Clauda Marina, který navštívil Českou republiku na pozvání nejvyššího státního zástupce Pavla Zemana. Tématem jejich rozhovoru byly především otázky srovnání systémů ochrany ústavnosti v České republice a ve Francii, stejně jako odborné otázky spojené s interakcí institutu veřejné žaloby a vrcholných soudních institucí v obou zemích.

Rovněž v květnu navštívil předseda Ústavního soudu společně s generálním sekretářem mezinárodní soudní konferenci na Maltě, kde byly pod záštitou Furthovy nadace diskutovány otázky současných soudních systémů, kulturně podmíněných odlišností právního státu, úloha soudnictví v mechanismu voleb a také otázky práva šaría a jeho aplikace v demokratických právních státech.

Ačkoliv se zahraniční aktivity Ústavního soudu orientují především na kontakty s orgány soudního typu, přijal v září předseda Ústavního soudu delegaci vietnamského Ministerstva spravedlnosti, v čele s ministrem Ha Hung Cuongem. Vietnam sice nemá specializovaný a koncentrovaný orgán ochrany ústavnosti, ale potřebu ústavního soudnictví vnímá stále intenzivněji, především v oblasti kontroly norem. Zkušenosti českého Ústavního soudu a praktické implikace spojené se vztahem takového soudu a moci zákonodárné tak hodnotila delegace velmi kladně a vnímala je jako inspiraci pro další budování právního státu ve Vietnamu.

Z oblasti jihovýchodní Asie byla i další z delegací, která v roce 2014 navštívila Ústavní soud. V květnu tak soudce Ludvík David mohl jménem Ústavního soudu České republiky přivítat delegaci několika desítek soudců, odborných

pracovníků a členů exekutivy Thajského království. Soudce David jim představil poslání ústavního soudnictví v naší zemi, strukturu soudní moci a aktuální množství rozhodovaných případů, přičemž živá diskuse byla vedena o některých aspektech individuálních ústavních stížností a mechanismu rozhodování Ústavního soudu.

Místopředseda Ústavního soudu Jaroslav Fenyk se v září setkal s J. Clifordem Wallacem, emeritním předsedou odvolacího soudu státu Kalifornie a vlivným akademikem. J. C. Wallace, jehož doprovázela předsedkyně Nejvyššího soudu Iva Brožová, se živě zajímal o aktuální výzvy stojící před českým Ústavním soudem, ale také o filozofická a teoretická východiska, která jsou spojena s denním procesem aplikace ústavního práva.

V listopadu přijal Pavel Rychetský delegaci Nejvyššího soudu Itálie v čele s jeho předsedou Giorgio Santacrocem, s nímž hovořil o vzrůstajícím počtu návrhů na zahájení řízení, styčných bodech mezi nejvyššími a ústavními soudy, ale také o akademických přesazích soudcovské činnosti a vztahu vrcholných soudů k judikatuře Soudního dvora Evropské unie a Evropského soudu pro lidská práva.

V březnu 2014 navštívila delegace Ústavního soudu České republiky složená z místopředsedy Jaroslava Fenyka a soudce Jiřího Zemánka Bosnu a Hercegovinu, kde se účastnila slavnostního aktu a mezinárodní konference u příležitosti 50. výročí tamního ústavního soudu. Jaroslav Fenyk zde přednesl příspěvek s názvem „Aktivismus českého Ústavního soudu: Mezi reálnými potřebami a reálnými možnostmi“, v němž se zabýval otázkou vlivu přetíženosti ústavních soudů na oblast abstraktního a konkrétního přezkumu norem.

Soudce Jiří Zemánek pak reprezentoval Ústavní soud při obdobné příležitosti i v Moldávii, kde se konala mezinárodní konference k 20. výročí přijetí ústavy Moldavské republiky. Příspěvek soudce Zemánka, nazvaný „Veřejný zájem v judikatuře Ústavního soudu České republiky“, sklídl velký ohlas.

Místopředseda Ústavního soudu Jaroslav Fenyk se v doprovodu generálního sekretáře Ivo Pospíšila zúčastnil pracovní cesty do Štrasburku, jejímž cílem byla participace na slavnostním ceremoniálu u příležitosti zahájení soudního

roku Evropského soudu pro lidská práva. Slavnostnímu aktu předcházel odborný seminář týkající se problematiky vykonatelnosti rozhodnutí tohoto soudu a jeho vztahu k národním soudům při implementaci rozsudků. Místopředseda Jaroslav Fenyk také v listopadu navštívil Fórum soudců v Lucembursku, které bylo uspořádáno Soudním dvorem Evropské unie a týkalo se projednání klíčových otázek evropské justiční kooperace.

Soudkyně Kateřina Šimáčková se také z titulu náhradní členky Benátské komise účastnila pravidelných zasedání tohoto orgánu v Benátkách, kde se projednávají zásadní otázky ústavnosti a nakládání se společným ústavním dědictvím členských států Rady Evropy. Ústavní soud také s potěšením přijal informaci, že na sklonku roku 2014 byla Kateřina Šimáčková jmenována do této prestižní funkce na další funkční období.

Vztahy s jinými ústavními orgány a další aktivity

Ústavní soud se poněkud vymyká tradiční architektuře dělby moci, která dělí státní moc na zákonodárnou, výkonnou a soudní. Ačkoliv je Ústavní soud orgánem soudního typu a podle Ústavy náleží k moci soudní, není přítom součástí soustavy obecných soudů a je oprávněn přezkoumávat rozhodnutí jakéhokoliv orgánu veřejné moci v České republice z pohledu jeho souladu s ústavním pořádkem. Svě silné pravomoci tak musí Ústavní soud vyvažovat jistou zdrženlivostí. Protože všechny ostatní orgány veřejné moci vystupují (anebo v budoucnu mohou vystupovat) před Ústavním soudem jako účastníci řízení či vedlejší účastníci řízení, není s ohledem na nezávislost ústavního soudnictví vhodné, aby Ústavní soud a jeho soudci udržovali blízké pracovní či neformální vazby s těmito orgány a jejich představiteli. Na stranu druhou není možné, aby se vrcholný orgán soudní moci zcela izoloval od vnějšího světa a komunikoval s ostatními složkami veřejné moci jen prostřednictvím procesně formalizovaných soudních jednání. Ústavní soud, jakožto součást

systému ústavních orgánů České republiky, udržuje formální a společenské vztahy i s jinými ústavními orgány a diskutuje s nimi o obecných otázkách ústavního, evropského a mezinárodního práva, je-li to potřebné pro hledání dalších cest ochrany ústavnosti a lidských práv.

Na počátku března 2014 se v sídle Ústavního soudu uskutečnilo pracovní jednání se členy ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny v čele s předsedou výboru Jeronýmem Tejcem. Tento výbor je specializován na problematiku práva a ústavnosti, a proto jeho členy velmi zajímalo, jaké jsou aktuální problémy Ústavního soudu a co soudci vnímají jako nejvýznamnější problémy současného práva. Poslanci tak byli seznámeni se značným vytížením Ústavního soudu, diverzitou jeho agendy, průměrnými délkami řízení i strukturou podaných návrhů. Místopředsedkyně Ústavního soudu Milada Tomková a generální sekretář Ivo Pospíšil posléze hosty informovali o záměru postupné rekonstrukce sídla Ústavního soudu a aktuálním stavu prací. Členové výboru při jednání vyslovili názor, že je to důvěra v ústavní soudnictví, která způsobuje velké množství podání, a tím i následné zatížení soudců. Jak soudci, tak i poslanci však odmítli úvahy o restrikcí možnosti obracet se na Ústavní soud, protože dosažené standardy ochrany práv nelze do budoucna snižovat.

V březnu také navštívil Ústavní soud předseda vlády Bohuslav Sobotka. Jednalo se o první oficiální návštěvu pana premiéra v sídle Ústavního soudu, při níž se osobně seznámil se všemi soudci a také s aktuálními výzvami, jimž musí Ústavní soud při ochraně ústavnosti čelit. Předmětem diskuse tak byla kromě jiného i otázka narůstajícího počtu návrhů na zahájení řízení, spektra pravomocí Ústavního soudu a jeho personální vybavenosti. Předseda vlády představil plán legislativních změn podporovaných vládou, postoj vlády k eventuálním změnám Ústavy a vyjádřil svoji podporu hledání cest k zefektivnění činnosti Ústavního soudu. Předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský byl na závěr ze strany premiéra ujištěn, že vláda hodlá v budoucnu věnovat otázkám ústavního soudnictví vysokou míru pozornosti.

Do Brna přijela také ministryně spravedlnosti, a to počátkem října 2014. I při se jednalo o první návštěvu Ústavního soudu ve funkci ministryně, a proto

byl program jejího pracovního setkání se soudci především seznamovací. I když Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, mají obě instituce řadu společných zájmů. Jedná se především o ochranu lidských práv a svobod, soulad právních předpisů s ústavním pořádkem a kvalitní systém aplikace práva v naší zemi. Ministerstvo spravedlnosti také často připravuje právní úpravu, která má nahradit právní normy zrušené Ústavním soudem při jeho rozhodovací činnosti. Ministryně spravedlnosti, kterou při návštěvě v Brně doprovázel náměstek Petr Jäger, se setkala s funkcionáři a soudci Ústavního soudu, přičemž byla Pavlem Rychetským informována o aktuální situaci související s ochranou ústavnosti a postavením Ústavního soudu. Předseda Ústavního soudu také ocenil, že se vláda ve svém programovém prohlášení zavázala usilovat o vysoký standard ochrany lidských práv, přičemž těžištěm diskuse paní ministryně se soudci byly praktické otázky společné Ministerstvu spravedlnosti, obecné justici i Ústavnímu soudu.

Do rámce vztahů s jinými orgány státu náleží také komunikace Ústavního soudu s vládním zmocněncem pro zastupování před Evropským soudem pro lidská práva Vítem Schormem podle zákona č. 186/2011 Sb., o poskytování součinnosti pro účely řízení před některými mezinárodními soudy a jinými mezinárodními kontrolními orgány a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o výměnu informací, která se týká stížností podaných na Českou republiku tomuto mezinárodnímu lidskoprávnímu soudu. Přípravou stanovisek a vyjádření Ústavního soudu je organizačně pověřen analytický odbor, který je v současnosti personálně obsazen i bývalými zaměstnanci a stážisty Evropského soudu pro lidská práva.

Ústavní soud se rovněž sporadicky vyjadřuje k návrhům právních předpisů, neboť podle legislativních pravidel vlády je tzv. připomínkovým místem, pokud jde o návrhy, které se týkají Ústavního soudu jako organizační složky státu, jeho působnosti nebo procesních pravidel, jimiž se řídí.

V únoru a březnu proběhly v sídle Ústavního soudu simulované soudní procesy, tzv. moot courty. Jednalo se o utkání týmů různých právnických fakult, které bojovaly o celkový primát v soutěži s tematikou lidských práv. Studenti

práva si tak díky Ústavnímu soudu vyzkoušeli právo v praxi, když stáli jako strany sporu před fiktivním soudem a obhajovali své názory právními argumenty a procesně správným postupem.

Ústavnímu soudu totiž velmi záleží na tom, aby se budoucí právníci a mladá generace obecně seznámili se základními instituty lidských práv, ústavnosti a právního řádu. V rámci své omezené kapacity se proto snaží pořádat alespoň nepravidelné neformální přednášky a exkurze pro vysokoškolské a středoškolské studenty, na nichž soudci a odborní pracovníci Ústavního soudu studenty seznamují se základy právní úpravy ústavního soudnictví v naší zemi a s aktuálními otázkami, které musí soudci v rámci své rozhodovací činnosti řešit. V loňském roce tak navštívily Ústavní soud skupiny studentů ze všech právnických fakult v České republice, Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, ale také skupiny studentů z Univerzity obrany, Veřejnosprávní akademie, John Marshall Law School z Chicaga, Vídeňské univerzity, DePaul Univerzity z Chicaga, nebo vybraných studentů nejprestižnějších čínských univerzit. Alespoň rámcovou přednášku o smyslu, historii a funkcích ústavního soudnictví vyslechlo v budově Ústavního soudu několik stovek studentů z různých středních škol.

Odbor vnějších vztahů a protokolu se v roce 2014 podílel na zajištění celkem 89 různých akcí, ať již zahraničního, protokolárního, odborného, nebo pedagogického charakteru.

Konference a semináře

Ústavní soud pořádá téměř každoročně konferenci, sympozium, kolokvium nebo jinou akci, při níž se snaží propojovat světy soudnictví a právní teorie. V loňském roce měl však výjimečnou příležitost přivítat jednu z nejslavnějších osobnostní současného právního světa – profesora Aharona Baraka.

Aharon Barak se narodil v litevském Kaunasu, ale jeho osud je pevně spojen se státem Izrael. Zde byl na sklonku sedmdesátých let generálním prokurátorem a v letech 1995 až 2006 předsedou Nejvyššího soudu. Ověnčen řadou akademických titulů proslul především jako zastánce soudního aktivismu, za což byl často chválen a ještě častěji kritizován. I jeden z jeho největších kritiků, Richard Posner, však o něm řekl, že pokud by se udělovala Nobelova cena v oboru právo, byl by Aharon Barak jedním z prvních laureátů. Profesor Barak, který již dříve navštívil Brno (ještě jako předseda Nejvyššího soudu Izraele), se uvolil, že pro Ústavní soud a jeho hosty vystoupí. Stalo se tak v červnu 2014.

Tématem kolokvia, které Ústavní soud uspořádal ve spolupráci s ambasádou státu Izrael, se stala otázka lidské důstojnosti. Profesor Barak ve svém vystoupení navázal na svoji nedávno vydanou monografii o lidské důstojnosti, která v době jeho brněnského vystoupení ještě nebyla přeložena do angličtiny. V zaplněné sněmovně Ústavního soudu tak posluchačům vysvětlil svůj pohled na lidskou důstojnost jako ústavní hodnotu a ústavní právo. Na něj pak koreferátem navázala emeritní místopředsedkyně Ústavního soudu Eliška Wagnerová, která předestřela východiska ochrany lidské důstojnosti v naší zemi a především v judikatuře Ústavního soudu.

Nejen vystoupení obou řečníků, ale i následná diskuse prokázaly, že téma lidské důstojnosti není vyčerpáno a v dohledné době ani být vyčerpáno nemůže. Protože zájem o toto kolokvium převýšil kapacitní možnosti Ústavního soudu, byla vystoupení obou řečníků zahrnuta do přílohy této ročenky.

Soudci a funkcionáři Ústavního soudu se také aktivně zúčastnili řady mezinárodních konferencí, seminářů a workshopů, kde informovali odbornou mezinárodní veřejnost o aktivitách a vývoji judikatury Ústavního soudu České republiky. Činnost Ústavního soudu tak byla mimo jiné prezentována ve Vídni, Kentu, Bratislavě, Berlíně, Jerevanu, Košicích, Trentu nebo Regensburgu.

POSKYTOVÁNÍ INFORMACÍ A VZTAH K MÉDIÍM

Poskytování informací a vztah k médiím

Ústavní soud poskytoval v roce 2014 údaje o své činnosti v rozsahu, který ukládá orgánům veřejné moci zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů. Základní informace ve smyslu zákona č. 106/1999 Sb. zpřístupňuje Ústavní soud několika způsoby: na svých internetových stránkách na adrese www.usoud.cz, na úřední desce ve foyer svého sídla na adrese Brno, Joštova 8, jakož i přímo prostřednictvím svých zaměstnanců. Jistě nelze v rámci výčtu informačních zdrojů pominout internetovou databázi NALUS, která obsahuje všechna rozhodnutí Ústavního soudu a kterou Ústavní soud zprovoznil již v roce 2007. Databáze přináší odborné veřejnosti, médiím a zájemcům další podrobné informace o rozhodovací činnosti Ústavního soudu a její používání je stále častější.

Převážná část údajů o činnosti soudu byla v roce 2014, stejně jako v předchozích letech, poskytnuta žadatelům ústně, a to telefonicky či osobně. Ve správním rejstříku (Spr. ÚS), v němž jsou registrována podání kromě návrhů na zahájení řízení, eviduje Ústavní soud za rok 2014 celkem 908 věcí, z toho celkem 73 žádostí podaných podle zákona č. 106/1999 Sb. od 40 žadatelů (jeden z žadatelů podal 21 žádostí o informace).

Není-li možné, aby Ústavní soud žádosti o informace vyhověl, a nejedná-li se současně o situaci, kdy ji pouze odloží, neboť se nevztahuje k jeho působnosti, je Ústavní soud povinen reagovat vydáním správního rozhodnutí o odmítnutí žádosti, případně její části. Podle organizačního řádu Ústavního soudu takové rozhodnutí v prvním stupni vydává generální sekretář Ústavního soudu. Protože Ústavní soud pochopitelně žádný nadřízený orgán nemá, rozhoduje o odvolání proti prvostupňovému rozhodnutí generálního sekretáře přímo předseda Ústavního soudu a toto rozhodnutí je, alespoň co do správního řízení, konečné.

Naprostou většinu požadovaných informací poskytli Ústavní soud v roce 2014 bezplatně. Disponuje však sazebníkem úhrad za poskytování informací, jež svým rozhodnutím č. Org. 34/11 ze dne 15. července 2011, respektujícím

možnosti poskytované zákonem, vydal předseda Ústavního soudu. Výše úhrad předepsaných dle sazebníku se v roce 2014, stejně jako tomu bylo dříve, pohybovala v řádech desítek, výjimečně stovek korun. Ve většině případů tento požadavek vedl ke ztrátě zájmu žadatele, ojedinele ke stížnostem na správnost zvoleného postupu. Ani jedna z nemnoha stížností obdržených v průběhu roku 2014 nebyla shledána předsedou Ústavního soudu jako oprávněná.

V roce 2014 vydal Ústavní soud v souvislosti s naplňováním povinností dle zákona 8 prvostupňových správních rozhodnutí a pouze ve třech případech bylo podáno odvolání, o němž bylo rozhodnuto tak, že předchozí postup a rozhodnutí byly potvrzeny. Nejčastěji se jednalo o případy, v nichž žadatelé požadovali poskytnutí informací ze soudních spisů Ústavního soudu či přímo texty podání v řízeních o ústavních stížnostech. V těchto případech Ústavní soud žádosti odmítl podle § 11 odst. 4 písm. b) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, který umožňuje poskytovat z informací o soudní činnosti toliko texty rozhodnutí, nikoliv celý obsah spisu. Nízký počet odmítavých rozhodnutí dokládá, že Ústavní soud se ve své činnosti snaží žadatelům vyhovět v co největším množství případů a svou roli hraje též již zmiňované zveřejňování rozhodnutí Ústavního soudu v internetové databázi NALUS.

Je však třeba poznamenat, že agenda poskytování informací podle zákona č. 106/1999 Sb. přivádí Ústavní soud také jako žalovaný subjekt při výkonu veřejné moci před obecné soudy. Ústavní soud je jedinou ústavní institucí, jež nedisponuje právně a formálně organizačně oddělenou kanceláří (jako je např. Kancelář prezidenta republiky, Úřad vlády, Kancelář Senátu), formálně vzato tedy neexistuje rozdíl mezi Ústavním soudem jako subjektem vykonávajícím soudní ochranu ústavnosti a Ústavním soudem jako správním úřadem při poskytování informací o své činnosti. Proti rozhodnutí předsedy Ústavního soudu o odvolání v řízení o poskytnutí informace podle zákona č. 106/1999

Sb. lze tedy podat správně žalobu, přičemž místně příslušným soudem Ústavního soudu je Krajský soud v Brně.

Zatímco v roce 2013 byl Ústavní soud informován o 12 nově podaných žalobách proti svým rozhodnutím či dalším postupům činěným podle zákona č. 106/1999 Sb., kdy žaloby podával tentýž žadatel, v jehož případě krajský soud opakovaně odmítl žádost o osvobození od zaplacení soudního poplatku a řízení o žalobách byla z tohoto důvodu zastavována, v roce 2014 byla podána toliko 1 žaloba proti rozhodnutí předsedy soudu o odvolání v řízení o poskytnutí informace podle zákona č. 106/1999 Sb., o které zatím nebylo rozhodnuto.

V souvislosti s novelizací § 59 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, která nabyla účinnosti dne 1. ledna 2013, překročil Ústavní soud ke změně přístupu v anonymizaci svých rozhodnutí. Zatímco předchozí právní úprava byla založena na přísném utajení jmen všech účastníků, vedlejších účastníků, svědků a dalších osob zúčastněných na řízení, nová právní úprava tento striktní přístup změnila a v souladu s čl. 17 Listiny základních práv a svobod vychází z teze, že všechny údaje obsažené v soudním rozhodnutí jsou veřejné, pokud zákon nestanoví zvláštní výhradu, a to z důvodů vymezených v čl. 17 odst. 4 Listiny.

Ve veřejné databázi NALUS proto Ústavní soud provádí při zveřejňování rozhodnutí anonymizaci pouze tehdy, vyžaduje-li ochranu osobních údajů zvláštní zákon, v ostatních případech toliko dle kritérií stanovených v § 59 odst. 3 zákona o Ústavním soudu. V těchto případech rozhoduje o anonymizaci zveřejňovaného rozhodnutí předseda Ústavního soudu, přičemž v rozhodnutí zvažuje vztah přiměřenosti mezi právem veřejnosti na informace a dalšími zákonem chráněnými právy osob (ochrana důstojnosti, osobní cti a dobré pověsti, ochrana práva na soukromí) a veřejnými zájmy (ochrana státu, mravnosti). Právní úprava přitom vychází z toho, že toto vážení činí předseda Ústavního soudu ex officio, nebo na základě návrhu podaného kdykoliv za řízení nebo i po něm osobou, která se nezveřejnění údajů domáhá. Podrobnosti těchto procesních postupů Ústavního soudu upravuje § 66 kancelářského a spisového řádu.

Z výše uvedeného je zřejmé, že Ústavní soud přistupuje k poskytování informací o své činnosti velice vstřícně a je si vědom velké důležitosti tzv. informační agendy, což jistým způsobem dokresluje i umístění Ústavního soudu na 13. místě v kategorii „Otevřeno“ v anketě pořádané Otevřenou společností, o. p. s., kde veřejnost prostřednictvím hlasování oceňuje dobrou praxi úřadů, především pak přístup k informacím, a zároveň také skutečnost, že byl Ústavní soud jedinou institucí se sídlem v Jihomoravském kraji, která neobdržela žádnou nominaci v kategorii „Zavřeno“.

Mnohá řízení před Ústavním soudem se také ocitají v hledáčku médií, což lze vnímat veskrze pozitivně, neboť publicita ve sdělovacích prostředcích pomáhá šířit povědomí o soudu a jeho rozhodnutích mezi širokou veřejností. Komunikace s médii probíhá především prostřednictvím tiskové mluvčí Ústavního soudu, která mj. pravidelně s týdenním předstihem připravuje a zveřejňuje tzv. avíza, tedy anotaci jednotlivých veřejných vyhlášení.

Systematickou pozornost věnují Ústavnímu soudu zejména veřejnoprávní média, tedy Česká tisková kancelář (dále jen „ČTK“), Česká televize a Český rozhlas, nicméně některá rozhodnutí nacházejí publicitu i v ostatních médiích. Mediálně zajímavá či jinak významná rozhodnutí soud doprovází tiskovými zprávami, aby zajistil jejich co nejpřesnější reprodukci ve sdělovacích prostředcích, protože samotné nálezy by pro novináře bez právního vzdělání nemusely být vždy dostatečně srozumitelné. Tiskové zprávy zveřejňované na webu soudu v rubrice Aktuálně (dostupné z <http://www.usoud.cz/aktualne/>) ale mají význam i pro odbornou a laickou veřejnost, pro kterou představují snadný způsob, jak se rychle a operativně seznámit s hlavními obrysy vyhlášených nálezů. Kromě vlastní rozhodovací činnosti soud informuje média i veřejnost také o dalších zajímavých záležitostech svého provozu (například v roce 2014 se jednalo o nález časové schránky s artefakty za závěrečným kamenem sídla Ústavního soudu či o obnovu soch), o jmenování nových soudců i o návštěvách významných osobností. V roce 2014 bylo publikováno celkem 90 tiskových zpráv.

Slovní spojení Ústavní soud se v roce 2014 objevilo v 1253 zprávách ČTK, která rozhodovací činnosti věnuje kontinuální pozornost. Oproti roku 2013

jde o pokles, tehdy ČTK tento soud zmínila v 1857 zprávách. Příčina spočívá patrně v tom, že rozhodovací agenda roku 2014 byla z mediálního hlediska méně „výbušná“ než v předcházejícím roce, kdy se média intenzivně věnovala například impulzům k přezkoumávání amnestijního rozhodnutí prezidenta Václava Klause a historicky první žalobě, která byla vůči němu vznesena Senátem Parlamentu České republiky, či ústavněprávním konsekvencím první přímé volby hlavy státu. V roce 2012 byl počet zpráv ČTK podobný jako v roce 2014, označení Ústavní soud se objevilo ve 1266 textech. Celostátní deníky se Ústavnímu soudu v roce 2014 věnovaly přibližně ve dvou tisících zpráv a publicistických článků. V předcházejícím roce jich bylo o tisícovku více.

Ústavní soud je zatím jediným soudem v republice, který si zřídil oficiální profil na sociálních sítích Facebook (dostupný z: www.facebook.com/ustavisoud) a Twitter (dostupný z https://twitter.com/usoud_official). Cílem tohoto projektu je bezprostřední zpřístupnění informací o rozhodovací činnosti Ústavního soudu a aktuálním dění uživatelům těchto sociálních sítí, z nichž převažují studenti právnických fakult, gymnázií, advokáti, média a další zájemci o dění v justici. Za účelem zveřejňování volných pracovních míst se Ústavní soud připojil též k profesní sociální síti LinkedIn (dostupný z www.linkedin.com).

Rozpočet Ústavního soudu v roce 2014

Ústavní soud je samostatnou rozpočtovou kapitolou číslo 358 státního rozpočtu České republiky.

Vzhledem k charakteru činnosti nebyl pro rok 2014 Ústavnímu soudu stanoven závazný ukazatel rozpočet příjmů. Kapitola vykazuje pouze příjmy nahodilé, které nelze vzhledem k předmětu činnosti objektivně plánovat. Ke konci roku vykázal Ústavní soud celkové příjmy ve výši 479 830,14 Kč. Většina příjmů, a to ve výši 475 785,04 Kč, má povahu ostatních nedaňových příjmů, jde především o příjmy z dobropisů za předplatné knih, přeplatků z roku 2013 za vyúčtování nákladů z bytů, vrácených záruk z CCS karet a úhrad za způsobené škody. Příjmy z vlastní činnosti dosáhly výše 4 045,10 Kč, jde o příjmy za poskytnutí informací, umístění městského kamerového systému na budově Ústavního soudu, z pronájmu plochy k provozování automatu na teplé nápoje a z plateb za kolky.

Ústavnímu soudu byly pro rok 2014 stanoveny závazné ukazatele určené na výdaje spojené s činností Ústavního soudu ve výši 169 466 538 Kč.

V souladu s rozpočtovými pravidly a na základě usnesení vlády č. 779 ze dne 22. září 2014, kterým bylo schváleno posílení prostředků na platy včetně příslušenství, požádal Ústavní soud příslušné výbory Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky o navýšení prostředků na platy zaměstnanců včetně příslušenství o 3,5 % s účinností od 1. listopadu 2014. V návaznosti na usnesení rozpočtového výboru provedlo Ministerstvo financí toto rozpočtové opatření a došlo ke zvýšení rozpočtu výdajů kapitoly 358 – Ústavní soud na rok 2014 o účelově určené prostředky v částce 426 422 Kč. Rozpočet celkových výdajů Ústavního soudu v roce 2014 tak byl zvýšen na 169 892 960 Kč.

Ústavní soud v souvislosti se změnou zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu,

ve znění pozdějších předpisů, požádal Ministerstvo financí o stanovisko k návrhu rozpočtového opatření z titulu změny výše uvedeného zákona. Účelem návrhu rozpočtového opatření bylo zvýšení výdajů na platy soudců Ústavního soudu a s tím souvisejících výdajů na povinné pojistné placené zaměstnavatelem, přiděl do fondu kulturních a sociálních potřeb a výdajů na náhrady spojené s výkonem funkce účinné od 1. října 2014, a to v celkové výši 1 860 900 Kč. Ministerstvo financí ve svém stanovisku zaslaném rozpočtovému výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky nedoporučilo navýšit rozpočet výdajů na rok 2014 s odkazem na stav vládní rozpočtové rezervy. Na základě tohoto zamítavého stanoviska Ministerstva financí Ústavní soud nepředložil rozpočtové opatření k dalšímu projednání rozpočtovému výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a vzniklou situaci řešil v souladu s doporučením Ministerstva financí použitím neprofilujících nároků z nespoteřovaných výdajů.

Konečný rozpočet výdajů Ústavního soudu při zapojení nároků z nespoteřovaných výdajů činil 179 617 791,33 Kč. Skutečné čerpání k 31. 12. 2014 dosáhlo výše 155 074 791,33 Kč, a to včetně zapojení nároků z nespoteřovaných výdajů, což představovalo čerpání k rozpočtu po změnách na 91,28 % a ke konečnému rozpočtu na 86,34 %. Nižší čerpání výdajů reflektuje neúplný počet soudců v průběhu roku, dočasná úsporná opatření provozního charakteru, jakož i přesun prostředků plánovaných na financování investičních akcí v rámci aktuálního programu vedeného v Evidenčním dotačním systému a správě majetku ve vlastnictví státu.

Do výše čerpání běžných výdajů se v roce 2014 promítly zejména výdaje na platy a ostatní platby za provedenou práci a výdaje na povinné sociální a zdravotní pojištění placené zaměstnavatelem, jejichž konečný rozpočet činil částku 106 395 026 Kč, vlastní čerpání včetně zapojení neprofilujících nároků z nespoteřovaných výdajů činilo 105 353 064 Kč, tj. 99,02 % ke konečnému rozpočtu. Systemizovaný počet zaměstnanců Ústavního

soudu byl stanoven na 127 osob. Průměrný přepočtený stav zaměstnanců za rok 2014 činil 123 zaměstnanců. Důvodem nenaplnění stanoveného limitu počtu zaměstnanců byl odchod asistentů soudců, kterým skončilo funkční období, a následné obsazení těchto míst po jmenování nových soudců, zkrácené pracovní úvazky u některých funkcí a obměna zaměstnanců během roku.

Dalšími položkami významně ovlivňujícími čerpání rozpočtu účelových a ostatních běžných výdajů byly výdaje na nákup elektrické energie, tepla, vody a na pohonné hmoty. Dále čerpání rozpočtu účelových a ostatních běžných výdajů ovlivnily materiálové výdaje – nákup kancelářského materiálu, spotřebního materiálu IT, drobného hmotného dlouhodobého majetku, knih a časopisů, překladatelské služby, ostatní nakupované služby, udržovací poplatky za podpory software, výdaje na běžné opravy a údržbu budovy, vozového parku, výdaje na zahraniční a tuzemské služební cesty, pohoštění, náhrady a příspěvky související s výkonem ústavní funkce, pojištění majetku Ústavního soudu apod. Konečný rozpočet účelových a ostatních výdajů dosáhl výše 42 673 097,17 Kč, skutečné čerpání bylo ve výši 33 106 848,11 Kč, což představuje 77,58 % ke konečnému rozpočtu.

Na kapitálové výdaje, reprodukci majetku Ústavního soudu, použil Ústavní soud v roce 2014 z částky konečného rozpočtu ve výši 30 549 668,16 Kč při zapojení nároků z nespotřebovaných výdajů částku celkem 16 614 758,37 Kč, tj. 54,39 % k rozpočtu po změnách. Nevyčerpané prostředky budou v příštím období použity zejména na pokračování celkové revitalizace památkově chráněné budovy Ústavního soudu.

Zákonem schválený rozpis specifických a průřezových ukazatelů státního rozpočtu byl v roce 2014 dodržen.

Představujeme: Zahájení rekonstrukcí sídla Ústavního soudu

Ústavní soud od roku 1991 (resp. 1993) sídlí v budově bývalého zemského stavovského sněmu, která byla postavena v letech 1875 až 1878 v neorenesančním slohu. Poslední rekonstrukce budovy proběhla v 80. a 90. letech minulého století. Od této doby, tj. po dobu 30 let, byly v budově realizovány pouze nezbytné udržovací opravy. V roce 2010 byly modernizovány prostory knihovny Ústavního soudu.

Vzhledem k nezbytnosti udržet budovu v provozuschopném stavu a současně zajistit moderní pracovní prostředí byl v roce 2014 zpracován střednědobý plán rekonstrukcí a investičních aktivit pro období 2014 až 2017, který řeší postupnou revitalizaci prostor budovy Ústavního soudu. Tento plán, který obsahuje cca deset dílčích investičních aktivit, je provázán na střednědobý rozpočtový výhled a na plán veřejných zakázek. Veškeré opravy a rekonstrukce budou probíhat za plného provozu Ústavního soudu. Budova má status kulturní památky ve smyslu zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů, a je vzhledem k architektonickému zpracování památkově chráněna jako celek. Z tohoto důvodu byl zadán stavebně-historický průzkum budovy s cílem zajistit, aby původní architektonické prvky zůstaly zachovány a případně byly restaurovány. V rámci tohoto průzkumu byla nalezena časová schránka uložená při slavnostním otevření budovy pod závěrečný kámen dne 22. prosince 1878 zemským hejtmánem panem Adalbertem Widmannem. Schránka i její obsah jsou v současnosti deponovány v Moravském zemském archivu.

První stavebně-investiční akcí zahájenou v roce 2014 byla renovace sochařské výzdoby umístěné na atice jižního a severního rizalitu budovy Ústavního soudu. Jde o sochy alegorií šesti ctností umístěných v souborech po šesti sochách. Autory sochařské výzdoby jsou Josef Schönfeld a Josef Tomola. Přestože sochařská výzdoba byla v předchozích desetiletích několikrát opravována, její stav byl velmi špatný až havarijní. Vzhledem ke stavu originálního kamene nebylo možné opravené sochy ani po restaurování

umístit na původní místo v exteriéru. Z toho důvodu byly vytvořeny kopie všech soch, které byly v listopadu 2014 umístěny zpět na atiky budovy. Originály soch po nezbytném ošetření byly uschovány v prostorách Ústavního soudu. Dva originály soch budou v roce 2015 celkově restaurovány (jde o sochy alegorie Zákonodárství a Štěstí) a následně vystaveny v interiéru budovy.

Plán rekonstrukcí počítá také s renovací kanceláří soudců Ústavního soudu. Rekonstrukce jsou rozvrženy do několika etap a do více let tak, aby nebyl omezen výkon soudní agendy. Kromě samotných kanceláří jsou rekonstruovány také silové a slaboproudé rozvody (počítačová síť, požární a zabezpečovací systém, komunikační rozvody), rozvody tepla, vody a odpadů včetně výměny otopných těles a dalšího zařízení prostorů. Restaurovány jsou původní dveře a obložky. Úpravy interiéru jsou prováděny v souladu se zpracovaným architektonickým návrhem. V roce 2014 byly dokončeny rekonstrukce kanceláří pro dvě pracoviště soudců Ústavního soudu a byla zahájena příprava pro další dvě. V rámci této akce byl navržen systém rozvodu strukturované kabeláže v celé budově, který je postupně realizován při dílčích rekonstrukcích.

V roce 2014 byla zahájena příprava rekonstrukce foyer a přilehlých prostor budovy Ústavního soudu, jejímž cílem je upravit vstupní vestibul z Joštovy ulice a přilehlé prostory tak, aby odpovídaly současným potřebám Ústavního soudu a ochranné služby Policie České republiky. Při této akci budou restaurovány troje vstupní dveře, recepce bude přemístěna přímo do vestibulu a bude vytvořen vhodný prostor pro potřebu soudců a zaměstnanců Ústavního soudu při komunikaci s médii. Tato akce bude dokončena v prvním pololetí roku 2015.

Dlouhodobou akcí je provedení odvlhčení a sanace sklepních prostor budovy a oprava historické fasády budovy. V roce 2014 byl dokončen vlhkostní průzkum sklepních prostorů, který potvrdil silné pronikání vlhkosti do základového zdiva budovy. Po provedení sanace základového zdiva a sklepních prostorů bude opravována a restaurována fasáda budovy. Dokončení se předpokládá v roce 2017. Doprovodnou akcí bude oprava a repase oken. Tato akce je

investičně velmi náročná a bude nutné projednat rozpočtové krytí v rámci programového financování.

Mezi další akce připravované k provedení ve střednědobém horizontu patří rekonstrukce sociálních zařízení, odpadů a rozvodů vody v budově, úprava vstupu pro osoby se sníženou pohyblivostí a výměna zdroje tepla ve výměňkové stanici v souvislosti se změnou topného média. V dlouhodobém horizontu bude nezbytné provést rekonstrukci prostor sněmovního sálu, včetně přilehlých prostor a jednacích místností senátů.

PŘÍLOHY

© BVG

Návštěva Spolkového ústavního soudu SRN,
Karlsruhe, březen 2014.

Návštěva Ústavního soudu Slovinska,
Lublaň, říjen 2014.

© ÚS Slovinska

© ÚS Rakouska

Kongres Konference evropských ústavních soudů,
Viedeň, květen 2014.

Kolokvium s Aharonem Barakem, Brno, červen 2014.

© Ústavní soud / Jan Symon

© Ústavní soud / Jan Symon

Předseda Evropského soudu pro lidská práva Dean Spielmann na Ústavním soudu, duben 2014.

Návštěva předsedy vlády Bohuslava Sobotky,
březen 2014.

© Ústavní soud / Jan Symon

© Ústavní soud / Jan Symon

Návštěva ministryně spravedlnosti
Heleny Válkové, říjen 2014.

Návštěva předsedy a členů ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny, březen 2014.

© Ústavní soud / Jan Symon

© Ústavní soud / Aleš Ležatka

V roce 2014 uplynulo funkční období soudce Stanislava Balíka...

... soudkyně Ivany Janů...

© Ústavní soud / Aleš Ležatka

... a soudkyně Michaely Židlické.

© Ústavní soud / Aleš Ležatka

Aharon Barak, červen 2014.

© Ústavní soud / Jan Symon

Příspěvky Elišky Wagnerové a Aharona Baraka přednesené na semináři Ústavního soudu

Lidská důstojnost (kolokvium Ústavního soudu s Aharonem Barakem), červen 2014

Dne 18. června 2014 uspořádal Ústavní soud ve spolupráci s velvyslanectvím státu Izrael kolokvium, jehož hlavním hostem byl profesor Aharon Barak. Tématem kolokvia se stala „Lidská práva a důstojnost“ a slavnému izraelskému profesorovi sekundovala emeritní místopředsedkyně Ústavního soudu Eliška Wagnerová. Na následujících stranách přetiskujeme text obou vystoupení, aby se s ním mohli seznámit také ti, kteří se kolokvia nemohli účastnit osobně.

Aharon Barak

Lidská důstojnost: ústavní hodnota a ústavní právo

Lidská důstojnost má dlouhou intelektuální historii, jak náboženskou, tak filozofickou. Co si ale mají počít soudci s tímto bohatstvím myšlenek v okamžiku, kdy jsou povoláni k výkladu konceptu „lidské důstojnosti“ jako součásti ústavní listiny základních práv? Bohatou historií lidské důstojnosti jistě nemohou ignorovat. Stejně tak ale nemohou být spokojeni se závěrem, že se jedná o vágní pojem. Role soudce je zavazuje k tomu, aby vágní pojem zaplnili obsahem. Činili tak již v minulosti, dávající význam vágním pojmům jako svoboda a rovnost. Když se nyní utkávají s pojmem lidské důstojnosti, jakožto součástí ústavní pořádku, musí činit totéž. Ale jak?

Aby bylo možné tuto otázku zodpovědět, je s ohledem na lidskou důstojnost vhodné odlišovat dvě základní ústavní situace. V té první slouží lidská důstojnost jako ústavní hodnota, ale ne ústavní právo. To je případ Spojených států, Španělska a Kanady. V druhé situaci slouží lidská důstojnost jako ústavní hodnota, ale také jako ústavní právo. Z mého úhlu pohledu se zdá, že to je právě situace české Listiny základních práv a svobod. Ustanovení čl. 1 hovoří o lidské důstojnosti jako o hodnotě, zatímco ustanovení čl. 10 o lidské důstojnosti jako o ústavním právu.

LIDSKÁ DŮSTOJNOST JAKO ÚSTAVNÍ HODNOTA ROLE LIDSKÉ DŮSTOJNOSTI JAKO ÚSTAVNÍ HODNOTY

Začnu své pojednání lidskou důstojností jako ústavní hodnotou. Lidská důstojnost jako ústavní hodnota má v oblasti lidských práv několik funkcí. Zajišťuje lidským právům teoretické základy; přispívá k výkladu lidských práv na podústavní úrovni; je jednou z hodnot realizovaných každým ústavním právem; hraje svoji roli při omezování ústavních práv a určování limitů těchto omezení; hraje primární výkladovou roli v těch případech, v nichž ústava obsahuje ústavní právo na lidskou důstojnost.

VÝZNAM LIDSKÉ DŮSTOJNOSTI JAKO ÚSTAVNÍ HODNOTY

Co je to lidská důstojnost jako ústavní hodnota? Odpověď, již nám předkládá většina nejvyšších a ústavních soudů v moderních ústavních demokraciích, zní tak, že lidská důstojnost je humanita: Lidská důstojnost jako ústavní hodnota je humanitou každého člověka jako lidské bytosti; je to svobodná volba každé lidské bytosti a autonomie její vůle. Je to jejich lidská identita. Je to svoboda každého jednotlivce psát příběh svého života. Je to osvobození od ponížení a degradace. Brání komukoliv, aby byl snížen na pouhý prostředek uspokojení vůle někoho jiného. Lidská důstojnost funguje v kontextu společnosti. Představuje holistický přístup k niternému a emočnímu světu lidských bytostí, jejich sociální identitě a vztahu k ostatním. Toto je dle mého soudu moderní verze myšlenky prof. Waldrona, že každý člověk má postavení a hodnotu krále.

Takový koncept lidské důstojnosti jako ústavní hodnoty, jakkoliv postaven na dlouhé tradici intelektuální historie, je charakterizován svojí moderní povahou. Staráme se o důstojnost člověka v dnešní společnosti. Mezi chápáním humanity a náboženstvím nebo Kantovským pohledem na humanitu existuje v mnoha ohledech Rawlsův „překrývající se konsenzus“.

Soudci ve svých rozhodnutích berou v úvahu vnější a vnitřní kontext charakterizující konkrétní právní systém. Vnější kontext spočívá v historickém a sociálním pozadí, jež vedlo k uznání lidské důstojnosti jako ústavní hod-

noty. Vnitřní kontext odráží architekturu ústavy. Obecně zahrnuje strukturu ústavy a listiny práv a svobod a speciálně pak normativní status přiznaný v těchto ústavních dokumentech hodnotě lidské důstojnosti. Rozdíly v těchto kontextech mezi jednotlivými právními systémy mohou vést k rozdílům v chápání hodnoty lidské důstojnosti a v následcích takového pochopení. Soudci poté, co posoudí vnitřní a vnější kontext, vyjádří své chápání toho, jak společnost, v jejímž rámci soudí, vnímá koncept lidské důstojnosti. Vyjadřují tím její historii, její základní a fundamentální hodnoty. Toto soudci dělají, když vyjadřují pojetí své společnosti k pojmům rovnosti, volnosti, svobody projevu a dalším hodnotám podmiňujícím ústavní práva. Nevyjadřují své osobní pohledy, ale spíše pohled společnosti, v níž působí. Soudci též budou využívat informace získané z jiných ústavních dokumentů, jako je preambule ústavy nebo vyhlášení nezávislosti. Bude jim asistovat judikatura týkající se tohoto a dalších konceptů. Budou zkoumat komparativní ústavní a mezinárodní právo. Budou se zaměřovat na základní hodnoty a koncepty, spíše než na pomíjivého ducha doby. Vyjádří své trvalé, nikoliv dočasné a pomíjivé, názory o společnosti. Historie – nikoliv hysterie. Všechny tyto prvky společně umožňují soudcům formulovat pojetí humanity člověka jako ústavní hodnoty ve společnosti.

Tento přístup dává lidské důstojnosti jako ústavní hodnotě širokou působnost. Každé ústavou zaručené právo slouží zvláštnímu účelu, který odráží jeho jedinečný charakter. Vedle těchto zvláštních účelů však ústavou zaručená práva vycházejí z obecného účelu dosáhnout lidské důstojnosti jako hodnoty. Výsledkem je, že účely většiny ústavou zaručených práv se částečně překrývají, protože sdílejí obecný účel naplňování lidské důstojnosti. Tyto přesahy se povětšinou doplňují – lidská důstojnost jako ústavní hodnota, která je společným prvkem většiny ústavou zaručených práv, slouží k posilování jedinečné ústavní hodnoty vlastní každému konkrétnímu právu. Tento částečný přesah je však do jisté míry i rozporuplný. Lidskost jedné osoby může být v rozporu s lidskostí jiné osoby. Má svoboda projevu – kterou vyjadřuji svou lidskost – může být v rozporu s vaší pověstí – v níž se odráží vaše lidskost. Když proto dochází ke střetu dvou ústavou zaručených práv, lidská důstojnost jako hodnota se může nacházet na obou miskách vah.

Jak řešit takové případy rozporu? Je nutno nacházet rovnováhu mezi rozporuplnými účely na ústavní úrovni? Takové nacházení rovnováhy pomocí výkladu by mělo dopad na rozsah působnosti různých ústavou zaručených práv. Domnívám se, že nalézání rovnováhy tímto způsobem je nevhodné. Rozporuplné přesahy představují v oblasti ústavou zaručených práv přirozený jev. Nejsou projevem chyby ve znění ústavy. Odrážejí bohatost lidskosti lidské bytosti se všemi jejími neodmyslitelnými rozpory. Tyto rozporuplné částečné přesahy by proto měly být ponechány samy o sobě a neměly by být řešeny na ústavní úrovni. Nechtě na ústavní úrovni kvete tisíc květů ústavou zaručených hodnot (ať již se vzájemně doplňují, nebo si odporují). Současně by však mělo být hledáno řešení na podústavní (zákonné) úrovni pomocí zásady proporcionality.

LIDSKÁ DŮSTOJNOST JAKO ÚSTAVOU ZARUČENÉ PRÁVO

Nyní bych rád analyzoval lidskou důstojnost jako ústavou zaručené právo. Mnoho moderních ústav uznává lidskou důstojnost jako ústavou zaručené právo. Je ústavou zaručeným právem i přímo ve čl. 10 vaší Listiny. Ve většině zemí, jakož i v České republice, se nejedná o právo absolutní. Jde o právo relativní, a tudíž může být omezeno. Běžná pravidla pro omezení ústavou zaručeného práva se vztahují i na právo na lidskou důstojnost. Zásada proporcionality ve většině ústav stanoví (výslovně nebo implicitně), že ne každé omezení práva na lidskou důstojnost je protiústavní. Protiústavní je pouze nepřiměřené omezení lidské důstojnosti. Německé ústavní právo se liší v tom, že právo na lidskou důstojnost je absolutní a zásada proporcionality se na něj nevztahuje.

Ve většině případů, a stejně tak i v České republice, není ústavou zaručené právo na lidskou důstojnost právem věčným. Může být naopak v souladu se zavedenými postupy měněno formou novely ústavy. Není tomu tak ovšem v německém ústavním právu, kde ústavou zaručené právo na lidskou důstojnost nepodléhá novelizaci ústavy. V řadě ústav – a zde si nejsem jist, jaká je situace v případě vaší Listiny – je právo na lidskou důstojnost negativním a pozitivním právem. Povinnosti státu nejsou splněny pouze tím, že se

zdrží omezování práva na lidskou důstojnost (negativní aspekt respektování tohoto práva). Stát musí rovněž činit kroky k ochraně lidské důstojnosti a usnadňování jejího naplňování (pozitivní aspekt respektování tohoto práva). Ústavou zaručené právo na důstojnost má zajistit politické a občanské svobody lidských bytostí, jakož i jejich sociální a ekonomické svobody.

ROZSAH PRÁVA NA LIDSKOU DŮSTOJNOST

Rozsah ústavou zaručeného práva na lidskou důstojnost vychází z účelů, k nimž slouží. Ústředním účelem práva na lidskou důstojnost je dosažení lidské důstojnosti jako ústavní hodnoty, tj. lidskosti osoby jako lidské bytosti. Struktura ústavy však může bránit úplnému naplnění této hodnoty a může vést k závěru, že rozsah ústavou zaručeného práva na lidskou důstojnost je nižší než rozsah lidské důstojnosti jako ústavní hodnoty. To je případ německého ústavního práva. Nejprve budeme hovořit o situacích, kde účelem práva na lidskou důstojnost je dosažení lidské důstojnosti jako hodnoty. Rozsah práva a rozsah hodnoty jsou tak totožné. Poté se zaměříme na výjimečný případ práva na lidskou důstojnost v německém ústavním právu.

Co se týče obecného případu, kdy účelem práva na lidskou důstojnost je dosažení lidské důstojnosti jako hodnoty:

Rozsah tohoto práva se vztahuje na všechny aktivity, kdy je lidské bytosti nutno uznávat jako za sebe jednající osoby, které rozvíjejí své tělo a mysl v souladu se svou vlastní svobodnou vůlí. Svobodná vůle lidských bytostí je potom výrazem jejich lidskosti a touhy utvářet a řídit si život a realizovat se. Všechny lidské bytosti mají právo rozvíjet svou vlastní osobnost, charakter, životní styl, identitu, vztahy s ostatními a světonázor. Je to právo rozhodnout se, s kým budou sdílet život, zakládat rodinu a vychovávat děti. Je to právo na rodičovství. Je to právo rozhodnout se, kde budou a kam půjdou. Je to právo uzavírat smlouvy, volit si jméno, nechat si narůst vousy, provozovat sexuální styky, jíst, co člověk chce, a hovořit jazykem, který si zvolí. Je to právo myslet a chtít. Je to právo rozhodnout se, čemu věřit a čemu nevěřit. Je to právo vědět, kdo je váš otec, kdo je vaše matka a odkud pocházíte. Je

to právo vychovávat, podporovat a vzdělávat své vlastní děti. Je to právo psát svůj vlastní životní příběh.

Svobodná vůle s autonomií vůle jednotlivce úzce souvisí. Jejím smyslem je, že lidské bytosti – každý jedinec sám, a nikdo jiný; každý jedinec sám, a nikoli stát – ovládají svůj vlastní osud. Lidské bytosti ovládají svá vlastní těla a zacházení s nimi. Svobodná vůle zahrnuje i právo být ponechán na pokoji.

Lidskost lidských bytostí vyžaduje uznání jejich hodnoty jako jednotlivců, a to nehledě na prospěch, jaký přinášejí společnosti. Lidská bytost není pouhý prostředek k vytváření zisku pro jinou osobu. Všechny lidské bytosti jsou si rovné a nikdo neovládá svobodou volbu jiné osoby. Každá osoba je samostatná a má vlastní účel. Lidé by neměli být pohnáni k odpovědnosti za jednání, která neučinili ze své svobodné vůle. Odpovědnost ukládaná jim za jejich jednání by neměla být založena na odplatě ani by žádná osoba neměla sloužit jenom jako odstrašující příklad pro jiné.

Lidskost lidských bytostí je jejich lidskost v rámci společnosti, v níž žijí. Nejedná se o lidskost na opuštěném ostrově. Jde o lidskost, která je založena na vzájemných vztazích mezi jednotlivcem a jinými jedinci, a mezi nimi a státem. Je proto potřeba zaručit minimální úroveň udržitelnosti a podmínky v oblasti vzdělávání, zdraví, stravování a zaměstnání, které jednotlivcům umožňují uskutečňovat jejich svobodnou vůli a autonomii. Je proto potřeba chránit pověst osoby a zajistit, aby se lidé mohli zapojit do společnosti tím, že se projevují a ovlivňují směr, kterým se ubírá. Diskriminace osob narušuje jejich identitu. Lidskost lidských bytostí je naplněna, když jsou si všichni vzájemně rovni ve společnosti, v níž žijí. Ponižování a degradace lidských bytostí omezují jejich lidskost.

Rád bych teď zmínil zvláštní případ lidské důstojnosti jako ústavou zaručeného práva v německé ústavě.

V německém ústavním právu – stejně jako v jiných ústavách – se hodnotou lidské důstojnosti rozumí lidskost lidské bytosti. Jde o svrchovanou hodnotu německé ústavy. Je vnímána jako duch a esence celé ústavy; je epicentrem ústavní struktury; je primárním principem, kterým se řídí všechny části

ústavy. Toto svrchované postavení odráží ideu, že Německo zavrhlou svou nacistickou minulost a hrubá porušení lidské důstojnosti, která pro ni byla charakteristická, a z lidské důstojnosti, kterou nacisté znesvětili, učinilo svou nejvyšší prioritou.

Ústavou zaručené právo na lidskou důstojnost je v Základním zákoně právem absolutním. Nepodléhá pravidlům proporcionality a nacházení rovnováhy, k němuž v rámci ústavy dochází. Je to věčné právo. Nelze jej měnit formou novelizace ústavy. Jelikož lidská důstojnost je právem absolutním, jakékoli její omezování je protiústavní. Rozsah ústavou zaručeného práva na lidskou důstojnost musí být proto velice úzký. Nemůže se vztahovat na všechny aspekty lidskosti lidských bytostí. Podle německého ústavního práva se proto právo na lidskou důstojnost vztahuje pouze na ty extrémní situace, kde jsou porušena tabu vztahující se k lidské existenci. Tento rámec zahrnuje zákaz mučení, zákaz ponižování a zajištění minimální obživy pro každou osobu ve společnosti. Kritériem pro pochopení práva na lidskou důstojnost je, že dochází k jeho porušení, kdykoli je nějaká osoba pokládána za pouhý prostředek k dosažení cílů někoho jiného. Právo na lidskou důstojnost v německém ústavním právu je omezeno na pohlížení na každou osobu samostatně, s vlastním smyslem, nikoli jako na prostředek (předmět). Jde o „vzorec předmětu“, který je ovlivněn kantovskou filozofií.

Takové chápání lidské důstojnosti je užší než chápání lidské důstojnosti jako lidskosti lidské bytosti. Externí výkladový kontext, který zahrnuje historické a společenské pozadí, mohl vést ke ztotožnění lidské důstojnosti v německé ústavní teorii s lidskostí lidské bytosti. Interní výkladový kontext, který se zabývá strukturou ústavy, však namísto toho vede k oddělení rozsahu lidské důstojnosti jako ústavní hodnoty a rozsahu ústavou zaručeného práva na lidskou důstojnost. Struktura ústavy dává právu na lidskou důstojnost jeho absolutní a věčný charakter, proto pouze ty konkrétní aspekty lidské důstojnosti jako hodnoty, které souvisejí primárně s názorem, že lidskost je účelem, nikoli prostředkem, určují rozsah ústavou zaručeného práva na lidskou důstojnost.

Pojednal bych nyní o oblasti, na niž se vztahuje právo na lidskou důstojnost.

S ohledem na velký rozsah lidské důstojnosti jako ústavní hodnoty je takto rozsáhlé i ústavou zaručené právo na lidskou důstojnost. Tato situace dává vyvstat mnoha otázkám. Zmíním tři metodologické otázky: Za prvé, existuje nějaká oblast lidského chování, která je chráněna výhradně ústavou zaručeným právem na lidskou důstojnost? Za druhé, jakou úlohu hraje ústavou zaručené právo na lidskou důstojnost v oblastech, kde dochází ke vzájemně se doplňujícímu překrývání mezi právem na lidskou důstojnost a jinými ústavou zaručenými právy? Za třetí, co je zákonem, pokud dochází k rozporuplnému překrývání mezi ústavou zaručeným právem na lidskou důstojnost a jinými ústavou zaručenými právy?

1. Oblast ošetřená výhradně právem na lidskou důstojnost

Odpověď na otázku, zda lidská důstojnost má nějakou doménu („normativní oblast“), na kterou by se výhradně vztahovala, leží ve struktuře listiny práv každého státu. Pokud je listina práv komplexnější a bohatší, co se týče ústavou zaručených práv, jedním z jejichž účelů je lidská důstojnost, doména, na kterou se lidská důstojnost vztahuje jako ústavou zaručené právo, bude zúžena. Zamyslete se nad Listinou práv v Ústavě Jihoafrické republiky. Obsahuje většinu (občanských a společenských) ústavou zaručených práv, která uznává srovnávací právo. Důsledkem toho většina situací, které spadají pod právo na lidskou důstojnost, spadá rovněž pod ostatní ústavou zaručená práva. Lidská důstojnost je například jednou z důležitých složek, z nichž vychází právo na rovnoprávnost. Pokud se diskriminace dotýká této složky, zakazuje ji jak ústavou zaručené právo na rovnoprávnost, tak ústavou zaručené právo na lidskou důstojnost. Právo na lidskou důstojnost se proto na oblast diskriminace neuplatní výhradně. Na co se tedy v Jižní Africe ústavou zaručené právo na lidskou důstojnost vztahuje výhradně? Existuje nějaká „normativní oblast“, která náleží výhradně lidské důstojnosti? Odpověď zní, že její výhradní působnost se vztahuje pouze na ty oblasti, které jsou zahrnuty do ústavou zaručeného práva na lidskou důstojnost, avšak nespádají do působnosti žádného jiného ústavou zaručeného práva. Ústava Jihoafrické

republiky například neuznává ochranu osobní pověsti a právo na rodinný život jako samostatná ústavou zaručená práva. V Ústavě Jihoafrické republiky to jsou výhradní aspekty ústavou zaručeného práva na lidskou důstojnost.

Teoreticky může nastat situace, kdy ústavní listina lidských práv je tak rozsáhlá, že pokrývá veškeré jednání omezující lidskou důstojnost, i bez výslovně formulovaného práva na lidskou důstojnost. To nejspíše nastane v případě listiny práv, která zahrnuje „paušální ustanovení“, tj. ustanovení, které stanoví, že jakékoli jednání omezující osobní svobodnou volbu a neupravené jinými ústavou zaručenými právy spadá do kategorie paušálního práva. V takové situaci teoreticky právo na lidskou důstojnost nemá žádné své jedinečné „pole působnosti“, protože jakékoli jednání omezující lidskou důstojnost a nezahrnuté v žádném ze zvláštních práv spadá pod toto paušální právo.

To dle všeho platí v případě listiny práv v německé ústavě, která uznává právo na rozvoj osobnosti člověka. Toto právo se vykládá jako paušální právo (Auffanggrundrecht). Jakýkoli postup na straně státu, který omezuje svobodnou volbu jednotlivce a který není ošetřen některým z konkrétních ústavou zaručených práv, která německá ústava uznává, spadá pod právo na rozvoj vlastní osobnosti. Vypadá to, že právo na lidskou důstojnost má v německé ústavě úzké pole působnosti. Zdá se mi, že právo na lidskou důstojnost je v německé ústavě v podstatě vnímáno jako ochrana proti omezování některého z ústavou zaručených práv způsobem, který porušuje právo na lidskou důstojnost. Lidská důstojnost je tedy spojena s některým z ostatních práv uznaných ústavou a slouží jako indikátor protiústavního omezování takového práva. Uvedené omezení nepodléhá principu proporcionality, protože odráží absolutní charakter ústavou zaručeného práva na lidskou důstojnost v německém ústavním právu. To platí v případě, kdy v důsledku omezení ústavou zaručeného práva se poškozená osoba stává pouhým prostředkem naplnění veřejného zájmu („vzorcem předmětu“). V jiných ústavách může úlohu paušálního práva hrát právo na svobodu nebo právo na život. I v takovém případě je však existence samostatného ústavou zaručeného práva na lidskou důstojnost významná, a to ze dvou důvodů. Za prvé, budoucnost

je neznámá. Mohou nastat události, které nebude pokrývat paušální právo, nýbrž které mohou spadat pod působnost práva na lidskou důstojnost. Za druhé, i kdyby ústavou zaručené právo na lidskou důstojnost nemělo jedinečný rozsah působnosti, skutečnost, že jednání na straně státu omezuje nejenom konkrétní ústavou zaručené právo, nýbrž i právo na lidskou důstojnost, má právní význam. Existence ústavou zaručeného práva na lidskou důstojnost dává lidské důstojnosti zvláštní orientaci právě proto, že se jedná o samostatné ústavou zaručené právo, nikoli pouze o ústavní hodnotu.

2. Vzájemně se doplňující překrývání ústavou zaručeného práva na lidskou důstojnost a jiných ústavou zaručených práv

Řada ústavou zaručených práv chrání různé aspekty lidské důstojnosti jako hodnoty. Tyto aspekty mají současně nárok na ochranu v rámci práva na lidskou důstojnost. Na důstojnost je proto nutno brát zřetel v rámci většiny ústavou zaručených práv, jako je například právo na rovnoprávnost, svobodu projevu, svobodnou volbu povolání a majetek. Výsledkem je vzájemně se doplňující překrývání práva na lidskou důstojnost a ostatních ústavou zaručených práv. Jaký je vztah mezi právem na lidskou důstojnost a ostatními ústavou zaručenými právy v oblasti vzájemně se doplňujícího překrytí? Skutečnost, že existuje oblast vzájemně se doplňujícího překrývání, by neměla vést k žádné změně rozsahu ústavou zaručených práv, která se překrývají. Není důvodu pro vynětí oblasti překrytí z rozsahu působnosti práva na lidskou důstojnost, stejně jako není důvodu pro jeho vynětí z rozsahu působnosti příslušných jiných práv. Doplňující se překrytí nevede ke změně vymezení žádných ústavou zaručených práv, protože každé právo je nezávislé ve vztahu k rozsahu působnosti, který vyžaduje účel, na němž je založeno. Každé právo posiluje podpora, které se mu dostává v oblasti překrytí.

Neplatí však, že pokud dochází k doplňujícímu se překrytí, ve skutečnosti aplikujeme pouze konkrétní ústavou zaručené právo, a nikoli ústavou zaručené právo na lidskou důstojnost? Přístup tohoto druhu lze nalézt v judikatuře Ústavního soudu Jihoafrické republiky.

Domnívám se, že v případě doplňujícího se překrytí ústavou zaručeného

práva na lidskou důstojnost a jiných ústavou zaručených práv je třeba každé právo posuzovat samostatně. S ústavou zaručeným právem na lidskou důstojnost nesmí být zacházeno jako s reziduálním právem, protože to by bylo v rozporu se stěžejností práva na lidskou důstojnost v rámci ústavy, a je to nepatřičné i z metodologického hlediska. Konkrétní právo neoslabuje obecné právo na lidskou důstojnost. Obě se vztahují na omezující jednání, každé ze svého pohledu. Doplňující se překrytí není normativně vyjádřeno na ústavní úrovni, nýbrž na podústavní úrovni. Zákon, který omezuje ústavou zaručené právo, v souvislosti s nímž existuje doplňující překrytí, je v souladu s ústavou pouze v případě, že je proporcionální. Proporcionalitu je nutno u každého z ústavou zaručených práv posuzovat samostatně, zvlášť pokud se požadavek proporcionality u každého práva liší. I pokud se však na všechna ústavou zaručená práva vztahuje všeobecné omezující ustanovení, jakékoli omezení je nutno analyzovat samostatně z pohledu každého ústavou zaručeného práva. Důvody jsou dva: za prvé, váha přikládána veřejnému zájmu, která ospravedlňuje omezení ústavou zaručeného práva na lidskou důstojnost, se může lišit od váhy jako ospravedlnění omezení konkrétního ústavou zaručeného práva. Za druhé, váha přisuzovaná ochraně konkrétního ústavou zaručeného práva (kde může docházet k perifernímu omezení lidské důstojnosti) se může lišit od váhy přikládané ochraně ústavou zaručeného práva na lidskou důstojnost (kde omezení může být centrálnější).

3. Rozporuplné překrývání (kolize) mezi ústavou zaručeným právem na lidskou důstojnost a jinými ústavou zaručenými právy

V některých případech se ústavou zaručené právo na lidskou důstojnost střetává s jiným samostatným ústavou zaručeným právem. Jak tento konflikt řešit? Na ústavní úrovni střet přetrvává. Rozporuplné částečné překrytí nemění rozsah žádného z protichůdných ústavou zaručených práv. Stejně jako v případě doplňujícího překrytí zůstává rozsah práv nedotčen. Výsledek rozporu je proto relevantní pouze na podústavní úrovni. To vyplývá z chápání, že rozporuplné překrývání práv není důsledkem chyby, ani nesvědčí o ústavní patologii. Neočekáváme, že by ústavou zaručené právo, před kterým má přednost jiné ústavou zaručené právo, bylo částečně nebo úplně vyřazeno

z katalogu ústavou zaručených práv. Ani netvrdíme, že zvláštní právo má přednost před právem obecným. Rozporuplné překrytí práv ukazuje bohatost soustavy ústavy a probíhající rozporů mezi jejími složkami. Nejvyšší soud Izraele v jednom případě rozhodl takto:

Známkou demokracie je bohatství práv, hodnot a zásad a rozpory probíhající mezi nimi. Opakovaně bylo řešeno, že ústavou zaručená práva, ústavní hodnoty a zásady se vyskytují v protikladných dvojicích. Tyto protiklady – které jsou v demokracii přirozené a propůjčují jí její vitalitu – nejsou obecně řešeny stanovením rozsahu práv, hodnot a zájmů a vynětím nepřevažujících aspektů z ústavního diskursu a ústavního přezkumu. Tyto konflikty jsou řešeny ponecháním na ústavní úrovni, při stanovení stupně ochrany práv, hodnot a zájmů, které se střetávají na úrovni obecné legislativy.

V souladu s tímto přístupem v případě, kde nějaký zákon omezuje jedno ústavou zaručené právo (jako například právo na ochranu osobnosti), aby ochránil jiné ústavou zaručené právo (jako například právo na svobodu projevu), ústavnost zákona by měla být určena v druhé fázi posuzování ústavnosti, kdy se rozhoduje o proporcionalitě příslušného omezení. Toto určení se odehrává na podústavní úrovni. Zákon, který omezuje jedno právo, aby ochránil jiné právo, je v souladu s ústavou, pokud je proporcionální. I kdyby byl proto omezující zákon shledán proporcionálním, není touto skutečností omezen rozsah omezeného práva, ani tím není rozšířen rozsah chráněného práva.

Než se dostanu ke konci své přednášky, rád bych se zmínil o konkrétním izraelském případě týkajícím se lidské důstojnosti, a jak ho vykládal Nejvyšší soud Izraele.

IZRAELSKÝ PŘÍPAD

Izraelská Listina práv obsahuje omezený počet samostatných práv zaručených ústavou. Jde o tato práva: právo na život, právo na ochranu těla, právo na lidskou důstojnost, právo vlastnit majetek, právo na osobní svobodu, právo na svobodu pohybu do Izraele a z Izraele, právo na ochranu osobnosti

a právo na svobodnou volbu povolání. Izraelská Listina svobod neuznává řadu práv uznávaných komparativním právem. Nejvyšší soud vyložil jejich absenci v Listině práv jako záměr dát najevo, že nejsou uznávána jako samostatná práva zaručená ústavou. To však nevykládal v tom smyslu, že tím je zcela negována jejich existence. Uznal určité jejich aspekty v rámci práva na lidskou důstojnost. V tomto kontextu Nejvyšší soud rozhodl, že lidská důstojnost představuje „rámcové právo“ nebo „mateřské právo“. V jednom z případů, které rozhodoval, pojednal Nejvyšší soud charakteristiky lidské důstojnosti jako práva tohoto druhu takto:

Rysem tohoto druhu práva je, že jeho výslovné znění nestanoví konkrétní situace, na které se vztahuje. Jeho dosah je otevřený. Situace, na něž se vztahuje, lze vyvodit výkladem široce formulovaného znění základního zákona, s přihlédnutím k jeho účelu. Tyto situace lze pro zjednodušení uspořádat do kategorií, jako například právo na humánní existenci s důstojností, právo na tělesnou a duševní integritu, právo dospělé osoby adoptovat atd., jakožto dceřiná práva odvozená od mateřského práva. Stanovení rozsahu dceřiných práv s sebou přirozeně nese obtížné otázky výkladu. Pokud Knesset tato práva neodlišil od práva na lidskou důstojnost, jakožto samostatná práva, neexistuje žádná alternativa výkladového procesu soustředěného na lidskou důstojnost, jehož cílem je stanovit rozsah tohoto práva, při souběžné kategorizační situaci, na které se vztahuje. Taková kategorizace přirozeně nemůže nikdy obsáhnout celé rozpětí práva na lidskou důstojnost, což ostatně ani není záměrem. Záměrem je pomoci pochopit rámcovou úpravu lidské důstojnosti.

Dle tohoto pohledu jsou od lidské důstojnosti (jakožto mateřského práva) odvozena různá dceřiná práva, která společně vyjadřují úplný rozsah mateřského práva. Ve své rozsáhlé a komplexní judikatuře odvodil Nejvyšší soud značný počet dceřiných práv od lidské důstojnosti jakožto mateřského práva, včetně práva na ochranu osobnosti; práva na ochranu osobní a společenské identity; práva na ochranu před ponižováním a degradací; práva na rodinný život a rodičovství; práva na vzdělání; práva na sociální zabezpečení; práva na jídlo; práva na bydlení; práva na vodu; práva

na zdraví; práva na rovnoprávnost; práva na svobodu projevu; práva na svobodu svědomí a náboženského vyznání; práva na svobodu pohybu v rámci Izraele; práva na ochranu pověsti; a práva na minimální důstojnou podporu. Všechna tato dceřiná práva – přičemž se nejedná o uzavřený seznam – odrážejí různé aspekty lidskosti lidské bytosti. Uvedená práva byla uznána jako negativní i pozitivní práva. Týkají se občanských i sociálních aspektů a neodmyslitelně se týkají i jádra i periferií daného práva. Rozdíly mezi jádrem a periferií práva jsou relevantní v druhé fázi ústavní analýzy, tj. při posuzování proporcionality omezení. Všechna dceřiná práva byla uznána jakožto nedílná součást práva na lidskou důstojnost. Nejedná se o implikovaná práva. Jsou to výslovně formulovaná práva, označovaná lidská důstojnost, stejně jako jejich „matka“.

Nejvyšší soud Izraele rozhodl, že práva, která jsou v komplexní listině práv uznána jako samostatná práva, avšak nejsou uznána jako taková v částečné listině práv, budou uznána jako dceřiná práva na lidskou důstojnost pouze ve vztahu k těm aspektům samostatných práv, které mají silnou věcnou vazbu na lidskou důstojnost. Například ne každá forma diskriminace, která by omezila samostatné ústavou zaručené právo na rovnoprávnost, by současně omezovala rovnoprávnost jakožto dceřiné právo na lidskou důstojnost. Právo na důstojný život jakožto dceřiné právo na lidskou důstojnost zahrnuje právo na důstojnou minimální podporu. Tato existence úzce souvisí s lidskou důstojností. Kdyby právo na důstojnou minimální podporu bylo samostatným právem, jistě by mělo širší dosah. Toto omezení rozsahu působnosti práva na lidskou důstojnost je odůvodněno metodou účelového výkladu. Lidská důstojnost jako jedno z ústavou zaručených práv v listině svobod nemůže zaplnit celý prostor, který zůstal nezaplňený částečnou listinou práv.

Většina dceřiných práv se doplňujícím způsobem překrývá. Například dceřiné právo na rovnoprávnost a dceřiné právo na rodinný život se překrývají, pokud je omezení rodinného života dosaženo diskriminujícím způsobem. Podobně se též překrývají dceřiné právo na rovnoprávnost a dceřiné právo na vzdělání, když dojde k omezení rovnoprávnosti ve vzdělání. Jak se toto překrytí řeší? Vede k tomu, že se jednotlivá dceřiná práva vzájemně posilují. Jejich inte-

grace nevede k novému vymezení dceřiných práv. Má dopad na podústavní úrovni, v rámci pravidla proporcionality.

Co se stane, když dojde ke vzájemnému střetu mezi dvěma ústavou zaručenými dceřinými právy na lidskou důstojnost? Může k tomu dojít často na základě částečné listiny práv, což je případ Izraele. Například dceřiné právo na ochranu pověsti může být v rozporu s dceřiným právem na svobodu projevu, pokud zákon na ochranu svobody projevu omezuje ochranu pověsti. Podobně může být dceřiný zákon o svobodě pohybu v rozporu s dceřiným právem na svobodu uctívání, když zákon uloží omezení svobody pohybu za účelem ochrany svobody uctívání. Podobně jako v případě rozporů mezi samostatnými ústavou zaručenými právy se tento rozpor neřeší na úrovni ústavy. Na ústavní úrovni je ponechán. Lidská důstojnost nadále odráží různé aspekty, které ji charakterizují, a to neohledně na to, zda se vzájemně doplňují, nebo jsou v rozporu. Tento rozpor se řeší na podústavní úrovni. V rámci proporcionality se lidská důstojnost nachází na obou miskách vah. Hlavním problémem posouzení proporcionality je obecně rovnováha, kterou zákon nastoluje mezi marginální společenskou důležitostí ochrany nebo propagace každého z dceřiných práv na lidskou důstojnost. K tomu dochází ve druhé fázi ústavní analýzy v rámci proporcionality.

ZÁVĚR

Mnoho právních řádů zahrnuje lidskou důstojnost jako ústavní hodnotu, a řada ústav uznává právo na lidskou důstojnost jako ústavou zaručené právo. Soudci jsou v těchto situacích nuceni tyto pojmy interpretovat. Neurčitost těchto pojmů soudcům neumožňuje, aby je ignorovali nebo k nim přistupovali, jak uznají za vhodné. Úkolem soudce je pochopit je a aplikovat v souladu s výkladovými pravidly v rámci jejich vlastního právního řádu.

Akceptovaný přístup některých nejvyšších nebo ústavních soudů je založen na předpokladu, že důstojnost znamená lidskost. Úlohou soudců, kteří posuzují ústavní hodnotu nebo ústavní právo na lidskou důstojnost, je propůjčit pojmu lidskosti význam. Přitom musí reflektovat na fundamentální sociální vnímání, na němž je struktura ústavy založena.

Jakou úlohu hraje komparativní právo v chápání lidské důstojnosti jako ústavní hodnoty a ústavou zaručeného práva na lidskou důstojnost? Domnívám se, že z mé prezentace lze vyvodit dva závěry. Za prvé, komparativní právo je velice významné k pochopení pojmu lidské důstojnosti a idejí od něho odvozených. Komparativní právo nabízí výkladovou inspiraci těm, kdo se pokouší pochopit, v čem spočívá lidská důstojnost, zejména těm soudcům, kteří musí naplňovat pojem lidské důstojnosti každý den v rámci každodenní práce. Komparativní právo rozšiřuje výkladový horizont, a tak každému právnímu řádu umožňuje, aby sám sebe lépe poznal. Netřeba zmiňovat, že srovnávací právo bohužel není závazné. Druhý závěr ohledně role komparativního práva je, že je třeba při odkazování na ně postupovat s maximální opatrností. Každý právní řád má svůj vlastní externí kontext, který odráží jeho vlastní historické a společenské pozadí a normativní status ústavou zaručeného práva na lidskou důstojnost. V důsledku toho se každý právní řád vyznačuje vlastním chápáním lidskosti osoby, rozsahu listiny práv a struktury, která ji charakterizuje. Lidská důstojnost v ústavě, kde je absolutním a věčným právem zaručeným ústavou (jako například v německé ústavě), se liší od lidské důstojnosti v ústavě, kde se jedná o relativní právo, které může být měněno formou novelizace ústavy (jak je tomu například v Jihoafrické republice nebo Izraeli).

Během své dlouhé historie byla lidská důstojnost pokládána za společenskou, náboženskou a filozofickou hodnotu. Uvažování o lidské důstojnosti jako o ústavní hodnotě a právu zaručeném ústavou je poměrně nedávnou záležitostí. I nadále výrazně chybí jasnost ohledně pojmu lidské důstojnosti a pojmů, které od něho lze odvodit. Panují značné obavy ohledně předání odpovědnosti za výklad tohoto pojmu a odvozených pojmů soudcům. V konečném důsledku ovšem platí, že pokud jde o nedostatečnou jasnost pojmů a obavy ohledně soudců, není významného rozdílu mezi právem na lidskou důstojnost a právem na rovnoprávnost nebo svobodu. Ústavní demokracie si zjevně již přivykla na myšlenku, že práva na svobodu a rovnoprávnost jsou přes všechnu svou vágnost zásadním prvkem každé ústavní listiny svobod. Podobné pravidlo by mělo platit i pro právo na lidskou důstojnost.

V nadcházejících letech dojde k exponenciálnímu nárůstu počtu soudců, kteří budou vykládat ústavní hodnotu a ústavou zaručené právo na lidskou důstojnost. Momentální vágnost poklesne a bude omezena hlavně na periferní případy nebo situace odrážející změny ve společnosti nebo vědě. Obavy utichnou. Lidská důstojnost se v konečném důsledku stane ústavní hodnotou a ústavou zaručeným právem, které bude pokládáno za naprostou samozřejmost.

Eliška Wagnerová, červen 2014.

© Ústavní soud / Jan Symon

Eliška Wagnerová

Lidská důstojnost

Lidská důstojnost dnes pevně náleží do slovníku evropského ústavněprávního diskurzu. Ač jako filozofický koncept či náboženský, resp. etický princip byla diskutována od antiky (stoicismus), do lidskoprávní oblasti mezinárodního práva pronikla skrze Všeobecnou deklaraci lidských práv (čl. 1 praví, že všichni lidé se rodí svobodní a rovní v důstojnosti a v právech) a do ústavněprávních úvah národních ústavních soudů se dostala až v polovině 20. století, kdy nové ústavy se převážně nechávaly inspirovat právě Všeobecnou deklarací. Výjimku představuje specifická irská ústava, pocházející v základu z roku 1937, která už lidskou důstojnost ve své preambuli zmiňuje¹.

OBTÍŽNÉ NAVAZOVÁNÍ NA DOMÁCÍ TRADICE

Ačkoliv v první republice byl filozoficky široce rozpracovávan koncept humanismu, jehož prominentními obhájci byli první čsl. prezident Tomáš Garrigue Masaryk anebo také spisovatel K. Čapek, ústavní vyjádření lidské důstojnosti v ústavní listině Československé republiky z roku 1920 nenalezeme. Ta kladla důraz především na svobodu nového národa a státu a samozřejmě, že se pojem lidské důstojnosti neobjevuje ani v poválečných ústavách československých, orientovaných samozřejmě víc na kolektiv, ve prospěch jehož cílů byla všechna individuální základní práva instrumentalizována. Zejména první poválečná ústava (tzv. ústava 9. května; pozn. red.: ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky) „svobodný rozvoj jednotlivce skrze uplatňování jeho základních práv (ústava) pojmově škrtila tím, že základní právo bylo základním právem pouze tehdy, jestliže se

protulo se zájmem společnosti.“²

Později byla ústavním východiskem údajně dosažená totožnost zájmu jednotlivce, celé společnosti a státu tak, jak tuto zájmovou jednotu presumovala Ústava Československé socialistické republiky z roku 1960, demonstrující skrze ni dosažení socialismu. Odstraněním distinkcí mezi zájmy jednotlivce, společnosti a státu, jak je běžné v ústavní teorii demokratických liberálních států, což např. E. W. Böckenförde považuje za nezbytnou rekvizitu demokratického liberálního státu, bylo znemožněno, aby svobodný a autonomní jednatel tam, kde může, realizoval svou představu o štěstí sám, a nikoliv představu státu tak, aby byl respektován princip subsidiarity vycházející právě z uznání důstojnosti jednotlivce. Ten byl poprvé výslovně jako princip definován v encyklice papeže Pia XI. Quadragesimo anno z roku 1931. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 98/97 charakterizoval Ústavní soud tyto totalitní ústavy jako fikce práva, jejichž funkcí mělo být „právě jen zastření stavu krajního bezpráví, stavu vyznačujícího se na jedné straně všemocí jedněch a naprostým nedostatkem právní ochrany druhých“, uvádí zmíněný nález.

Výslovně se tak lidská důstojnost v ústavním textu objevuje až v Listině základních práv a svobod, tedy v roce 1991. V preambuli se výslovně hlásí k neporušitelnosti přirozených práv člověka a práv občana, stejně jako k návaznosti na obecně sdílené hodnoty lidství. V čl. 1 Listina parafrázuje Všeobecnou deklaraci lidských práv, když stanoví, že lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti a v právech. A konečně, v čl. 10 je garantováno

¹ Klokočka, V., Wagnerová, E. Ústavy států Evropské unie. Linde, 1997, str. 148; nebo Horstmann, R. F. Menschenwürde. In: Ritter, J. (Hrsg.). Historisches Wörterbuch der Philosophie. Schwabe, Basel, 1980, str. 1124, 1126

² Wagnerová, E. Základní práva. In: Bobek, Molek, Šimíček eds. Komunistické právo v Československu. MPÚ MU, 2009, str. 362

každému právo na zachování jeho lidské důstojnosti. Je tedy nepochybné, že Listina garantuje lidskou důstojnost jako subjektivní právo. Ústava České republiky z roku 1993 ovšem normativní obraz doplňuje tím, že v preambuli stanoví nedotknutelnost hodnot lidské důstojnosti a svobody. Jinými slovy, preambule Ústavy České republiky činí z lidské důstojnosti (a svobody) neporušitelné principy, které nutí stát k určitému jednání a na nichž pak musí být budován celý právní řád a v jejich duchu následně i interpretován. Obsahuje-li německý Grundgesetz (GG) lidskou důstojnost toliko v podobě principu obsaženého v objektivním právu, přichází český ústavní pořádek s lidskou důstojností jako principem i s lidskou důstojností jako základním právem.

Jak ovšem vyložit onu, ústavní preambuli deklarovanou, neporušitelnost lidské důstojnosti a svobody? Jde o neomezenost těchto principů, o jejich prioritu před ostatními základními právy, která se přinejmenším v řízení o kontrole norem uplatňují rovněž jako principy? Jistým zdá se býti, že oba tyto principy spoluvytvářejí obsah tzv. materiálního jádra ústavního pořádku. Jsou tedy pod ochranou čl. 9 odst. 2 Ústavy České republiky, který stanoví nepřipustnost změny podstatných náležitostí demokratického právního státu, a tím spolupředstavují klauzuli věčnosti, což Ústavní soud několikrát stvrdil ve své nálezové judikatuře (v zásadě shrnuta v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 27/09). Jistěže Ústavní soud neřekl poslední slovo k interpretaci lidské důstojnosti v podobě principu ani v podobě základního práva, byť určité závěry již, s výjimkou jednoho plenárního rozhodnutí, zazněly v senátních rozhodnutích.

Z těchto rozhodnutí je ovšem patrné, že byť se v senátních rozhodnutích pracovalo s lidskou důstojností jako se základním právem, nebylo toto právo podrobena stejnému přezkumu jako ostatní základní práva. Byl totiž sice vymezen rozhodný obsah práva na lidskou důstojnost uplatňující se v dané věci, avšak nebyla zkoumána možná omezení tohoto práva, ač jinak Ústavní soud vychází z toho, že každé základní právo je zásadně omezené. Ústavní soud tedy neprovedl všechny jinak důležité tři kroky, kdy v prvním kroku

je zkoumáno, zda sporné jednání či akt lze podřadit do oblasti chráněné určitým základním právem. Teprve je-li odpověď kladná, zkoumá ve druhém kroku, zda skutečně došlo k zásahu do základního práva. Ve třetím kroku zkoumá, zda je omezení základního práva přiměřené, a to v testu proporcionality. V případě lidské důstojnosti skončil Ústavní soud u druhého kroku, a to proto, že uznal nepostradatelnost práva na lidskou důstojnost, a to v jeho plnosti, tj. neomezenosti jinými základními právy či ústavně chráněnými veřejnými statky.

Samozřejmě, že z tohoto závěru plynoucí jistá absolutizace předmětného práva musí vést k jeho opatrnému užívání. Tam, kde lze věc podřadit pod jiné, speciální základní právo, jež sice vyvěrá z lidské důstojnosti, avšak je speciální, je třeba pracovat s tímto, posléze nalezeným, avšak zásadně omezeným právem. Přitom může jít například o čest nebo dobré jméno. Pojdme si rozhodnutí operující s lidskou důstojností přiblížit.

Zdá se, že prvním rozhodnutím zevrubně se věnujícím působení garance lidské důstojnosti v ústavním pořádku je nálezný sp. zn. IV. ÚS 412/04. V něm je argumentováno následovně: Těžištěm ústavního pořádku České republiky je jednotlivce a jeho práva garantovaná ústavním pořádkem České republiky. Jednotlivce je východiskem státu. Stát a všechny jeho orgány jsou ústavně zavázány k ochraně a šetření práv jednotlivce. Pojetí naší ústavnosti se přitom neomezuje na ochranu základních práv jednotlivců (např. právo na život, zaručení právní subjektivity). V souladu s poválečnou změnou v chápání lidských práv (jež nalezla vyjádření např. v Chartě OSN či ve Všeobecné deklaraci lidských práv) se stala základní bází, z níž vychází interpretace všech základních práv, lidská důstojnost, která mimo jiné vylučuje, aby s člověkem bylo zacházeno jako s předmětem či jako s věcí. Otázky lidské důstojnosti jsou v tomto pojetí chápány jako součást kvality člověka, součást jeho lidství. Garantování nedotknutelnosti lidské důstojnosti člověku umožňuje plně užívat své osobnosti. Tyto úvahy stvrzuje preambule Ústavy České republiky, která deklaruje lidskou důstojnost za nedotknutelnou hod-

notu, stojící v základu ústavního pořádku České republiky. Stejně tak Listina základních práv a svobod garantuje rovnost lidí v důstojnosti (a v právech) (čl. 1) a garantuje subjektivní právo na zachování lidské důstojnosti (čl. 10 odst. 1). Takto vymezené pojetí lidské důstojnosti, pokračuje nálezný, je nutno promítnout i do sféry právní způsobilosti a má silné implikace i v oblasti způsobilosti k právním úkonům. To proto, že prostřednictvím způsobilosti k právním úkonům a procesní způsobilosti se uvádí v život ústavní garance právní subjektivity jednotlivce (čl. 5 Listiny základních práv a svobod). Práva či nároky, které by postrádaly prostředek k ochraně jejich zachování, by byly jen prázdnými proklamacemi. Tento nálezný rovněž zdůrazňuje, že ústavní pojetí lidské důstojnosti je mnohem širší než obsah stejně označeného práva, spoluvytvářícího komplex osobnostních práv ve smyslu občanského zákoníku. A dále dodává, že výklad všech základních práv musí být prováděn v hranicích vymezených lidskou důstojností a s člověkem především nelze manipulovat jako s věcí. Jinými slovy, uvádí se v nálezu, v žádném aplikačním postupu ani v žádném individuálním či v normativním aktu veřejné moci nesmí být obsaženo nic, co by porušovalo základní práva vyložená v hranicích lidské důstojnosti.

Na uvedený základní nálezný navazuje nálezný sp. zn. II. ÚS 2268/07, který zpřesňuje charakteristiku našeho pojetí materiální ústavní státnosti. Vykládá tak náš koncept právního státu, který je garantován čl. 1 odst. 1 Ústavy. Ten svým přitakáním nadpozitivním hodnotám (ve smyslu čl. 9 odst. 2 Ústavy České republiky), jakými jsou lidská důstojnost, svoboda, spravedlnost, které představují podstatné náležitosti demokratického právního státu, vyžaduje jejich dodržení od všech orgánů veřejné moci včetně zákonodárce. Respekt a ochrana lidské důstojnosti a svobody jsou nejvyšším a nejobecnějším účelem práva, konstatuje nálezný (bod 41). Z uznání lidské důstojnosti za základ ústavního pořádku plyne nárok každé osoby na respekt a uznání jako lidské bytosti, z něhož plyne i zákaz činit z člověka pouhý objekt státní vůle anebo zákaz vystavení osoby takovému jednání, které zpochybňuje její kvalitu jako subjektu (bod 43). Dále uvedl, že z důstojnosti člověka jako

osoby jednající s vlastní odpovědností vyplývá i maxima „žádný trest bez zavinění“ s odkazem na podobnou argumentaci obsaženou v rozhodnutí BVerfG 57, 250 (bod 45).

Nálezem sp. zn. I. ÚS 2477/08 bylo sice konstatováno porušení práva na soukromý a rodinný život, nicméně Ústavní soud v něm cituje ze statě Hanne Sophie Greve, někdejší norské soudkyně Evropského soudu pro lidská práva, s jejímž názorem se zjevně ztotožňuje, a která lidskou důstojnost vztahuje i k osobám zemřelým a samozřejmě pozůstalým. Cituje: „Pro lidskou důstojnost je podstatné, že rovněž smrt jednotlivce je nahlížena s minimem respektu, který se váže přinejmenším k registraci skutečnosti, že osoba zemřela, oznámení této skutečnosti osobám blízkým, a dále pokrývá i ohleduplné nakládání s lidskými ostatky a označení hrobu, což je tradičním zájmem jednotlivce či jeho příbuzných. (...) Tato práva mají původ v respektu k obecné lidské podstatě, a to v obou směrech jak ve vztahu k zemřelé osobě, tak ve vztahu k osobám pozůstalým.“³

V nálezu sp. zn. I. ÚS 557/09 Ústavní soud zopakoval, že nehodlá tolerovat nedostatek respektu ze strany veřejné moci k principům materiálního ústavního státu v případech základních práv stěžovatelů vážících se k samotné podstatě jejich „lidství“ (mimo jiné právo na lidskou důstojnost v návaznosti na souhrn garancí komplexně pojímané právní osobnosti atd.), což jsou otázky spojené se soudním rozhodováním o zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům. Jak lidská důstojnost, tak způsobilost k právům v širokém slova smyslu (hmotněprávním i procesním, vyjádřeno jazykem práva civilního) charakterizují právně jednotlivce, k němuž je veřejná moc povinována respektem. Opět Ústavní soud zdůraznil, že bez uznání tohoto postulátu by ostatní, ústavním pořádkem České republiky garantované, základní práva a svobody byly jen prázdnými floskulami. Dále rozvíjel úvahy k lidské důstojnosti, zformulované v předchozích nálezech, a podepřel je nyní názorem významného německého státovědce Güntera Düriga⁴, autora proslulé teorie objektu, kterou následně převzala i judikatura

³ Greve, H. S. "What's in a Name?" – The Human Right to a Recognized Individual Identity. In: Human Rights, Democracy and the Rule of Law. Liber Amicorum Luzius Wildhaber. Dike Verlag, Nomos Verlagsgesellschaft, Zürich, Baden-Baden, 2007, s. 310

⁴ Dürig, G. Der Grundrechtssatz von der Menschenwürde. Archiv des öffentlichen Rechts 81 (1956), s. 127

německého BVerfG vážící se k otázkám lidské důstojnosti. Podle této teorie dochází k porušení lidské důstojnosti v případě, kdy je konkrétní jednotlivec postaven státní mocí do role objektu, kdy se stává pouhým prostředkem a je umenšen do podoby druhově zaměnitelné veličiny. Lze dovodit, že člověk tak bývá netoliko objektem společenských „poměrů“, ale stává se i objektem práva, je-li nucen podrobovat se mu zcela při jeho interpretaci a aplikaci, tj. bez zohlednění jeho individuálních zájmů, resp. základních práv, uvádí se v nálezu. Dodejme – základních práv interpretovaných v intencích lidské důstojnosti tak, jak konstatoval již nález sp. zn. IV. ÚS 412/04.

V rozhodnutí sp. zn. I. ÚS 1586/09 se Ústavní soud věnoval ústavním aspektům při stanovení výše relutární sankce za zásah do osobnostních práv včetně práva na lidskou důstojnost skrze zneužití práva na svobodný projev. Konstatoval, že základním a určujícím hlediskem pro stanovení měřítek musí být hledisko závažnosti a intenzity („blízkosti“) zásahu do práv náležejících do tzv. intimní sféry soukromého života jednotlivce, dotýkající se samé podstaty lidství a lidské důstojnosti. Takový zásah je, s ohledem na spojení intimní sféry s lidstvím, nezbytné vnímat jako zásah nejcitlivější a nejzávažnější bez ohledu na skutečnost, zda se jedná o jednotlivce veřejně činného, známého, či nikoliv. Odvolal se přitom na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 11. 2008 ve věci Biriuk v. Litva (č. 23373/03). Zopakoval, že lidská důstojnost představuje nejvyšší hodnotu stojící v základu celého českého právního řádu, jakož i ústavního pořádku, a lze ji tak nahlížet jako finální účel práva. Tak je lidská důstojnost nahlížena jako objektivní ústavní kategorie, řekl Ústavní soud, a působí ve vztahu k ostatním jinak nehierarchicky uspořádaným základním právům (klasickým a politickým) jako hodnota nadřazená. Pod zorným úhlem řečeného je jakýkoliv zásah či snížení lidské důstojnosti nezbytné vnímat jako zásah velmi závažný, a tedy i stěžejně reparační. Lidská důstojnost, uvádí se, je totiž hodnotou horizontálně neporovnatelnou s ostatními ústavními hodnotami či společenskými normami, je nenahraditelná jiným statkem, tím méně je pak hodnotou kvanti-

fikovatelnou či vyčíslitelnou v penězích. Vedlejší účastník (původně žalovaný) učinil ze stěžovatele pouhý objekt, když využil jeho proslulosti spisovatele, kterou si instrumentalizoval za účelem navýšení svých zisků, a zlovolně zasáhl do intimní sféry soukromého života stěžovatele tím, že o jeho sexuálním životě záměrně sdělil nepravdivou informaci. Tak zcela bezohledně zaútočil a poškodil lidskou důstojnost stěžovatele. Civilní žaloby tohoto typu a rozhodnutí soudů o nich, která zohledňují prozařování soukromého práva ústavními hodnotami, přispívají k evolutivní tvorbě „ordre public“, dodal Ústavní soud. Uvedené platí tím spíše v situaci, kdy jiné prostředky a právní nástroje sloužící k regulaci či dokonce postihu takového jednání buď selhávají, či jsou neefektivní anebo jejich uplatnění není vždy žádoucí z důvodu proporcionality postihu. Byť tento nález byl doprovázen jedním odlišným stanoviskem, které činilo spornou samotnou možnost existence zásahu do základního práva skrze stanovení nedostatečné výše náhrady, zdá se, že názor disentuujícího se časem posunul. Svědčí o tom obsah nedávného nálezu sp. zn. I. ÚS 2551/13 ze dne 29. 4. 2014, přičemž ovšem – s odůvodněním nepřilíží korespondujícím – výrokem bylo shledáno toliko porušení práva na spravedlivý proces, které je od podstaty lidství v podobě lidské důstojnosti přece jen poměrně dosti vzdáleno.

A konečně nálezem sp. zn. Pl. ÚS 1/12 rozhodoval Ústavní soud o povinnosti uchazečů o zaměstnání vykonávat veřejnou službu jako podmínku pro vyplácení sociálních plnění. Ústavní soud uvedl, že povinnost přijmout nabídku veřejné služby neslouží k zamezení sociálního vyloučení, ale jeho prohloubení, a svým vykonavatelům, jejichž práce má navenek (pro ostatní lidi) shodné prvky jako výkon trestu, může způsobit ponížení dotýkající se jejich vlastní důstojnosti. Poté dospěl k závěru, že povinnost uchazečů o zaměstnání přijmout nabídku vykonávat veřejnou službu, kterou je podmíněno jejich setrvání v evidenci uchazečů o zaměstnání (v návaznosti na poskytování sociálních dávek), je v rozporu se zákazem nucených prací ve smyslu čl. 9 odst. 1 a čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod,

čl. 4 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 8 odst. 3 písm. a) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a stejně tak porušuje i zákaz svévole podle čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky a zásadu rovnosti v důstojnosti podle čl. 1 Listiny, resp. právo na zachování lidské důstojnosti podle čl. 10 odst. 1 Listiny.

Je evidentní, že posledně zmíněné rozhodnutí je inspirováno rozhodováním německého Spolkového ústavního soudu (BVerfG). Jde především o německé rozhodnutí Hartz IV (2010), kdy soud prohlásil za neústavní sociální reformu. V tomto rozhodnutí se soud mj. vyjádřil přímo k úrovni sociální podpory a obecně definoval její nutnou výši tak, aby byla konzistentní s principem lidské důstojnosti. Úroveň důstojného lidského bytí definoval pozoruhodně podrobně jako zahrnující „jak fyzickou existenci člověka, tedy výživu, ošacení, zařízení domácnosti, přístřeší, vytápění, hygienu a zdraví, tak také zajištění možnosti pěstovat mezilidské vztahy a minimální míru účasti na společenském, kulturním a politickém životě, neboť člověk jako osoba existuje nutně v sociálních vazbách“⁵. Napětí mezi svobodou a sociální státností je tak řešeno krok za krokem v judikatuře BVerfG a pohybuje se a nalézá vyrovnávání mezi póly ekonomického neoliberalismu a redistribuce státních daní a jiných příjmů, jakož i dalších poskytovaných výkonů ze strany státu. Lze si jen přát, aby i v tomto ohledu byla německá rozhodnutí inspirací pro náš Ústavní soud.

Někteří ovšem mohou namítnout, že německý Základní zákon výslovně normuje sociální státnost, což není český případ. Nutno však připomenout rozsáhlý katalog sociálních práv obsažený v naší Listině základních práv a svobod, který indikuje pokus ústavodárce o svébytné normování sociální státnosti. A nelze ani přehlížet evropské trendy, které interpretují klasická lidská práva v sociálním rozměru. Nadto již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 ze dne 21. 6. 2000 Ústavní soud připomenul, že „již několikrát aplikoval úmluvy o ochraně sociálních práv, zejména pokud jde o Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech č. 120/1976 Sb.

(...), a když vymezoval mezinárodní dokumenty obsahující základní práva v sociální oblasti (nález Ústavního soudu z 23. 11. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 13/94, vyhlášený pod č. 3/1995 Sb.), uvedl, že jimi jsou (mimo jiné) Všeobecná deklarace lidských práv a Evropská sociální charta.“ Z těchto odkazů lze dovodit, že je Ústavní soud nakloněn myšlence interpretovat ústavní pořádek ve smyslu sociální státnosti (byť se od této své prejudikatury v posledních několika letech, několikrát problematicky, odklonil).

Z uvedených případů plyne banální zjištění, že je to v posledku jen Ústavní soud, který dává obsah normativně neostře interpretaci lidské důstojnosti, (ostatně tak tomu je do jisté míry i v případech interpretace jiných základních práv a ústavních principů) a někdy se tak děje za poměrně značného odporu laické i odborné veřejnosti, která se rozdělí do tábora obhájců rozhodnutí a jeho odpůrců. Zdá se, že tento stav je vyvoláván hodnotovou nehomogenitou členů společnosti, která je však v pluralitní společnosti do jisté míry pochopitelná. Jak bylo řečeno, jde ovšem o míru... Zjednodušeně lze tento svár charakterizovat jako svár mezi zastánci co největší svobody jednotlivců a zastánci dignitarismu, jako hodnotové orientace.

Stát (v tomto případě Ústavní soud) se ovšem nikdy nesmí vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání (čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod). Na tomto místě není od věci připomenout tzv. Böckenfördeho dictum⁶, dle kterého svobodný sekularizovaný stát žije z předpokladů, které sám garantovat nemůže. Böckenförde je přitom značně skeptický k internalizaci ústavních hodnot jako takových a spíše se kloní k tomu, že pocíťování jejich závaznosti plyne ze zděděné tradice, především náboženské. Z druhé strany také velmi přesně definuje nepopíratelný fakt, že stát nesmí, má-li zůstat státem respektujícím svobodu lidí a nemá-li podlehnout totalitářským tendencím, nutit své občany mocensky k osvojení si určitých hodnot. Toto upozornění je stále velmi aktuální a nelze jej podceňovat. A nalézt podstatu tmelu homogenity společenství, která by byla základem či východiskem státu, je ve svobodném, sekularizovaném státě opravdu

⁵ 1 BvL 1, 3, 4/09 – Harz IV, odst. 135

⁶ Böckenförde, E. W. Staat, Gesellschaft, Freiheit. Frankfurt/M., Suhrkamp, 1976

nesmírně obtížné. Proto nelze zcela podceňovat nebezpečí spočívající v absolutizaci ve společenství sdílených hodnot, neboť to může vést jak k pozitivismu, tak k výkladovému subjektivismu. Hodnoty jsou pomíjivé, resp. spíše v čase proměnlivé, přinejmenším v proporcích, a pokud si izolovaně činí nárok na platnost, pak svobodu spíše rozbíjejí, než posilují, uvažuje autor. Svobodným tak stát může zůstat jen potud, pokud svoboda, kterou stát svým občanům zaručuje a reguluje skrze omezení základních práv, vychází z autentického přesvědčení společnosti, tj. z její homogenity. To však jen za předpokladu, že je založena na přesvědčení o morální podstatě lidských bytostí rezultujícím do uznání jejich důstojnosti. Právě o lidské důstojnosti by měl panovat všeobecný konsenzus.

Obraz člověka se jistě proměňuje v čase, nicméně lidská důstojnost jako konstanta přetrvává jako sebezáchovný, konstitutivní prvek lidství. Jaký je ovšem její obsah? Co vše má být skrze ni chráněno? Kdy bude v konkrétním případě porušena? Složitě otázky a v čase se proměňující odpovědi. Jiná byla odpověď po druhé světové válce, jiná je dnes, téměř po sedmdesáti letech. Z citované judikatury je zřejmé, že si Ústavní soud osvojil Dürigovu teorii objektu. Ta nabízí možnost nalézt porušení lidské důstojnosti bez stanovení konkrétně popsaného zásahu do práv konkrétní osoby, což byl případ původních německých rozhodnutí BVerfG (např. „Je-li konkrétní člověk ponížěn do role objektu, pouhého prostředku, do role zastupitelné veličiny“⁷), později, od sedmdesátých let, BVerfG začíná mít vyšší nároky. Zásah do lidské důstojnosti musí představovat principiální popření kvality subjektu nebo zlovolné popření lidské důstojnosti⁸.

Na volání po potřebě konkretizace teorie objektu odpověděl i její tvůrce G. Dürig, řka: „pozitivněprávních vyplnění pojmu hodnota je i v naší pluralistické společnosti možných víc, než někteří tvrdí (...) Existuje však velmi

exaktní konsenzus o tom, jak státní a společenský pořádek vypadat nemá. Užítí takové, obdobně negativní, interpretační metody je i v ústavním právu zcela legitimní (...) Je přirozené, že si nelze troufnout závazně pozitivně vymezit princip lidské důstojnosti, avšak lze stanovit, co jej porušuje.“⁹

Jak patrně, i Dürig staví na společenském konsenzu, avšak co dělat, chybí-li? Při konkretizaci teorie objektu je pak třeba hledat záchytné body v dějinách filozofie a v komparaci. Že ani to nebude jednoduché, je nabíledni. Každý soudce nakonec vybere ty podklady, které nejlépe souznějí s jeho předvědomím. Již zmiňovaný E. W. Böckenförde obtížnost úkolu zformuloval následovně: „Je lidská důstojnost ve svém jádru oním neodřatelným a nezcizitelným, co charakterizuje člověka? Je to metafyzické zakotvení jeho osobního bytí, z něhož plynou veškerá lidská práva a to, co je vyřato z jakékoli dispozice? (Chápání evropských dignitaristů – pozn. autorky.) Nebo primárně znamená lidská důstojnost schopnost k autonomnímu sebeurčení? Je lidská důstojnost v podstatě právem na sebeurčení a sebe-prezentaci? (Spíše chápání U. S. provenience – pozn. autorky.) Je tím nejvyšším vrcholem lidských práv, kde svoboda v dispozičním jednání, včetně dispozice se sebou samým, je zároveň spjata s morálními vazbami a povinnostmi, jimž se člověk podrobuje? (Pokus o smíření obou holistickým pohledem – pozn. autorky.) Lze důstojnost člověka chápanou tak či onak imanentně-racionálně odůvodnit skrze prostředek autonomního rozumu a ze schopnosti k němu ze strany lidí? Anebo potřebuje ke svému odůvodnění sáhnout po něčem daném a transcendentním, co je v posledku odhalitelné jen metafyzicky nebo religiozně-teologicky?“¹⁰

Tyto otázky jistě primárně souvisejí s principiálním zdůvodněním priority lidských práv jako takových. To má své odpůrce¹¹ i zastánce¹². O zdůvodnění priority lidských práv se pak zevrubněji pokusil R. Alexy¹³, když skrze jejich

univerzalitu, fundamentálnost, abstraktnost, moralitu, které ústí do páteho znaku, jímž je jejich prioritá, zformuloval jejich osm odůvodnění (náboženské, biologické, intuitivní, konsenzuální, instrumentální, kulturní, explikativní a existenciální), přičemž sám se kloní ke kombinaci posledních dvou.

Explikativní odůvodnění priority lidských práv znamená, že bude vysloveno to, co je implicitně obsaženo v lidské praxi. Navazuje na Kanta v přesvědčení, že lze učinit explicitním to, co je nutně obsaženo v úsudcích a v jednání. Děje se tak v diskurzu, který předpokládá svobodu a rovnost diskutujících, jakož i vážnost v přístupu k diskusi. Vážnost zapojení do diskurzu pak spojuje s autonomií, neboť autonomní je ten, kdo jedná podle principů a pravidel, které po náležitém zvážení považuje za správné. Poté ten, kdo druhého uzná za autonomního, uznává jej jako osobu. A posléze ten, kdo jej uzná jako osobu, přiznává mu důstojnost. A kdo mu přiznává důstojnost, uznává jeho lidská práva.

Existenciální odůvodnění souvisí s dělením zájmů na individuální maximalizaci užítku a zájem na správnosti. Důležitý je samozřejmě zájem na správnosti. Tento zájem je zájmem na tom, aby se prosadila diskurzivní realita ve shora uvedeném smyslu. Prosaditelnost souvisí, jako vždy u zájmů, na síle protipůsobících zájmů. Při odpovědi na fundamentální otázku, zda akceptujeme diskurzivní možnosti, jde zároveň i o odpověď na to, zda se považujeme za diskurzivní bytosti. A to je rozhodnutí o tom, co či kdo jsme, a odtud pak název existenciální odůvodnění.

Nakonec se Alexy ptá, zda je kombinace naznačených dvou odůvodnění priority lidských práv prostá metafyziky, a v závěru odpovídá, že lidská práva nejsou možná bez uznání racionální a univerzální metafyziky, jejichž podstatu vysvětluje.

Uvažování o lidské důstojnosti není ukončeno a ukončeno nikdy nebude. Bude reflektovat stále se zvyšující dynamiku změn v životě jednotlivých

lidí, společnosti, států i nadnárodních společenství. To jsou velké výzvy pro ústavní soudnictví, na něž nebude snadné odpovídat. Na této cestě přeji hodně štěstí.

⁷ Dürig, G. Der Grundrechtssatz von der Menschenwürde. In: Archiv des öffentlichen Rechts (AöR). 81 (1956), s. 117, s. 127

⁸ BVerfGE 30, 1

⁹ Dürig, G. Zur Bedeutung und Tragweite des Art. 79 Abs. III des Grundgesetzes. In: Hans Spanner (Hrsg.), Festgabe für Theodor Maunz. München, 1971, s. 41, s. 43

¹⁰ Böckenförde, E. W. Zur Eröffnung. In: ders./Robert Spaemann (Hrsg.), Menschenrechte und Menschenwürde. Historische Voraussetzungen – säkulare Gestalt – christliches Verständnis. Stuttgart, 1987, s. 14f

¹¹ Např. MacIntyre, A. Ztráta ctnosti. K morální krizi současnosti. Praha, 2004

¹² Např. Dworkin, R. Když se práva berou vážně. Praha, 2001

¹³ Alexy, R. Menschenrechte ohne Metaphysik? Deutsche Zeitschrift für Philosophie. 52 (2004), s. 1–24

ROČENKA 2014

Graficky upravil a obálku navrhl
Petr Wlazlo – OFFI

Vydal Ústavní soud, Joštova 8, 660 83 Brno
jako svou 6. publikaci

Tel.: +420 542 162 111
Fax: +420 542 161 309

Kontaktní osoba: JUDr. Vlastimil Göttinger,
vlastimil.gottinger@usoud.cz

Vytiskl Polygraf, s. r. o., Modřišice 156, 511 01 Turnov

První vydání, Brno, 2015

ISBN 978-80-87687-05-5

